

**СПОРАЗУМЕНИЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО ПАРТНЬОРСТВО
МЕЖДУ ДЪРЖАВИТЕ ОТ КАРИФОРУМ, ОТ ЕДНА СТРАНА,
И ЕВРОПЕЙСКАТА ОБЩНОСТ
И НЕЙНИТЕ ДЪРЖАВИ-ЧЛЕНКИ, ОТ ДРУГА СТРАНА**

**ACUERDO DE ASOCIACIÓN ECONÓMICA
ENTRE LOS ESTADOS DEL CARIFORUM, POR UNA PARTE,
Y LA COMUNIDAD EUROPEA
Y SUS ESTADOS MIEMBROS, POR OTRA**

**DOHODA O HOSPODÁŘSKÉM PARTNERSTVÍ
MEZI STÁTY CARIFORA NA JEDNÉ STRANĚ
A EVROPSKÝM SPOLEČENSTVÍM
A JEHO ČLENSKÝMI STÁTY NA STRANĚ DRUHÉ**

**ØKONOMISK PARTNERSKABSÅFTALE
MELLEM CARIFORUMLANDENE PÅ DEN ENE SIDE
OG DET EUROPÆISKE FÆLLESSKAB
OG DETS MEDLEMSSTATER PÅ DEN ANDEN SIDE**

**WIRTSCHAFTSPARTNERSCHAFTSABKOMMEN
ZWISCHEN DEN CARIFORUM-STAATEN EINERSEITS
UND DER EUROPÄISCHEN GEMEINSCHAFT
UND IHREN MITGLIEDSTAATEN ANDERERSEITS**

**MAJANDUSPARTNERLUSLEPING
ÜHEL'T POOLT CARIFORUMI RIHKIDE
NING TEISELT POOLT EUROOPA ÜHENDUSE
JA SELLE LIHKMESRIHKIDE VAHEL**

**ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ
ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ CARIFORUM, ΑΦΕΝΟΣ,
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ, ΑΦΕΤΕΡΟΥ**

**ECONOMIC PARTNERSHIP AGREEMENT
BETWEEN THE CARIFORUM STATES, OF THE ONE PART,
AND THE EUROPEAN COMMUNITY
AND ITS MEMBER STATES, OF THE OTHER PART**

**ACCORD DE PARTENARIAT ÉCONOMIQUE
ENTRE LES ÉTATS DU CARIFORUM, D'UNE PART,
ET LA COMMUNAUTÉ EUROPÉENNE
ET SES ÉTATS MEMBRES, D'AUTRE PART**

**ACCORDO DI PARTENARIATO ECONOMICO
TRA GLI STATI DEL CARIFORUM, DA UNA PARTE,
E LA COMUNITÀ EUROPEA
E I SUOI STATI MEMBRI, DALL'ALTRA**

**EKONOMISKO PARTNERATTIECĪBU NOLĪGUMS
STARP CARIFORUM VALSTĪM, NO VIENAS PUSES,
UN EIROPAS KOPIENU
UN TĀS DALĪBVALSTĪM, NO OTRAS PUSES**

**CARIFORUM VALSTYBIŲ
IR EUROPOS BENDRIJOS BEI
JOS VALSTYBIŲ NARIŲ
EKONOMINĖS PARTNERYSTĖS SUSITARIMAS**

**GAZDASÁGI PARTNERSÉGI MEGÁLLAPODÁS
EGYRÉSZRŐL A CARIFORUM-ÁLLAMOK,
MÁS RÉSZRŐL AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉG
ÉS TAGÁLLAMAI KÖZÖTT**

**FTEHIM TA' SHUBIJA EKONOMIKA
BEJN L-ISTATI TAL-CARIFORUM, MINN NAHA WAHDA,
U L-KOMUNITÀ EWROPEA
U L-ISTATI MEMBRI TAGHHA, MIN-NAHA L-OHRA**

**ECONOMISCHE PARTNERSCHAPSOVEREENKOMST
TUSSEN DE CARIFORUM-STATEN, ENERZIJD'S,
EN DE EUROPESE GEMEENSCHAP
EN HAAR LIDSTATEN, ANDERZIJD'S**

**UMOWA O PARTNERSTWIE GOSPODARCZYM
MIĘDZY PAŃSTWAMI CARIFORUM, Z JEDNEJ STRONY,
A WSPÓLNOTĄ EUROPEJSKĄ
I JEJ PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI, Z DRUGIEJ STRONY**

**ACORDO DE PARCERIA ECONÓMICA
ENTRE OS ESTADOS DO CARIFORUM, POR UM LADO,
E A COMUNIDADE EUROPEIA
E OS SEUS ESTADOS-MEMBROS, POR OUTRO**

**ACORD DE PARTENERIAT ECONOMIC
ÎN TRE STATELE CARIFORUM, PE DE O PARTE,
ȘI COMUNITATEA EUROPEANĂ
ȘI STATELE MEMBRE ALE ACESTEIA, PE DE ALTĂ PARTE**

**DOHODA O HOSPODÁRSKOM PARTNERSTVE
MEDZI ŠTÁTMI CARIFORUM-u NA JEDNEJ STRANE
A EURÓPSKYM SPOLOČENSTVOM
A JEHO ČLENSKÝMI ŠTÁTMI NA DRUHEJ STRANE**

**SPORAZUM O GOSPODARSKEM PARTNERSTVU
MED DRŽAVAMI CARIFORUMA NA ENI STRANI
TER EVROPSKO SKUPNOSTJO
IN NJENIMI DRŽAVAMI ČLANICAMI NA DRUGI STRANI**

**CARIFORUM-VALTIOIDEN
SEKÄ EUROOPAN YHTEISÖN
JA SEN JÄSENVALTIOIDEN
TALOUSHUMPPANUUSOPIMUS**

**AVTAL OM EKONOMISKT PARTNERSKAP
MELLAN CARIFORUM-STATERNA, Å ENA SIDAN,
OCH EUROPEISKA GEMENSKAPEN
OCH DESS MEDLEMSSTATER, Å ANDRA SIDAN**

**SPORAZUM O GOSPODARSKEM PARTNERSTVU
MED DRŽAVAMI CARIFORUMA NA ENI STRANI TER EVROPSKO SKUPNOSTJO
IN NJENIMI DRŽAVAMI ČLANICAMI NA DRUGI STRANI**

ANTIGVA IN BARBUDA,
ZVEZA BAHAMI,
BARBADOS,
BELIZE,
ZVEZA DOMINIKA,
DOMINIKANSKA REPUBLIKA,
GRENADA,
REPUBLIKA GVAJANA,
REPUBLIKA HAITI,
JAMAJKA,
SAINT KITTS IN NEVIS,
SAINT LUCIA,
SAINT VINCENT IN GRENADINE,
REPUBLIKA SURINAM,
REPUBLIKA TRINIDAD IN TOBAGO,
v nadaljnjem besedilu "države CARIFORUMA",

na eni strani ter

KRALJEVINA BELGIJA,
REPUBLIKA BOLGARIJA,
ČEŠKA REPUBLIKA,
KRALJEVINA DANSKA,
ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA,
REPUBLIKA ESTONIJA,
IRSKA,
HELENSKA REPUBLIKA,
KRALJEVINA ŠPANIJA,
FRANCOSKA REPUBLIKA,
ITALIJANSKA REPUBLIKA,
REPUBLIKA CIPER,
REPUBLIKA LATVIJA,
REPUBLIKA LITVA,
VELIKO VOJVODSTVO LUKSEMBURG,
REPUBLIKA MADŽARSKA,
MALTA,
KRALJEVINA NIZOZEMSKA,
REPUBLIKA AVSTRIJA,
REPUBLIKA POLJSKA,
PORTUGALSKA REPUBLIKA,
ROMUNIJA,
REPUBLIKA SLOVENIJA,
SLOVAŠKA REPUBLIKA,
REPUBLIKA FINSKA,
KRALJEVINA ŠVEDSKA,
ZDRUŽENO KRALJESTVO VELIKA BRITANIJA IN SEVERNA IRSKA,

pogodbenice Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti in Pogodbe o Evropski uniji, v nadaljnjem besedilu "države članice Evropske unije", in

EVROPSKA SKUPNOST

na drugi strani so se –

OB UPOŠTEVANJU revidirane Chaguaramaške pogodbe o ustanovitvi Karibske skupnosti, vključno z enotnim trgovim in ekonomijo CARICOM, Basseterreske pogodbe o ustanovitvi Organizacije vzhodnih karibskih držav ter Sporazuma o vzpostavitvi območja proste trgovine med Karibsko skupnostjo in Dominikansko republiko na eni strani ter Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti na drugi strani;

OB UPOŠTEVANJU Sporazuma o partnerstvu med članicami Skupine afriških, karibskih in pacifiških držav ter Evropsko skupnostjo in njenimi državami članicami, podpisanega v Cotonouju 23. junija 2000 in revidiranega 25. junija 2005, v nadaljnjem besedilu "Sporazum iz Cotonouja";

S PONOVO POTRDI TIJO svoje zavezanosti spoštovanju človekovih pravic, demokratičnih načel in pravne države, ki so bistveni elementi Sporazuma iz Cotonouja, ter odgovornemu vodenju države, ki je temeljni element Sporazuma iz Cotonouja;

OB UPOŠTEVANJU potrebe po spodbujanju in pospeševanju gospodarskega, kulturnega in družbenega razvoja držav CARIFORUMA z namenom prispevati k miru in varnosti ter spodbujati stabilno in demokratično politično okolje;

OB UPOŠTEVANJU pomena, ki ga pripisujejo mednarodno dogovorjenim razvojnim ciljem in Razvojnim ciljem novega tisočletja Združenih narodov;

OB UPOŠTEVANJU potrebe po spodbujanju gospodarskega in socialnega napredka za svoje prebivalce na način, skladen s trajnostnim razvojem, ob spoštovanju temeljnih pravic delavcev v skladu z zavezami, ki so jih sprejele v okviru Mednarodne organizacije dela, in ob varovanju okolja v skladu z Johannesburgsko deklaracijo iz leta 2002;

S PONOVO POTRDI TIJO svoje zavezanosti skupnemu delovanju v smeri doseganja ciljev Sporazuma iz Cotonouja, vključno z izkoreninjenjem revščine, trajnostnim razvojem ter postopnim vključevanjem afriških, karibskih in pacifiških držav (AKP) v svetovno gospodarstvo;

V ŽELJI olajšati uresničevanje Vizije razvoja CARICOM;

OB UPOŠTEVANJU svoje zavezanosti načelom in pravilom, ki urejajo mednarodno trgovino, zlasti tistim iz Sporazuma o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije (STO);

OB UPOŠTEVANJU razlike v stopnji gospodarskega in socialnega razvoja, ki obstajajo med državami CARIFORUMA ter Evropsko skupnostjo in njenimi državami članicami;

OB UPOŠTEVANJU pomena obstoječih tradicionalnih vezi ter zlasti tesnih zgodovinskih, političnih in gospodarskih vezi med njimi;

OB UPOŠTEVANJU želje po krepitevi teh vezi in vzpostavitvi trajnih odnosov, ki temeljijo na partnerstvu ter obojestranskih pravicah in obveznostih in so podprti z rednim dialogom, z namenom izboljšanja medsebojnega poznavanja in razumevanja;

V ŽELJI po okrepitvi okvira za gospodarske in trgovinske odnose med njimi v vzpostavitvi sporazuma o gospodarskem partnerstvu, ki lahko služi kot instrument za razvoj držav CARIFORUMA;

V ŽELJI po krepitevi svojih gospodarskih povezav ter zlasti trgovinskih in investicijskih tokov ob nadgradnji in izboljšanju trenutne ravni preferencialnega dostopa na trg Evropske skupnosti za države CARIFORUMA;

S PONOVO POTRDI TIJO svoje zavezanosti podpori procesu regionalnega povezovanja med državami CARIFORUMA ter zlasti pospešitvi regionalnega gospodarskega povezovanja kot ključnega instrumenta, s katerim se olajša njihovo vključevanje v svetovno gospodarstvo in jim pomaga, da se spopadejo z izzivi globalizacije ter dosežejo gospodarsko rast in socialni napredek, ki sta skladna s trajnostnim razvojem, za katerega si prizadevajo;

OB ZAVEDANJU, da sta krepitev zmogljivosti in odpravljanje omejitev ponudbe v državah CARIFORUMA potrebna za popolno izkoriščenje povečanih trgovinskih možnosti in maksimiranje koristi trgovinskih reform, in S PONOVO POTRDI TIJO bistvene vloge, ki jo lahko ima razvojna pomoč, vključno s pomočjo za trgovino, v zvezi s podporo državam CARIFORUMA pri izvajanju in izkoriščanju prednosti tega sporazuma;

OB PONOVI POTRDI TI, da je Evropska unija (EU) zavezana povečanju razvojne pomoči, vključno s pomočjo za trgovino, in zagotovitvi, da se znaten del zavez Evropske skupnosti in držav članic EU nameni državam AKP;

Z ODLOČENOSTJO zagotoviti, da se razvojno sodelovanje Evropske skupnosti za regionalno gospodarsko sodelovanje in povezovanje, kot je opredeljeno v Sporazumu iz Cotonouja, izvaja z namenom maksimiranja predvidenih koristi tega sporazuma;

Z ZAVEZO sodelovanja – skladno s Pariško deklaracijo o učinkovitosti pomoči, soglasjem EU o razvoju ter EU-Karibskim partnerstvom za rast, stabilnost in razvoj – z namenom olajšati prispevek držav članic EU in udeležbo drugih donatorjev pri podpori prizadevanjem držav CARIFORUMA za doseg ciljev tega sporazuma;

V PREPRIČANJU, da bo Sporazum o gospodarskem partnerstvu ustvaril novo in ugodnejše ozračje za njihove odnose na področju trgovine in naložb ter nove dinamične priložnosti za rast in razvoj –

SPORAZUMELE O NASLEDNJEM:

I. DEL

TRGOVINSKO PARTNERSTVO ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ

ČLEN 1

Cilji

Cilji tega sporazuma so:

- a) prispevati k zmanjšanju in končnemu izkoreninjenju revščine z vzpostavitvijo trgovinskega partnerstva, skladnega s ciljem trajnostnega razvoja, Razvojnimi cilji novega tisočletja in Sporazumom iz Cotonouja;
- b) spodbujati regionalno povezovanje, gospodarsko sodelovanje in odgovorno vodenje države ter tako vzpostaviti in izvajati učinkovit, predvidljiv in pregleden regulativni okvir za trgovino in naložbe med pogodbenicami in v regiji CARIFORUM;
- c) spodbujati postopno vključevanje držav CARIFORUMA v svetovno gospodarstvo v skladu z njihovimi političnimi odločitvami in razvojnimi prednostnimi nalogami;
- d) izboljšati usposobljenost držav CARIFORUMA v zvezi s trgovinsko politiko in vprašanji, povezanimi s trgovino;
- e) podpirati razmere za povečanje naložb in vse večjo pobudo zasebnega sektorja ter izboljšanje dobavne zmogljivosti, konkurenčnosti in gospodarske rasti v regiji CARIFORUM;
- f) krepiti obstoječe odnose med pogodbenicami na podlagi solidarnosti in skupnega interesa. V ta namen Sporazum ob upoštevanju njihove zadevne stopnje razvoja in skladno z obveznostmi STO izboljšuje trgovinske in gospodarske odnose, podpira novo trgovinsko dinamiko med pogodbenicami s pomočjo progresivne, asimetrične liberalizacije medsebojne trgovine ter krepi, širi in pogloblja sodelovanje na vseh področjih, pomembnih za trgovino in naložbe.

ČLEN 2

Načela

1. Ta sporazum temelji na temeljnih načelih ter na bistvenih in temeljnih elementih Sporazuma iz Cotonouja, kot so določeni v členu 2 oziroma 9 Sporazuma iz Cotonouja. Ta sporazum nadgrajuje določbe Sporazuma iz Cotonouja in predhodnih sporazumov o partnerstvu AKP-ES na področju regionalnega sodelovanja in povezovanja ter gospodarskega in trgovinskega sodelovanja.

2. Pogodbenice se strinjajo, da se Sporazum iz Cotonouja in ta sporazum izvajata z dopolnjevanjem in medsebojno krepitvijo.

ČLEN 3

Trajnostni razvoj

1. Pogodbenice ponovno potrjujejo, da se cilj trajnostnega razvoja uporablja in vključi na vseh ravneh njihovega gospodarskega partnerstva, pri izpolnjevanju glavnih zavez iz členov 1, 2 in 9 Sporazuma iz Cotonouja ter zlasti splošne zaveze za zmanjšanje in končno izkoreninjenje revščine na način, ki je skladen s cilji trajnostnega razvoja.

2. Pogodbenice razumejo, da se ta cilj uporablja pri sedanjem Sporazumu o gospodarskem partnerstvu kot zaveza, da:

- (a) se pri uporabi tega sporazuma v celoti upošteva najboljši človeški, kulturni, gospodarski, socialni, zdravstveni in okoljski interes njihovega prebivalstva in prihodnjih generacij;
- (b) metode odločanja vključujejo temeljna načela lastništva, udeležbe in dialoga.

3. Zaradi tega se pogodbenice dogovorijo za skupno delovanje v smeri uresničevanja trajnostnega razvoja, osredotočenega na človeka, ki mu razvoj zagotavlja največje koristi.

ČLEN 4

Regionalno povezovanje

1. Pogodbenice priznavajo, da je regionalno povezovanje sestavni element njihovega partnerstva in učinkovit instrument za doseg ciljev tega sporazuma.

2. Pogodbenice priznavajo in znova potrjujejo pomen regionalnega povezovanja med državami CARIFORUMA kot mehanizma, ki tem državam omogoča večje gospodarske priložnosti in večjo politično stabilnost ter pospešuje njihovo učinkovito vključevanje v svetovno gospodarstvo.

3. Pogodbenice priznavajo prizadevanja držav CARIFORUMA za pospešitev medsebojnega regionalnega in podregionalnega povezovanja z revidirano Chaguaramaško pogodbo o ustanovitvi Karibske skupnosti, vključno z enotnim trgom in ekonomijo CARICOM, Basseterresko pogodbo o ustanovitvi Organizacije vzhodnih karibskih držav ter Sporazumom o vzpostavitvi območja proste trgovine med Karibsko skupnostjo in Dominikansko republiko.

4. Pogodbenice nadalje priznavajo, da sta, ne da bi to vplivalo na zaveze iz tega sporazuma, hitrost in vsebina regionalnega povezovanja nekaj, o čemer morajo odločiti izključno države CARIFORUMA med izvajanjem svoje suverenosti ter ob upoštevanju svojih sedanjih in prihodnjih političnih ambicij.

5. Pogodbenice se strinjajo, da sta temelj in cilj njihovega partnerstva poglobljanje regionalnega povezovanja, in se zavezujejo sodelovanju z namenom njegovega nadaljnjega razvoja, upoštevanje stopnje razvoja, potrebe, geografske danosti in strategije trajnostnega razvoja pogodbenic ter prednostne naloge, ki so si jih zadale države CARIFORUMA, in obveznosti, vsebovane v obstoječih sporazumih o regionalnem povezovanju, opredeljenih v odstavku 3.

6. Pogodbenice se zavezujejo sodelovanju z namenom olajšati izvajanje tega sporazuma in podpreti regionalno povezovanje CARIFORUMA.

ČLEN 5

Spremljanje

Pogodbenice se zavezujejo, da bodo stalno spremljale izvajanje Sporazuma prek svojih participativnih procesov in institucij ter tistih, ki so vzpostavljeni na podlagi tega sporazuma, in tako zagotovile, da se cilji Sporazuma uresničujejo, da se Sporazum pravilno izvaja ter da se koristi za moške, ženske, mlade in otroke, ki izhajajo iz tega partnerstva, maksimirajo. Pogodbenice se prav tako zavezujejo, da se bodo nemudoma posvetovalle glede katerega koli morebitnega problema.

ČLEN 6

Sodelovanje na mednarodnih forumih

Pogodbenice si prizadevajo sodelovati na vseh mednarodnih forumih, na katerih se obravnavajo vprašanja, pomembna za to partnerstvo.

ČLEN 7

Razvojno sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo, da je razvojno sodelovanje ključni element njihovega partnerstva in bistven dejavnik ureničevanja ciljev tega sporazuma, kakor so določeni v členu 1. To sodelovanje je lahko tako finančne kot nefinančne oblike.

2. Razvojno sodelovanje za regionalno gospodarsko sodelovanje in povezovanje, kakor je opredeljeno v Sporazumu iz Cotonouja, se izvaja z namenom maksimiranja predvidenih koristi tega sporazuma. Področja sodelovanja in tehnične pomoči so po potrebi določena v posameznih poglavjih tega sporazuma. Sodelovanje se izvaja skladno s postopki iz tega člena, se stalno spremlja in se po potrebi dopolnjuje skladno z določbami člena 246 tega sporazuma.

3. Financiranje Evropske skupnosti, ki se nanaša na razvojno sodelovanje med CARIFORUMOM in Evropsko skupnostjo v podporo izvajanju tega sporazuma, se izvaja v okviru pravil in ustreznih postopkov, predvidenih s Sporazumom iz Cotonouja, zlasti postopkov programiranja Evropskega razvojnega sklada (ERS), ter v okviru ustreznih instrumentov, financiranih iz splošnega proračuna Evropske unije. V okviru tega je podpora izvajanju tega sporazuma ena od prednostnih nalog.

4. Evropska skupnost in države podpisnice CARIFORUMA, sorazmerno s svojimi vlogami in odgovornostmi, storijo vse potrebno za zagotovitev učinkovite mobilizacije, zagotavljanja in uporabe virov s ciljem olajšanja dejavnosti razvojnega sodelovanja iz tega sporazuma.

5. Države članice Evropske unije se kolektivno zavezujejo, da bodo s svojimi razvojnimi politikami in instrumenti podpirale dejavnosti razvojnega sodelovanja za regionalno gospodarsko sodelovanje in povezovanje ter za izvajanje tega sporazuma v državah CARIFORUMA in na regionalni ravni, skladno z načeloma dopolnjevanja in učinkovitosti pomoči.

6. Pogodbenice sodelujejo in tako olajšajo sodelovanje drugih donatorjev, ki so pripravljeni podpreti dejavnosti sodelovanja, navedene v odstavku 5, in prizadevanja držav CARIFORUMA za doseg ciljev tega sporazuma.

ČLEN 8

Prednostne naloge sodelovanja

1. Razvojno sodelovanje iz člena 7 se osredotoča predvsem na naslednja področja, ki so podrobneje obravnavana v posameznih poglavjih tega sporazuma:

- (i) zagotavljanje tehnične pomoči za krepitev človeških, pravnih in institucionalnih zmogljivosti v državah CARIFORUMA z namenom spodbuditi njihovo sposobnost izpolnjevanja zavez iz tega sporazuma;
- (ii) zagotavljanje pomoči za krepitev zmogljivosti in institucij za fiskalno reformo z namenom krepitev davčne uprave in izboljšanja pobiranja davčnih prihodkov in s tem prenosa odvisnosti od tarif ter drugih dajatev in bremenitev na druge oblike posrednega obdavčenja;
- (iii) izvajanje ukrepov podpore s ciljem spodbujati razvoj zasebnega sektorja in podjetništva, zlasti malih gospodarskih subjektov, ter povečati mednarodno konkurenčnost podjetij v državah CARIFORUMA in diverzifikacijo gospodarstev CARIFORUMA;
- (iv) diverzifikacija izvoza blaga in storitev iz držav CARIFORUMA skozi nove naložbe in razvoj novih sektorjev;
- (v) izboljšanje tehnoloških in raziskovalnih zmogljivosti držav CARIFORUMA ter s tem pospešitev razvoja in izpolnjevanja mednarodno sprejetih sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov, tehničnih standardov ter mednarodno priznanih delovnih in okoljskih standardov;
- (vi) razvoj inovacijskih sistemov držav CARIFORUMA, vključno z razvojem tehnološkega potenciala;
- (vii) podpora za razvoj infrastrukture v državah CARIFORUMA, potrebne za opravljanje trgovine.

2. Prednostne naloge razvojnega sodelovanja, kot so v grobem artikulirane v odstavku 1 in podrobneje opredeljene v posameznih poglavjih tega sporazuma, se izvajajo skladno s postopki iz člena 7.

3. Pogodbenice soglašajo glede prednosti sklada za regionalni razvoj, ki zastopa interese vseh držav CARIFORUMA za mobilizacijo in usmerjanje razvojnih virov, povezanih s Sporazumom o gospodarskem partnerstvu, iz ERS in drugih potencialnih donatorjev. Države CARIFORUMA si v zvezi s tem prizadevajo tak sklad ustanoviti v dveh letih od datuma podpisa tega sporazuma.

II. DEL

TRGOVINA IN Z NJO POVEZANE ZADEVE

NASLOV I

BLAGOVNA MENJAVA

POGLAVJE 1

CARINSKE DAJATVE

ČLEN 9

Področje uporabe

Določbe tega poglavja se uporabljajo za vse blago s poreklom iz pogodbenice ES in katere koli države CARIFORUMA¹.

ČLEN 10

Pravila o poreklu

Za namene tega poglavja "s poreklom" pomeni ustrezen po pravilih o poreklu, določenih v Protokolu I. V prvih petih letih po začetku veljavnosti tega sporazuma pogodbenice preverjajo določbe Protokola I z namenom dodatne poenostavitve konceptov in metod, ki se uporabljajo za namen določitve porekla z vidika razvojnih potreb držav CARIFORUMA. Pri takem preverjanju pogodbenice upoštevajo razvoj tehnologij, proizvodne procese in vse druge dejavnike, zaradi katerih utegnejo biti potrebne spremembe določb Protokola I. Vse take spremembe se izvedejo s sklepom Skupnega sveta CARIFORUM-ES.

ČLEN 11

Carina

Carina vključuje vse dajatve ali takse, vključno z vsemi oblikami dodatnih davkov ali dodatnih dajatev, ki se naložijo v zvezi z uvozom ali izvozom blaga, vendar ne vključuje:

- (a) notranjih davkov ali drugih notranjih dajatev, naloženih v skladu s členom 27;
- (b) protidampinskih, izravnalnih ali zaščitnih ukrepov, uporabljenih v skladu s poglavjem 2 tega naslova;
- (c) pristojbin ali drugih dajatev, naloženih v skladu s členom 13.

ČLEN 12

Klasifikacija blaga

Klasifikacija blaga, ki ga zajema ta sporazum, mora biti taka, kot je določena v harmoniziranem sistemu poimenovanj in šifrskih oznak blaga ("HS"), in skladna s pravili klasifikacije, ki se zanj uporabljajo. Posebni odbor za carinsko sodelovanje in olajševanje trgovine iz člena 36 rešuje vsa vprašanja v zvezi s klasifikacijo blaga, ki se pojavijo med izvajanjem tega sporazuma.

ČLEN 13

Pristojbine in druge dajatve

Pristojbine in druge dajatve iz člena 11 morajo biti omejene na približni znesek opravljenih storitev in ne smejo predstavljati posredne zaščite za domače proizvode ali obdavčitve uvoza ali izvoza za fiskalne namene. Ne smejo preseči dejanske vrednosti opravljene storitve. Pristojbine in dajatve se ne naložijo za konzularne storitve.

ČLEN 14

Odprava carin pri izvozu blaga s poreklom

1. Carine pri izvozu se ne uporabljajo za blago s poreklom iz držav CARIFORUMA, ki je uvoženo v pogodbenico ES, in obratno.
2. Ne glede na odstavek 1 države podpisnice CARIFORUMA iz Priloge I odpravijo carine pri izvozu, opredeljene v tej prilogi, v treh letih po podpisu tega sporazuma.

ČLEN 15

Carine pri uvozu proizvodov s poreklom iz držav CARIFORUMA

Proizvodi s poreklom iz držav CARIFORUMA se uvozijo v pogodbenico ES prosto carin, razen izdelkov, navedenih v Prilogi II, pod pogoji, določenimi v navedeni prilogi.

ČLEN 16

Carine pri uvozu proizvodov s poreklom iz pogodbenice ES

1. Proizvodi s poreklom iz pogodbenice ES pri uvozu v države CARIFORUMA niso predmet carin, ki so višje od navedenih v Prilogi III.
2. Proizvodi s poreklom iz pogodbenice ES so pri uvozu v države CARIFORUMA oproščeni vseh carin v smislu člena 11, razen tistih iz Priloge III.
3. Države CARIFORUMA lahko še deset let po podpisu tega sporazuma uporabljajo vse take carine v smislu člena 11, razen tistih iz Priloge III, za kateri koli uvoženi proizvod s poreklom iz pogodbenice ES, pod pogojem, da so se te carine uporabljale za ta proizvod na dan podpisa tega sporazuma in da so iste carine uvedene za podobni proizvod, uvožen iz vseh drugih držav.

¹ Če ni izrecno določeno drugače, imata izraza "blago" in "proizvodi" enak pomen.

4. Državam podpisnicam CARIFORUMA ni treba začeti postopne odprave carin, razen tistih, ki so navedene v Prilogi III in omenjene v odstavku 2, sedem let po podpisu tega sporazuma. Ta proces spremlja podpora nujnih fiskalnih reform, kot so opredeljene v členu 22.

5. Zaradi zagotavljanja preglednosti se o takih carinah v šestih mesecih od datuma podpisa tega sporazuma obvesti Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj. Slednjega se prav tako nemudoma obvesti o njihovi odpravi.

6. V primeru resnih težav v zvezi z uvozom nekega proizvoda lahko razpored znižanj in odprav carin v medsebojnem soglasju pregleda Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, da bi nemara spremenil časovni razpored za znižanja oziroma odprave. Nobena taka sprememba ne povzroči, da se tisti roki v razporedu, za katere je bil zahtevan pregled, za zadevni izdelek podaljšajo preko maksimalnega prehodnega obdobja za znižanje oziroma odpravo carin za ta proizvod skladno s Prilogo III. Če Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj ne sprejme odločitve v tridesetih dneh od zahtevka za pregled časovnega razporeda, lahko države CARIFORUMA začasno opustijo časovni razpored, in sicer za obdobje največ enega leta.

ČLEN 17

Sprememba tarifnih obvez

Ob upoštevanju posebnih razvojnih potreb Antigve in Barbude, Belizeja, Zveze Dominika, Grenade, Republike Gvajane, Republike Haiti, Saint Kittsa in Nevisa, Saint Lucie ter Saint Vincenta in Grenadine se lahko pogodbenice v Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj odločijo za spremembo višine carin, predpisane v Prilogi III, ki se lahko uporabi za proizvod s poreklom iz pogodbenice ES pri uvozu v države CARIFORUMA. Pogodbenice zagotovijo, da nobena taka sprememba ne povzroči neskladja tega sporazuma z zahtevami iz člena XXIV GATT 1994. Pogodbenice se lahko odločijo tudi za sočasno prilagajanje carinskih zavez, ki so določene v Prilogi III in se nanašajo na druge proizvode, uvožene iz pogodbenice ES, če je to primerno.

ČLEN 18

Pretok blaga

Pogodbenice priznavajo cilj, da se carine za blago s poreklom, uvoženo v pogodbenico ES ali v države podpisnice CARIFORUMA, obračunajo le enkrat. Do vzpostavitve potrebne ureditve za doseg tega cilja morajo države podpisnice CARIFORUMA v zvezi s tem storiti vse, kar je v njihovi moči. Pogodbenica ES zagotovi tehnično pomoč, potrebno za doseg tega cilja.

ČLEN 19

Ugodnejša obravnava, ki izhaja iz sporazumov o prosti trgovini

1. V zvezi z zadevami, ki jih zajema to poglavje, pogodbenica ES državam CARIFORUMA prizna ugodnejšo obravnavo, ki se uporablja zaradi tega, ker pogodbenica ES po podpisu tega sporazuma postane stranka sporazuma o prosti trgovini s tretjimi strankami.

2. V zvezi z zadevami, ki jih zajema to poglavje, države CARIFORUMA oziroma katera koli država podpisnica CARIFORUMA pogodbenici ES prizna ugodnejšo obravnavo, ki se uporablja zaradi tega, ker države CARIFORUMA ali katera koli država podpisnica CARIFORUMA po podpisu tega sporazuma postane stranka sporazuma o prosti trgovini s katerim koli večjim tržnim gospodarstvom.

3. Določbe tega poglavja se ne razlagajo tako, da pogodbenico ES ali katero koli državo podpisnico CARIFORUMA zavzujejo k vzajemni razširitvi preferencialne obravnave, ki se uporablja zaradi tega, ker je pogodbenica ES ali katera koli država podpisnica CARIFORUMA na dan podpisa tega sporazuma stranka sporazuma o prosti trgovini s tretjimi strankami.

4. Za namene tega člena pomeni "večje tržno gospodarstvo" katero koli razvito državo ali katero koli državo oziroma ozemlje, ki predstavlja delež svetovnega blagovnega izvoza, večji od enega (1) odstotka v letu pred začetkom veljavnosti sporazuma o prosti trgovini iz odstavka 2, ali katero koli skupino držav, ki nastopajo individualno, kolektivno ali skozi sporazum o prosti trgovini in skupaj predstavljajo delež svetovnega blagovnega izvoza, večji od enega in pol (1,5) odstotka v letu pred začetkom veljavnosti sporazuma o prosti trgovini iz odstavka 2.²

5. Kadar katera koli država podpisnica CARIFORUMA postane stranka sporazuma o prosti trgovini s tretjo stranko, omejeno v odstavku 2, in tak sporazum o prosti trgovini predvideva ugodnejšo obravnavo za tako tretjo stranko, kot je tista, ki jo država podpisnica CARIFORUMA odobri pogodbenici ES skladno s tem sporazumom, pogodbenice začnejo posvetovanja. Pogodbenice se lahko odločijo, ali sme zadevna država podpisnica CARIFORUMA pogodbenici ES odkloniti ugodnejšo obravnavo, ki jo vključuje sporazum o prosti trgovini. Skupni svet CARIFORUM-ES lahko sprejme vse potrebne ukrepe za prilagoditev določb tega sporazuma.

ČLEN 20

Posebne določbe o upravnem sodelovanju

1. Pogodbenice se strinjajo, da je upravno sodelovanje bistvenega pomena za izvajanje in nadzor preferencialne obravnave, odobrene na podlagi tega naslova, ter poudarjajo svojo zavezo za boj proti nepravilnostim in goljufijam v carinskih in s tem povezanih zadevah.

2. Če pogodbenica ali država podpisnica CARIFORUMA na podlagi objektivnih informacij ugotovi, da se upravno sodelovanje ne zagotavlja in/ali se pojavljajo nepravilnosti ali goljufije, lahko zadevna pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA začasno opusti preferencialno obravnavo zadevnih proizvodov v skladu s tem členom.

3. V tem členu nezagotavljanje upravnega sodelovanja med drugim pomeni:

- (a) ponavljajoče se nespoštovanje obveznosti preverjanja porekla zadevnih proizvodov;
- (b) stalno zavračanje ali nepotrebno odlašanje pri izvajanju in/ali sporočanju rezultatov naknadnega preverjanja dokazila o poreklu;
- (c) stalno zavračanje ali nepotrebno odlašanje pri pridobivanju pooblastil za izvajanje misij v zvezi z upravnim sodelovanjem, da bi se preverila verodostojnost dokumentov ali točnost informacij v zvezi z odobritvijo zadevne preferencialne obravnave.

² Za ta izračun se uporabljajo uradni podatki STO o vodilnih izvoznikih v svetovnem trgovanju z blagom (brez trgovine znotraj EU).

Za namen tega člena je nepravilnosti ali goljufije med drugim mogoče ugotoviti, kadar se uvoz blaga, ki presega običajno raven proizvodnje in izvoznih zmogljivosti druge pogodbenice, brez zadovoljive obrazložitve močno poveča in je to povezano z objektivnimi informacijami o nepravilnostih ali goljufijah.

4. Za uporabo začasne opustitve veljajo naslednji pogoji:

- (a) Pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA, ki na podlagi objektivnih informacij ugotovi, da se upravno sodelovanje ne zagotavlja in/ali da se pojavljajo nepravilnosti ali goljufije, brez nepotrebne obvestitve Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj o svojih ugotovitvah skupaj z objektivnimi informacijami ter na podlagi vseh ustreznih informacij in objektivnih ugotovitev začne posvetovanja v okviru Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, da se sprejme rešitev, ki bo sprejemljiva za obe pogodbenici.
- (b) Kadar pogodbenice začnejo posvetovanja v okviru Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, kot je navedeno zgoraj, in se v treh mesecih po obvestilu ne dogovorijo o sprejemljivi rešitvi, lahko zadevna pogodbenica ali država podpisnica CARIFORUMA začasno opusti preferencialno obravnavo zadevnih proizvodov. O začasni opustitvi je treba brez nepotrebne obvestitve Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj.
- (c) Začasne opustitve na podlagi tega člena se omejijo le na tiste, ki so potrebne za zaščito finančnih interesov zadevne pogodbenice oziroma države podpisnice CARIFORUMA. Ne presegajo obdobja šestih mesecev, ki se lahko podaljša. O začnih opustitvah je treba takoj po njihovem sprejetju obvestiti Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj. O njih potekajo redna posvetovanja v okviru Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, zlasti z namenom, da se odpravijo takoj, ko ni več pogojev za njihov obstoj.

5. Hkrati z obvestilom Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj iz odstavka 4(a) mora zadevna pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA v svojem uradnem listu objaviti obvestilo uvoznikom. V obvestilu uvoznikom je treba navesti, da je za zadevni proizvod na podlagi objektivnih informacij ugotovljeno neizvajanje upravnega sodelovanja in/ali nepravilnosti ali goljufija.

ČLEN 20a

V podporo prizadevanjem pogodbenic, da najdejo sprejemljivo rešitev za zadeve, omenjene v členu 20(2), se lahko pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA o ugotovitvi, v zvezi s katero je bil obveščen Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, zateče k posredniku v skladu z določbami člena 205(2) do 205(5). Mnenje posrednika se prikladi v treh mesecih, kot je navedeno v členu 20(4)(b).

ČLEN 21

Obravnavo upravnih napak

V primeru napake pristojnih organov pri ustreznem vodenju preferencialnega sistema izvoza in zlasti pri uporabi določb Protokola I, pri čemer zaradi te napake nastanejo posledice na področju uvoznih dajatev, lahko pogodbenica, ki se sooča s takimi posledicami, zaprosi Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, da prouči možnosti za sprejetje vseh ustreznih ukrepov za razrešitev položaja.

ČLEN 22

Sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen sodelovanja za krepitev davčne uprave in izboljšanje pobiranja davčnih prihodkov.
2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:
 - (a) tehnična pomoč na področju fiskalne reforme z namenom prenosa odvisnosti od tarif ter drugih dajatev in bremenitev na druge oblike posrednega obdavčenja ter
 - (b) krepitev zmogljivosti in institucij v zvezi z ukrepi, na kratko opisanimi v pododstavku (a).

POGLAVJE 2

INSTRUMENTI TRGOVINSKE ZAŠČITE

ČLEN 23

Protidampinški in izravnalni ukrepi

1. Ob upoštevanju določb tega člena nič v tem sporazumu pogodbenici ES ali državam podpisnicam CARIFORUMA, ne individualno ne kolektivno, ne preprečuje sprejetja protidampinških ali izravnalnih ukrepov skladno z ustreznimi sporazumi STO. Za namen tega člena se poreklo določi v skladu z nepreferencialnimi pravili pogodbenic oziroma držav podpisnic CARIFORUMA o poreklu.
2. Preden pogodbenica ES uvede dokončne protidampinške ali izravnalne dajatve za proizvode, uvožene iz držav CARIFORUMA, mora proučiti možnost konstruktivnih rešitev, opredeljenih v ustreznih sporazumih STO.
3. Kadar protidampinški ali izravnalni ukrep v imenu dveh ali več držav podpisnic CARIFORUMA uvede regionalni ali podregionalni organ, mora obstajati en sam forum za sodno proučitev, vključno s pritožbeno stopnjo.
4. Država podpisnica CARIFORUMA ne uporabi protidampinškega oziroma izravnalnega ukrepa za proizvod, če ta sodi v okvir regionalnega ali podregionalnega ukrepa, ki velja za isti proizvod. Države CARIFORUMA zagotovijo tudi, da se regionalni oziroma podregionalni ukrep, ki velja za proizvod, ne uporablja za nobeno državo podpisnico CARIFORUMA, ki tak ukrep uporablja za isti proizvod.
5. Pogodbenica ES obvesti države izvoznice podpisnice CARIFORUMA o prejemu pravilno dokumentirane pritožbe še pred začetkom kakršne koli preiskave.
6. Določbe tega člena se uporabljajo v vseh preiskavah, ki se začnejo po začetku veljavnosti tega sporazuma.
7. Določbe tega člena niso predmet določb o reševanju sporov iz tega sporazuma.

ČLEN 24

Večstranski zaščitni ukrepi

1. Ob upoštevanju določb tega člena nič v tem sporazumu državam podpisnicam CARIFORUMA in pogodbenici ES ne preprečuje sprejetja ukrepov v skladu s členom XIX Splošnega sporazuma o carinah in trgovini 1994, Sporazumom o zaščitnih ukrepih ter členom 5 Sporazuma o kmetijstvu, priloženega Sporazumu o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije iz Marakeša. Za namen tega člena se poreklo določi v skladu z nepreferencialnimi pravili pogodbenic oziroma držav podpisnic CARIFORUMA o poreklu.

2. Ne glede na odstavek 1 pogodbenica ES ob upoštevanju splošnih razvojnih ciljev tega sporazuma in majhnosti gospodarstev držav CARIFORUMA uvoz iz katere koli države CARIFORUMA izloči iz ukrepov, sprejetih v skladu s členom XIX GATT 1994, Sporazumom STO o zaščitnih ukrepih in členom 5 Sporazuma o kmetijstvu.

3. Določbe odstavka 2 se uporabljajo pet let, začevši z datumom začetka veljavnosti Sporazuma. Najkasneje 120 dni pred koncem tega obdobja Skupni svet CARIFORUM-ES prouči izvajanje teh določb v luči razvojnih potreb držav CARIFORUMA, da ugotovi, ali naj se njihova uporaba podaljša.

4. Določbe odstavka 1 niso predmet določb o reševanju sporov iz tega sporazuma.

ČLEN 25

Zaščitna klavzula

1. Ne glede na člen 24 lahko pogodbenica po proučitvi alternativnih rešitev uporabi časovno omejene zaščitne ukrepe, ki odstopajo od določb člena 15 oziroma 16, pod pogoji in v skladu s postopki iz tega člena.

2. Zaščitni ukrepi iz odstavka 1 se lahko sprejmejo, kadar se proizvod s poreklom iz ene pogodbenice uvaža na ozemlje druge pogodbenice v tako povečanih količinah in pod takimi pogoji, da to povzroči ali grozi, da bo povzročilo:

- (a) resno škodo domači industriji, ki proizvaja podobne ali neposredno konkurenčne proizvode na ozemlju pogodbenice uvoznice, ali
- (b) motnje v sektorju gospodarstva, zlasti tam, kjer te motnje povzročajo večje socialne probleme ali težave, ki bi lahko privedle do resnega poslabšanja gospodarskih razmer v pogodbenici uvoznici, ali
- (c) motnje na trgih podobnih ali neposredno konkurenčnih kmetijskih proizvodov³ ali v mehanizmi, ki te trge upravljajo.

3. Zaščitni ukrepi iz tega člena ne smejo trajati dlje, kot je potrebno za odpravo ali preprečitev resne škode ali motenj, kot so opredeljene v odstavku 2. Ti zaščitni ukrepi pogodbenice uvoznice lahko vključujejo le enega ali več naslednjih elementov:

- (a) opustitev nadaljnjega znižanja stopnje uvozne dajatve za zadevni proizvod, kot je opredeljeno v tem sporazumu,
- (b) povišanje carin za zadevne proizvode do ravni, ki ne presega carine, ki se uporablja za druge članice STO, in
- (c) uvedbo tarifnih kvot za zadevni proizvod.

4. Kadar se kateri koli proizvod s poreklom iz ene ali več držav podpisnic CARIFORUMA uvaža v tako povečanih količinah in pod takimi pogoji, da lahko povzroči ali grozi, da bo v eni ali več najbolj oddaljenih regijah pogodbenice ES povzročil eno od situacij, navedenih v odstavku 2(a), (b) in (c), lahko pogodbenica ES brez poseganja v odstavke 1 do 3 sprejme nadzorne ali zaščitne ukrepe, omejene na zadevno regijo oziroma regije, skladno s postopki iz odstavkov 6 do 9.

- 5. (a) Kadar se kateri koli proizvod s poreklom iz pogodbenice ES uvaža v tako povečanih količinah in pod takimi pogoji, da lahko v državi podpisnici CARIFORUMA povzroči ali grozi, da bo povzročil eno od situacij, navedenih v odstavku 2(a), (b) in (c), lahko zadevna država podpisnica CARIFORUMA brez poseganja v odstavke 1 do 3 sprejme nadzorne ali zaščitne ukrepe, omejene na svoje ozemlje, skladno s postopki iz odstavkov 6 do 9.
- (b) Država podpisnica CARIFORUMA lahko sprejme zaščitne ukrepe, kadar se proizvod s poreklom iz pogodbenice ES uvaža na njeno ozemlje v tako povečanih količinah in pod takimi pogoji, da lahko povzroči ali grozi, da bo povzročil motnje v mladi gospodarski panogi, ki proizvaja podobne ali neposredno konkurenčne proizvode. Taka določba se lahko uporablja le deset let od datuma začetka veljavnosti tega sporazuma. Ukrepi morajo biti sprejeti skladno s postopki iz odstavkov 6 do 9.
- 6. (a) Zaščitni ukrepi iz tega člena se ohranijo le toliko časa, kolikor je potrebno za preprečitev ali odpravo resne škode ali motenj, kakor so te opredeljene v odstavkih 2, 4 in 5.
- (b) Zaščitni ukrepi iz tega člena se ne uporabljajo več kot dve leti. Kadar okoliščine, ki upravičujejo uvedbo zaščitnih ukrepov, še vedno obstajajo, se lahko taki ukrepi podaljšajo za nadaljnje obdobje največ dveh let. Kadar države CARIFORUMA ali država podpisnica CARIFORUMA uporabi zaščitni ukrep ali kadar pogodbenica ES uporabi ukrep, omejen na ozemlje ene ali več svojih najbolj oddaljenih regij, pa se taki ukrepi lahko uporabljajo največ štiri leta, in če okoliščine, ki upravičujejo uvedbo zaščitnih ukrepov, še vedno obstajajo, se jih lahko podaljša za nadaljnja štiri leta.
- (c) Zaščitni ukrepi iz tega člena, ki veljajo več kot eno leto, morajo vsebovati jasne elemente, po katerih so postopoma, najpozneje pa po preteku določenega obdobja, odpravljeni.
- (d) Noben zaščitni ukrep iz tega člena se najmanj eno leto po izteku ukrepa ne sme uporabiti za uvoz proizvoda, za katerega je prej veljal tak ukrep.

7. Za izvajanje odstavkov 1 do 6 se uporabljajo naslednje določbe:

- (a) Kadar pogodbenica meni, da obstaja ena od okoliščin iz odstavkov 2, 4 in/ali 5, zadevo nemudoma predloži v proučitev Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj.
- (b) Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj lahko pripravi kakršno koli priporočilo, potrebno za popravilo okoliščin, ki so nastale. Če v 30 dneh od dneva, ko je bila zadeva predložena Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, slednji ni pripravil nobenega priporočila za popravilo okoliščin ali če ni bila dosežena nobena druga zadovoljiva rešitev, lahko pogodbenica uvoznica sprejme ustrezne ukrepe za popravilo okoliščin v skladu s tem členom.

³ Za namene tega člena so kmetijski proizvodi tisti, ki jih zajema Priloga I Sporazuma STO o kmetijstvu.

- (c) Zadevna pogodbenica ali država podpisnica CARIFORUMA še pred sprejetjem katerega koli ukrepa, predvidenega v tem členu, oziroma v primerih, za katere se uporablja odstavek 8, čim prej Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj predloži vse ustrezne informacije, potrebne za temeljito proučitev položaja, z namenom, da se za zadevne pogodbenice poišče sprejemljiva rešitev.
- (d) Pri izbiri zaščitnih ukrepov v skladu s tem členom je treba dati prednost tistim, ki najmanj motijo izvajanje tega sporazuma.
- (e) O vseh ukrepih, sprejetih na podlagi tega člena, se nemudoma obvesti Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, ki se o njih redno posvetuje, zlasti z namenom določitve časovnega razporeda za njihovo odpravo, takoj ko okoliščine to dopuščajo.

8. Kadar izredne okoliščine zahtevajo takojšnje ukrepanje, lahko zadevna pogodbenica uvoznica – bodisi pogodbenica ES, države CARIFORUMA ali država podpisnica CARIFORUMA – sprejme začasne ukrepe, predvidene v odstavkih 3, 4 in/ali 5, ne da bi izpolnila zahteve iz odstavka 7. Taki ukrepi lahko trajajo največ 180 dni, kadar jih sprejme pogodbenica ES, in 200 dni, kadar jih sprejmejo države CARIFORUMA ali država podpisnica CARIFORUMA ali kadar so ukrepi, ki jih sprejme pogodbenica ES, omejeni na ozemlje ene ali več njenih najbolj oddaljenih regij. Trajanje katerega koli začasnega ukrepa se šteje kot del začetnega obdobja in kakršnega koli podaljšanja, na katero se nanaša odstavek 6. Pri sprejemanju takih začasnih ukrepov se upoštevajo interesi vseh udeleženih strank. Zadevna pogodbenica uvoznica obvesti drugo zadevno pogodbenico ter zadevo nemudoma predloži v proučitev Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj.

9. Če pogodbenica uvoznica pri uvozu proizvoda uporablja upravni postopek, katerega namen je zagotoviti hitre informacije o gibanju trgovinskih tokov, ki bi utegnili povzročiti probleme iz tega člena, o tem nemudoma obvesti Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj.

- 10. Za zaščitne ukrepe, sprejete na podlagi določb tega člena, ne veljajo določbe STO o reševanju sporov.

POGLAVJE 3 NETARIFNI UKREPI

ČLEN 26

Prepoved količinskih omejitev

Z začetkom veljavnosti tega sporazuma se prenehajo ohranjati uvozne oziroma izvozne prepovedi ali uvozne oziroma izvozne omejitve za uvoz oziroma izvoz blaga s poreklom, razen carin in davščin ter pristojbin in drugih dajatev, opredeljenih v členu 13, če se uveljavljajo s kvotami, uvoznimi oziroma izvoznimi dovoljenji ali drugimi ukrepi. Ne uvedejo se nobeni novi ukrepi te vrste. Določbe tega člena ne posegajo v določbe členov 23 in 24.

ČLEN 27

Nacionalna obravnava na področju notranjega obdavčenja in ureditve

1. Uvoz blaga s poreklom ni predmet neposrednih ali posrednih notranjih davkov ali katerih koli drugih vrst notranjih dajatev, višjih od tistih, ki se neposredno ali posredno uporabljajo za podobne domače proizvode. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA tudi sicer ne uporabljajo notranjih davkov ali drugih notranjih dajatev za zaščito podobnih domačih proizvodov.

2. Obravnava uvoza blaga s poreklom ne sme biti nič manj ugodna od tiste, ki jo podobnim domačim proizvodom zagotavljajo vsi zakoni, predpisi in zahteve glede prodaje na notranjem trgu, ponudbe za prodajo, nakupa, prevoza, distribucije ali uporabe. Določbe tega odstavka ne nasprotujejo uporabi različnih notranjih prevoznih dajatev, ki temeljijo izključno na gospodarskem izkoriščanju prevoznih sredstev in ne na izvoru proizvoda.

3. Nobena pogodbenica ali država podpisnica CARIFORUMA ne uvede ali ohranja nobenega notranjega količinskega predpisa glede mešanja, predelave ali uporabe proizvodov v določenih količinah ali razmerjih, ki neposredno ali posredno zahteva, da je treba določeno količino ali razmerje katerega koli proizvoda, za katerega velja predpis, dobaviti iz domačih virov. Pogodbenice ali država podpisnica CARIFORUMA tudi sicer ne uporabljajo notranjih količinskih predpisov z namenom zaščite domače proizvodnje.

4. Določbe tega člena ne preprečujejo plačila subvencij izključno domačim proizvajalcem, vključno s plačili domačim proizvajalcem, ki izhajajo iz prihodka od notranjih davkov ali dajatev, ki se uporabljajo skladno z določbami tega člena, in subvencij, ki se izvajajo prek vladnih odkupov domačih proizvodov.

5. Določbe tega člena ne veljajo za zakone, predpise, postopke ali prakse, ki urejajo javna naročila, za katera veljajo izključno določbe poglavja 3 naslova IV.

- 6. Določbe tega člena ne posegajo v določbe člena 23.

ČLEN 28

Subvencije za izvoz kmetijskih proizvodov

1. Nobena pogodbenica ali država podpisnica CARIFORUMA ne sme uvesti novega subvencijskega programa, ki je pogojen z izvozom, ali povečati že obstoječih tovrstnih subvencij za kmetijske proizvode, namenjene na ozemlje druge pogodbenice⁴.

2. V zvezi s katerim koli proizvodom, kot je opredeljen v odstavku 3, za katerega so se države CARIFORUMA zavezale odpravi carin, se pogodbenica ES zaveže postopni odpravi vseh obstoječih subvencij, dodeljenih ob izvozu tega proizvoda na ozemlje držav CARIFORUMA. Načine take postopne odprave določi Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj.

- 3. Ta člen se uporablja za proizvode, ki jih zajema Priloga I Sporazuma STO o kmetijstvu.

4. Ta člen ne vpliva na uporabo člena 9.4 Sporazuma STO o kmetijstvu ter člena 27 Sporazuma STO o subvencijah in izravnalnih ukrepih s strani držav CARIFORUMA.

⁴ Za namen odstavka 1 se za morebitno spremembo subvencijskih izplačil v okviru obstoječih subvencijskih programov zaradi sprememb tržnih pogojev šteje, da to ni niti nov subvencijski program niti povečanje subvencije.

POGLAVJE 4
OLAJŠEVANJE CARINE IN TRGOVINE

ČLEN 29

Cilji

1. Pogodbenice priznavajo pomen olajševanja carine in trgovine v razvijajočem se globalnem trgovinskem okolju ter v razvoju trgovine znotraj CARIFORUMA in med pogodbenicami.
2. Pogodbenice soglašajo, da na tem področju okrepijo sodelovanje z namenom zagotoviti, da ustrezna zakonodaja in postopki ter tudi upravna usposobljenost ustreznih uprav izpolnjujejo cilje učinkovitega nadzora in spodbujanja olajševanja trgovine, ter da pomagajo spodbujati razvoj in regionalno povezovanje držav CARIFORUMA.
3. Pogodbenice priznavajo, da pri izvajanju tega poglavja legitimni cilji javnih politik, vključno s tistimi, ki zadevajo varnost in preprečevanje goljufij, niso na noben način ogroženi.

ČLEN 30

Carinsko in upravno sodelovanje

1. Za zagotovitev skladnosti z določbami tega naslova in učinkovit odziv na cilje iz člena 29 pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA storijo naslednje:
 - (a) izmenjujejo si informacije v zvezi s carinsko zakonodajo in postopki;
 - (b) oblikujejo skupne pobude na skupno dogovorjenih področjih;
 - (c) kadar koli je to mogoče, vzpostavijo skupna stališča v mednarodnih organizacijah na področju carine, kot sta STO in Svetovna carinska organizacija (WCO);
 - (d) spodbujajo usklajevanje med sorodnimi agencijami.
2. Pogodbenice zagotovijo medsebojno upravno pomoč v carinskih zadevah v skladu z določbami Protokola II.

ČLEN 31

Carinska zakonodaja in postopki

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se strinjajo, da morajo njihova trgovinska in carinska zakonodaja, določbe in postopki črpati iz mednarodnih instrumentov in standardov, ki veljajo na področju carine in trgovine, vključno z vsebinskimi elementi revidirane Kjotske konvencije o poenostavitvi in uskladitvi carinskih postopkov, Okvira WCO o standardih za zaščito in olajševanje svetovne trgovine, podatkovnega niza WCO ter Konvencije o harmoniziranem sistemu.
2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se strinjajo, da morajo njihova trgovinska in carinska zakonodaja, določbe in postopki temeljiti na:
 - (a) potrebi po zaščiti in olajševanju trgovine z izvajanjem in izpolnjevanjem zakonodajnih zahtev ter potrebi po zagotovitvi dodatne olajšave za trgovce, ki dosegajo visoko raven skladnosti;
 - (b) potrebi po zagotovitvi, da so zahteve za gospodarske subjekte razumne in nediskriminativne, da ščitijo pred goljufijami in ne vodijo v uporabo čezmernih kazni za manjše kršitve carinskih predpisov ali postopkovnih zahtev;
 - (c) potrebi po uporabi enotne upravne listine oziroma elektronske ustreznice v pogodbenici ES oziroma v CARIFORUMU. Države CARIFORUMA nadaljujejo s prizadevanji v ta namen, z namenom izvedbe tega sporazuma kmalu po začetku njegove veljavnosti. Tri leta po začetku veljavnosti Sporazuma se izvede skupni pregled stanja;
 - (d) potrebi po uporabi sodobnih carinskih tehnik, vključno z ocenjevanjem tveganja, poenostavljenimi postopki pri uvozu in izvozu, nadzorom po sprostivni ter objektivni postopki za pooblaščen trgovce. Postopki bi morali biti pregledni, učinkoviti in poenostavljeni, da se tako zmanjšajo stroški in poveča predvidljivost za gospodarske subjekte;
 - (e) potrebi po nediskriminaciji z vidika zahtev in postopkov, ki se uporabljajo za uvoz, izvoz in blago v tranzitu, čeprav je dovoljeno, da se pošiljke obravnavajo različno glede na objektivne kriterije ocenjevanja tveganja;
 - (f) potrebi po preglednosti. V ta namen pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA soglašajo z vzpostavitvijo sistema zavezujočih odločitev o carinskih zadevah, zlasti o tarifni uvrstitvi, in pravil o poreklu v skladu s predpisi svoje zakonodaje;
 - (g) potrebi po postopnem razvoju sistemov, vključno s tistimi, ki temeljijo na informacijski tehnologiji, da se olajša elektronska izmenjava podatkov med trgovci, carinskimi upravami in sorodnimi agencijami;
 - (h) potrebi po olajšanju tranzita;
 - (i) preglednih in nediskriminativnih pravilih glede izdajanja dovoljenj carinskim posrednikom, pa tudi na tem, da uporaba neodvisnih carinskih posrednikov ni obvezna;
 - (j) potrebi po izogitvi obvezni uporabi pregledov pred odpremo oziroma podobnega postopka, brez poseganja v njihove pravice in obveznosti v skladu s Sporazumom STO o pregledih pred odpremo. Pogodbenice obravnavajo zadevo v okviru Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj ter se nato lahko dogovorijo, da se odpovejo možnosti uporabe obveznih pregledov pred odpremo ali podobnega postopka.
3. Za izboljšanje delovnih metod in zagotovitev nediskriminacije, preglednosti, učinkovitosti, neoporečnosti in odgovornosti postopkov pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA:
 - (a) sprejmejo nadaljnje korake za zmanjšanje, poenostavitev in standardizacijo podatkov in dokumentacije;
 - (b) poenostavijo, kjer koli je to mogoče, zahteve in formalnosti v zvezi s hitro prepustitvijo in carinjenjem blaga;
 - (c) zagotovijo učinkovite, hitre, nediskriminativne in lahko dostopne postopke, ki omogočajo pravico do pritožbe proti ukrepom, odločitvam in sklepom carinske uprave, ki vplivajo na uvoz, izvoz ali blago v tranzitu. Morebitne dajatve morajo biti sorazmerne s stroški pritožbenih postopkov; in

- (d) zagotovijo vzdrževanje najvišjih standardov neoporečnosti z uporabo ukrepov, ki odražajo načela ustreznih mednarodnih konvencij in instrumentov na tem področju.

ČLEN 32

Odnosi s poslovno skupnostjo

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se strinjajo:

- (a) da se zagotovi javna objava vse zakonodaje, postopkov ter pristojbin in drugih dajatev, pa tudi, če je le mogoče, ustreznih razlag, po možnosti z elektronskimi sredstvi;
- (b) glede potrebe po pravočasnem in rednem dialogu z gospodarskimi subjekti o zakonodajnih predlogih v zvezi s carinskimi in trgovinskimi postopki;
- (c) da se, kadar se uvede nova ali spremenjena zakonodaja in postopki, kadar koli je to mogoče, vnaprej zagotovi informacije gospodarskim subjektom. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA javno objavijo pomembna upravná obvestila, vključno z zahtevami agencij in vstopnimi postopki, delovnim časom in operativnimi postopki carinskih uradov v pristaniščih in na mejnih prehodih ter kontaktnimi točkami za informacijske poizvedbe, da se olajša poslovno izpolnjevanje carinskih obveznosti in pravočasen pretok blaga;
- (d) da podpirajo sodelovanje med subjekti in ustreznimi upravami ter spodbujajo pošteno konkurenco v okviru trgovinske skupnosti z uporabo nearbitrarnih in javno dostopnih postopkov, kot so memorandumi o soglasju, ob ustrezni uporabi tistih, ki jih razširja WCO;
- (e) naj bodo cilji tega sodelovanja tudi boj proti nezakonitim praksam ter zaščita varnosti nasploh in varnosti državljanov, pa tudi pobiranje javnih prihodkov;
- (f) da se zagotovi, da njihove carinske in s tem povezane zahteve ter postopki sledijo najboljšim praksam in čim manj omejujejo trgovino.

ČLEN 33

Carinsko vrednotenje

1. Sporazum o izvajanju člena VII GATT (1994) ureja pravila carinskega vrednotenja, ki se uporabljajo v trgovini med pogodbenicami.
2. Pogodbenice sodelujejo z namenom, da dosežejo skupni pristop k vprašanju v zvezi s carinskim vrednotenjem.

ČLEN 34

Regionalno povezovanje

1. Pogodbenice v največji možni meri spodbujajo regionalno povezovanje na področju carine ter si prizadevajo za razvoj regionalne carinske zakonodaje, postopkov in zahtev v skladu z ustreznimi mednarodnimi standardi.
2. Posebni odbor za carinsko sodelovanje in olajševanje trgovine iz člena 36 redno spremlja izvajanje določb tega člena.

ČLEN 35

Sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen sodelovanja pri ukrepih v zvezi s carinskimi olajšavami in olajševanjem trgovine za dosego ciljev tega sporazuma.
2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, zlasti na naslednjih področjih:
 - (a) uporaba sodobnih carinskih tehnik, vključno z ocenjevanjem tveganja, vnaprejšnjimi zavezujočimi odločitvami, poenostavljenimi postopki za vnos in sprostitev blaga, nadzorom po sprostitvi in metodami revizije v podjetjih;
 - (b) uvedba postopkov in praks, ki odražajo, kolikor je to mogoče, mednarodne instrumente in standarde, ki veljajo na področju carine in trgovine, vključno s pravili STO ter instrumenti in standardi WCO, med drugim revidirano Kjotsko konvencijo o poenostavitvi in uskladitvi carinskih postopkov ter Okvir WCO o standardih za zaščito in olajševanje svetovne trgovine, ter
 - (c) avtomatizacija carinskih in drugih trgovinskih postopkov.

ČLEN 36

Posebni odbor za carinsko sodelovanje in olajševanje trgovine

1. Pogodbenice se dogovorijo za vzpostavitev Posebnega odbora za carinsko sodelovanje in olajševanje trgovine, sestavljenega iz predstavnikov pogodbenic. Ta odbor se sestane na dan in z dnevnim redom, o katerih se pogodbenice dogovorijo vnaprej. Funkcijo predsedujočega temu odboru opravlja vsako leto druga pogodbenica. Odbor poroča Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj.
2. Funkcije odbora vključujejo:
 - (a) spremljanje izvajanja in upravljanja določb tega poglavja;
 - (b) izvajanje nalog in funkcij, opredeljenih v Protokolu I;
 - (c) zagotavljanje foruma za posvetovanje med pogodbenicami glede obveznosti, predstavljenih v Protokolu II;
 - (d) krepitev sodelovanja in dialoga med pogodbenicami o vprašanih v zvezi s tarifami, carinsko zakonodajo in postopki, medsebojno upravno pomočjo v carinskih zadevah, pravili o poreklu in upravnem sodelovanju ter
 - (e) obravnavanje vprašanj v zvezi z dejavnostmi tehnične pomoči.

POGLAVJE 5
KMETIJSTVO IN RIBIŠTVO

ČLEN 37

Cilji

1. Pogodbenice se strinjajo, da je temeljni cilj tega sporazuma trajnostni razvoj in izkoreninjenje revščine v državah CARIFORUMA ter nemoteno in postopno vključevanje teh gospodarstev v svetovno gospodarstvo. V kmetijskem in ribiškem sektorju naj bi ta sporazum prispeval k povečanju konkurenčnosti proizvodnje in predelave kmetijskih in ribiških proizvodov ter trgovine z njimi tako v tradicionalnih kot netradicionalnih sektorjih med pogodbenicami, skladno s trajnostnim gospodarjenjem z naravnimi viri.

2. Pogodbenice priznavajo gospodarski in socialni pomen dejavnosti v zvezi z ribištvo in uporabo živih morskih virov držav CARIFORUMA ter potrebo po maksimiranju teh koristi v odnosu do takih dejavnikov, kot so varnost preskrbe s hrano, zaposlovanje, zmanjševanje revščine, devizni zaslužek in socialna stabilnost ribiških skupnosti.

3. Pogodbenice priznavajo, da so ribolovni in morski ekosistemi držav CARIFORUMA kompleksni, biološko raznovrstni in občutljivi ter da je treba pri izkoriščanju upoštevati te dejavnike z učinkovitim ohranjanjem in upravljanjem ribolovnih virov in sorodnih ekosistemov, ki temeljita na zanesljivih znanstvenih priporočilih in previdnostnem načelu, kot ga opredeljuje Kodeks FAO odgovornega ribištva.

4. Pogodbenice priznavajo, da sta zagotavljanje varnosti preskrbe s hrano in izboljšanje preživetja kmečkih in ribiških skupnosti ključna elementa izkoreninjenja revščine in prizadevanja za trajnostni razvoj. Posledično priznavajo potrebo po izogibanju večjim motnjam na trgih kmetijskih, živilskih in ribjih proizvodov v državah CARIFORUMA.

5. Pogodbenice se strinjajo, da je treba upoštevati različnost ekonomskih, socialnih in okoljskih značilnosti in potreb ter razvojnih strategij držav CARIFORUMA.

ČLEN 38

Regionalno povezovanje

Pogodbenice priznavajo, da bo povezovanje kmetijskih, živilskih in ribiških sektorjev v državah CARIFORUMA s postopnim odstranjevanjem preostalih ovir in zagotovitvijo ustreznega regulativnega okvira prispevalo k poglobljanju procesa regionalnega povezovanja in uresničitvi ciljev iz tega poglavja.

ČLEN 39

Politike omogočanja

Države CARIFORUMA se zavezujejo, da bodo sprejemale in izvajale politike in institucionalne reforme, ki bodo omogočale in olajševale uresničevanje ciljev tega poglavja.

ČLEN 40

Varnost preskrbe s hrano

1. Pogodbenice priznavajo, da bi lahko odstranitev trgovinskih ovir med njimi, kot je predvidena v tem sporazumu, predstavljala velik izziv za proizvajalce CARIFORUMA v kmetijskem, živilskem in ribiškem sektorju ter za potrošnike, in se strinjajo, da se bodo o teh vprašanjih posvetovali.

2. Kadar izpolnjevanje določb tega sporazuma privede do problemov z razpoložljivostjo ali dostopom do živih ali drugih proizvodov, bistvenih za zagotavljanje varnosti preskrbe s hrano v državi podpisnici CARIFORUMA, in kadar to stanje povzroči ali utegne zanj povzročiti večje težave, lahko ta država podpisnica CARIFORUMA sprejme ustrezne ukrepe v skladu s postopki iz odstavkov 7(b) do (d), 8 in 9 člena 25.

ČLEN 41

Izmenjava informacij in posvetovanje

1. Pogodbenice se dogovorijo, da bodo izmenjevale izkušnje, informacije in najboljše prakse ter se posvetovali o vseh vprašanjih, ki se nanašajo na uresničevanje ciljev tega poglavja in so pomembna za trgovino med pogodbenicami.

2. Pogodbenice se strinjajo, da bi bil dialog še zlasti koristen na naslednjih področjih:

- (a) izmenjava informacij o kmetijski proizvodnji, potrošnji in trgovini ter o zadevnem razvoju trgov kmetijskih in ribiških proizvodov;
- (b) spodbujanje naložb v kmetijske, živilske in ribiške sektorje CARIFORUMA, vključno z dejavnostmi manjšega obsega;
- (c) izmenjava informacij o kmetijstvu, razvoju podeželja ter ribiških politikah, zakonih in drugih predpisih;
- (d) razprava o spremembah politik in institucionalnih spremembah, potrebnih za podporo preoblikovanju kmetijskega in ribiškega sektorja ter oblikovanju in izvajanju regionalnih politik na področju kmetijstva, prehrane, razvoja podeželja in ribištva pri uresničevanju regionalnega povezovanja;
- (e) izmenjava mnenj o novih tehnologijah ter politikah in ukrepih v zvezi s kakovostjo.

ČLEN 42

Tradicionalni kmetijski proizvodi

1. Pogodbenice se zavezujejo izvedbi predhodnih posvetovanj o razvoju dogodkov v trgovinski politiki, ki bi lahko vplivali na konkurenčnost tradicionalnih kmetijskih proizvodov, vključno z bananami, rumom, rižem in sladkorjem, na trgu pogodbenice ES.

2. Pogodbenica ES si prizadeva ohraniti pomemben preferencialni dostop v multilateralnem trgovinskem sistemu za te proizvode s poreklom iz držav CARIFORUMA tako dolgo, kot je le mogoče, in zagotoviti, da se morebitno neizogibno zmanjšanje prednosti uvaja postopno v čim daljšem obdobju.

ČLEN 43

Sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen kmetijskega, živilskega in ribiškega sektorja za gospodarstva držav CARIFORUMA in sodelovanja pri spodbujanju preoblikovanja teh sektorjev z namenom povečanja njihove konkurenčnosti in razvoja njihove sposobnosti dostopa do kakovostnih trgov ter glede na njihov potencialni prispevek k trajnostnemu razvoju držav CARIFORUMA. Priznavajo potrebo po olajševanju prilagajanja kmetijskega, živilskega in ribiškega sektorja ter podeželskega gospodarstva na postopne spremembe, ki jih uvaja ta sporazum, ob hkratnem namenjanju posebne pozornosti dejavnostim manjšega obsega.

2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:

- (a) izboljšanje konkurenčnosti potencialno donosne proizvodnje, vključno z nadaljnjo predelavo, z inovacijami, usposabljanjem, spodbujanjem povezav in drugih pomožnih dejavnosti na področju kmetijskih in ribiških proizvodov, vključno s tradicionalnimi in netradicionalnimi izvoznimi sektorji;
- (b) razvoj zmogljivosti izvoznega trženja, vključno z tržnimi raziskavami, tako za trgovino med državami CARIFORUMA kot za trgovino med pogodbenicami, in opredelitev možnosti za izboljšanje marketinške infrastrukture in transporta ter opredelitev možnosti financiranja in sodelovanja za proizvajalce in trgovce;
- (c) izpolnjevanje in sprejetje standardov kakovosti v zvezi s proizvodnjo in trženjem živil, vključno s standardi glede kmetijskih praks, prijaznih okolju in družbi, ter ekoloških in gensko nespremenjenih živil;
- (d) spodbujanje zasebnih naložb in javno-zasebnih partnerstev v potencialno donosni proizvodnji;
- (e) izboljšanje sposobnosti subjektov CARIFORUMA za izpolnjevanje nacionalnih, regionalnih in mednarodnih tehničnih in zdravstvenih standardov ter standardov kakovosti za ribe in proizvode iz rib;
- (f) gradnja oziroma krepitev znanstvenih in tehničnih človeških in institucionalnih zmogljivosti na regionalni ravni za trajnostno trgovanje z ribiškimi proizvodi, vključno z ribogojstvom, in
- (g) proces dialoga, omenjen v členu 41.

POGLAVJE 6

TEHNIČNE OVIRE PRI TRGOVANJU

ČLEN 44

Večstranske obveznosti

Pogodbenice potrjujejo svojo zavezanost pravicam in obveznostim iz Sporazuma STO o tehničnih ovirah pri trgovanju (v nadaljnjem besedilu "Sporazum STO o TBT").

ČLEN 45

Cilji

Cilji tega poglavja so:

- (a) olajšati blagovno menjavo med pogodbenicami ob ohranjanju in povečevanju usposobljenosti pogodbenic za varovanje zdravja, potrošnikov in okolja ter zaščito varnosti;
- (b) izboljšati usposobljenost pogodbenic za opredelitev, preprečitev in odpravo nepotrebnih ovir za trgovanje med pogodbenicami kot posledico tehničnih predpisov, standardov in postopkov za ugotavljanje skladnosti, ki jih uporablja katera koli pogodbenica;
- (c) povečati usposobljenost pogodbenic za zagotavljanje skladnosti z mednarodnimi standardi ter s tehničnimi predpisi in standardi drugih pogodbenic tega sporazuma.

ČLEN 46

Področje uporabe in opredelitev pojmov

1. Določbe tega poglavja se uporabljajo za tehnične predpise, standarde in postopke za ugotavljanje skladnosti, kot so opredeljeni v Sporazumu STO o TBT, kolikor vplivajo na trgovino med pogodbenicami.

2. V tem poglavju se uporabljajo opredelitve, uporabljene v Sporazumu STO o TBT.

ČLEN 47

Regionalno sodelovanje in povezovanje

Pogodbenice se strinjajo, da je sodelovanje med nacionalnimi in regionalnimi organi, ki se ukvarjajo s standardizacijo, akreditacijo in drugimi zadevami v zvezi s tehničnimi ovirami pri trgovanju, pomembno za pospeševanje trgovine znotraj regij in med pogodbenicami ter za celotni proces regionalnega povezovanja CARIFORUMA, in se zavezujejo sodelovanju v ta namen.

ČLEN 48

Preglednost

Pogodbenice potrjujejo svojo zavezanost izvajanju določb o preglednosti iz Sporazuma STO o TBT. Poleg tega si pogodbenice prizadevajo druga drugo zgodaj obveščati o predlogih za spremembo oziroma uvedbo tehničnih predpisov in standardov, ki so še zlasti pomembni za trgovino med pogodbenicami.

ČLEN 49

Izmenjava informacij in posvetovanje

1. Pogodbenice se strinjajo, da po začasni uporabi tega sporazuma določijo kontaktne točke za izmenjavo informacij, kot je določeno v tem poglavju. Pogodbenice se strinjajo, da izmenjavo informacij v največji možni meri usmerjajo prek regionalnih kontaktnih točk.

2. Pogodbenice se strinjajo, da bodo okrepile komunikacijo in izmenjavo informacij o vprašanjih v okviru tega poglavja, zlasti o načinih olajševanja izpolnjevanja tehničnih predpisov, standardov in postopkov za ugotavljanje skladnosti druga druge ter odprave nepotrebnih ovir za blagovno menjavo med njimi.

3. Kadar se pojavi določen problem v zvezi s tehničnimi predpisi, standardi ali postopki za ugotavljanje skladnosti, ki bi lahko vplival na trgovino med pogodbenicami, te druga drugo o tem čim prej obvestijo in se med seboj posvetujejo, da bi tako dosegle sporazumno rešitev.

4. Pogodbenice se strinjajo, da bodo druga drugo pisno obveščale o ukrepih, ki jih sprejmejo ali jih nameravajo sprejeti za preprečitev uvoza katerega koli proizvoda z namenom rešitve problema, povezanega z zdravjem, varnostjo in okoljem, kakor hitro je to razumno mogoče po sprejemu odločitve.

5. Pogodbenice se strinjajo, da bodo opredelile proizvode, v zvezi s katerimi si bodo izmenjevale informacije z namenom sodelovanja, tako da ti proizvodi izpolnjujejo tehnične predpise in standarde, potrebne za dostop na trg druga druge. Take informacije lahko vključujejo opredelitev potreb po zmogljivostih in predloge za zadovoljevanje teh potreb.

ČLEN 50

Sodelovanje v mednarodnih telesih

Pogodbenice se dogovorijo za sodelovanje v mednarodnih telesih za določanje standardov, med drugim z omogočanjem udeležbe predstavnikov držav CARIFORUMA na srečanjih in pri delu teh teles.

ČLEN 51

Sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen sodelovanja na področju tehničnih predpisov, standardov in ugotavljanja skladnosti za doseg ciljev tega sporazuma.

2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:

- (a) vzpostavitev ustrezne ureditve za izmenjavo strokovnega znanja in izkušenj, vključno z ustreznim usposabljanjem, katerega namen je zagotoviti zadostno in trajno tehnično usposobljenost ustreznih organov za določanje standardov, meroslovje, akreditacijo, nadzor trga in ugotavljanje skladnosti, zlasti tistih v regiji CARIFORUM;
- (b) razvoj strokovnih centrov v okviru CARIFORUMA za ocenjevanje blaga, da bi tako blago imelo dostop na trg ES;
- (c) razvoj zmogljivosti podjetij, zlasti podjetij CARIFORUMA, da bi izpolnjevala regulativne in tržne zahteve;
- (d) razvoj in sprejetje usklajenih tehničnih predpisov, standardov in postopkov za ugotavljanje skladnosti, ki temeljijo na ustreznih mednarodnih standardih.

POGLAVJE 7

SANITARNI IN FITOSANITARNI UKREPI

ČLEN 52

Večstranske obveznosti

Pogodbenice potrjujejo svojo zavezanost pravicam in obveznostim iz Sporazuma STO o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih (v nadaljnjem besedilu "Sporazum SPS STO"). Pogodbenice poleg tega znova potrjujejo svoje pravice in obveznosti v skladu z Mednarodno konvencijo o varstvu rastlin (IPPC), CODEX Alimentariusom in Svetovno veterinarsko organizacijo (OIE).

ČLEN 53

Cilji

Cilji tega poglavja so:

- (a) olajšati trgovino med pogodbenicami ob hkratnem ohranjanju in povečevanju usposobljenosti pogodbenic za zdravstveno varstvo rastlin, živali in ljudi;
- (b) izboljšati usposobljenost pogodbenic za opredelitev, preprečitev in minimiziranje nenamernih motenj ali ovir v trgovini med pogodbenicami kot posledico ukrepov, nujnih za zdravstveno varstvo rastlin, živali in ljudi v pogodbenicah;
- (c) pomagati državam CARIFORUMA pri vzpostavitvi usklajenih znotraj-regionalnih sanitarnih in fitosanitarnih (v nadaljnjem besedilu "SPS") ukrepov, tudi z namenom pospešiti priznanje enakovrednosti takih ukrepov s tistimi, ki veljajo v pogodbenici ES;
- (d) pomagati državam CARIFORUMA pri zagotavljanju izpolnjevanja ukrepov SPS pogodbenice ES.

ČLEN 54

Področje uporabe in opredelitev pojmov

1. Določbe tega poglavja se uporabljajo za ukrepe SPS, kot so opredeljeni v Sporazumu SPS STO, kolikor vplivajo na trgovino med pogodbenicami.
2. V tem poglavju se uporabljajo opredelitve, uporabljene v Sporazumu SPS STO.

ČLEN 55

Pristojni organi

1. Pogodbenice se strinjajo, da po začasni uporabi tega sporazuma določijo pristojne organe za izvajanje ukrepov iz tega poglavja. Pogodbenice se medsebojno pravočasno obveščajo o morebitnih večjih spremembah strukture, narave in organizacije ter delitve pristojnosti svojih pristojnih organov.
2. Pogodbenice se strinjajo, da izmenjavo informacij glede izvajanja ukrepov iz tega poglavja v največji možni meri usmerjajo prek regionalnega telesa, ki zastopa pristojne organe.

ČLEN 56

Regionalno sodelovanje in povezovanje

1. Pogodbenice se strinjajo, da je sodelovanje med nacionalnimi in regionalnimi organi, ki se ukvarjajo z zadevami SPS, vključno s pristojnimi organi, pomembno za pospeševanje trgovine znotraj regij in trgovine med pogodbenicami, pa tudi za celotni proces regionalnega povezovanja CARIFORUMA.
2. V tej zvezi pogodbenice soglašajo glede pomembnosti vzpostavitve usklajenih ukrepov SPS tako v pogodbenici ES kot med državami CARIFORUMA in se zavezujejo sodelovanju v ta namen. Pogodbenice prav tako soglašajo, da s posvetovanji dosežejo dvostranske dogovore o priznavanju enakovrednosti določenih ukrepov SPS.
3. V odsotnosti usklajenih ukrepov SPS ali priznavanja enakovrednosti se pogodbenice strinjajo, da se posvetujejo o načinih olajševanja trgovine in zmanjševanja nepotrebnih administrativnih zahtev.

ČLEN 57

Preglednost

Pogodbenice potrjujejo svojo zavezanost izvajanju določb o preglednosti iz Priloge B k Sporazumu SPS STO. Poleg tega si pogodbenice prizadevajo druga drugo zgodaj obveščati o predlogih za spremembo oziroma uvedbo predpisov SPS oziroma ukrepov, ki so še zlasti pomembni za trgovino med pogodbenicami.

ČLEN 58

Izmenjava informacij in posvetovanje

1. Pogodbenice se strinjajo, da okrepijo komunikacijo in izmenjavo informacij o vprašanjih v okviru tega poglavja, ki bi lahko vplival na trgovino med pogodbenicami.
2. Kadar se pojavi določen problem SPS, ki bi lahko vplival na trgovino med pogodbenicami, se pristojni organi pogodbenic o tem čim prej obvestijo in posvetujejo, da bi tako našli sporazumno rešitev.

ČLEN 59

Sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen sodelovanja pri sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih za doseg ciljev tega sporazuma.
2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:
 - (a) okrepitev regionalnega povezovanja ter izboljšanje spremljanja, izvajanja in uporabe ukrepov SPS skladno s členom 56, vključno z izobraževanji in informativnimi dogodki za nadzorno osebje. Za doseg teh ciljev se lahko podpira partnerstva med javnim in zasebnim sektorjem;
 - (b) vzpostavitev ustrezne ureditve za izmenjavo strokovnega znanja in izkušenj, da se rešujejo vprašanja v zvezi z zdravjem rastlin, živali in ljudi, ter za izobraževanja in informativne dogodke za nadzorno osebje;
 - (c) razvoj zmogljivosti podjetij, zlasti podjetij CARIFORUMA, da bi izpolnjevala regulativne in tržne zahteve;
 - (d) sodelovanje v mednarodnih telesih iz člena 52, vključno z omogočanjem udeležbe predstavnikov držav CARIFORUMA na srečanjih teh teles.

NASLOV II
NALOŽBE, TRGOVINA S STORITVAMI IN E-TRGOVANJEPOGLAVJE 1
SPLOŠNE DOLOČBE

ČLEN 60

Cilj ter področje uporabe in veljavnosti

1. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA ob ponovni potrditvi svojih zavez iz Sporazuma STO ter z namenom pospešitve regionalnega povezovanja in trajnostnega razvoja držav podpisnic CARIFORUMA ter njihovega nemotenega in postopnega vključevanja v svetovno gospodarstvo uvajajo potrebne ukrepe za postopno, vzajemno in asimetrično liberalizacijo naložb in trgovine s storitvami ter za sodelovanje na področju e-trgovanja.

2. Nobena določba iz tega naslova se ne sme razlagati tako, da zahteva privatizacijo javnih podjetij ali da nalaga kakršno koli obveznost v zvezi z javnimi naročili.

3. Določbe tega naslova se ne uporabljajo za subvencije, ki jih dodelijo pogodbenice ali države podpisnice CARIFORUMA.

4. Skladno z določbami tega naslova pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA ohranjajo pravico do zakonskega urejanja in uvedbe novih predpisov, da bi izpolnile legitimne cilje politik.

5. Ta naslov se ne uporablja za ukrepe, ki se nanašajo na fizične osebe, ki si prizadevajo za vstop na trg delovne sile pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, in se ne uporablja za ukrepe, ki se nanašajo na državljanstvo, bivanje ali stalno delovno dovoljenje. Nobena določba iz tega naslova pogodbenicam ali državam podpisnicam CARIFORUMA ne preprečuje uporabe ukrepov za urejanje vstopa fizičnih oseb na njihovo ozemlje ali za njihovo začasno bivanje, vključno z ukrepi, potrebnimi za zaščito celovitosti njihovih meja in zagotovitev urejenega prehajanja fizičnih oseb, če se ti ukrepi ne uporabljajo na način, ki bi izničil ali zmanjšal koristi, ki pripadajo kateri koli pogodbenici pod pogoji posebne obveze.

ČLEN 61

Opredelitev pojmov

Za namene tega naslova:

(a) je "ukrep" vsak ukrep pogodbenic ali držav podpisnic CARIFORUMA v obliki zakona, predpisa, pravila, postopka, odločitve, upravnega ukrepa ali v kateri koli drugi obliki;

(b) so "ukrepi, ki jih sprejmejo ali izvajajo pogodbenice oziroma države podpisnice CARIFORUMA", ukrepi, ki jih sprejmejo:

(i) centralne, regionalne ali lokalne vlade in organi oblasti ter

(ii) nevladne organizacije pri izvajanju pooblastil, ki jim jih podelijo centralne, regionalne ali lokalne vlade oziroma organi oblasti;

(c) je "fizična oseba pogodbenice ES" ali "fizična oseba držav podpisnic CARIFORUMA" državljan ene od držav članic Evropske unije oziroma držav podpisnic CARIFORUMA v skladu z njihovo zakonodajo;

(d) je "pravna oseba" vsaka pravni subjekt, pravilno ustanovljen ali kako drugače organiziran po ustreznem zakonu kot pridobitna ali nepridobitna dejavnost ter v zasebni ali državni lasti, vključno z delniškimi družbami, trusti, solastniškimi podjetji, skupnimi vlaganji, samostojnimi podjetniki posamezniki ali združenji;

(e) je "pravna oseba pogodbenice" pravna oseba pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA, ustanovljena v skladu z zakonodajo države članice Evropske unije oziroma države podpisnice CARIFORUMA z registriranim sedežem, osrednjo upravo ali glavno poslovno enoto na ozemlju, na katerem se uporablja Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti, oziroma na ozemlju države podpisnice CARIFORUMA;

Če ima pravna oseba na ozemlju, na katerem se uporablja Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti, oziroma na ozemlju držav podpisnic CARIFORUMA samo registrirani sedež ali osrednjo upravo, se ne šteje za pravno osebo pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA, razen če opravlja bistvene poslovne dejavnosti⁵ na ozemlju, na katerem se uporablja Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti, oziroma na ozemlju države podpisnice CARIFORUMA.

Ne glede na prejšnji odstavek veljajo določbe tega sporazuma tudi za ladijske družbe, ki imajo sedež zunaj pogodbenice ES oziroma držav CARIFORUMA in so pod nadzorom državljanov države članice Evropske unije oziroma države podpisnice CARIFORUMA, če so njihova plovila registrirana v skladu z njihovo zakonodajo v tej državi članici Evropske unije oziroma v državi podpisnici CARIFORUMA in plujejo pod zastavo države članice Evropske unije oziroma države podpisnice CARIFORUMA;

(f) "sporazum o gospodarskem povezovanju" pomeni sporazum, ki znatno liberalizira trgovino s storitvami in naložbe skladno s pravili STO.

ČLEN 62

Prihodnja liberalizacija

V skladu s cilji tega naslova pogodbenice začnejo nadaljnja pogajanja glede naložb in trgovine s storitvami najkasneje pet let po začetku veljavnosti tega sporazuma z namenom krepitve splošnih zavez, sprejetih v okviru tega naslova.

⁵ Skladno s svojo priglasitvijo Pogodbe ES STO (dok. WT/REG39/1) se pogodbenica ES zaveda, da je koncept "dejanske in trajne povezave" z gospodarstvom države članice, vsebovan v členu 48 Pogodbe ES, enak konceptu "bistvenih poslovnih dejavnosti" iz odstavka 6 člena V Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami in iz tega sporazuma.

ČLEN 63

Veljavnost za Zvezo Bahami in Republiko Haiti

Zaradi vključitve zavez Zveze Bahami in Republike Haiti, ki so skladne z ustreznimi zahtevami iz Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami (v nadaljnjem besedilu "GATS"), v Prilogi IV, pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA spremenijo to prilogo s sklepom Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj najkasneje šest mesecev po podpisu tega sporazuma. Do sprejetja takega sklepa se za Zvezo Bahami in Republiko Haiti preferencialna obravnava, ki jo na podlagi tega naslova odobri pogodbenica ES, ne uporablja.

ČLEN 64

Regionalno povezovanje CARIFORUMA

1. Pogodbenice priznavajo, da bo gospodarsko povezovanje med državami CARIFORUMA s postopnim odstranjevanjem preostalih ovir in zagotovitvijo ustreznih regulativnih okvirov za trgovino s storitvami in naložbe prispevalo k poglobljanju procesa njihovega regionalnega povezovanja in uresničitvi ciljev tega sporazuma.

2. Pogodbenice nadalje priznavajo, da načela iz poglavja 5 tega naslova za podporo postopne liberalizacije naložb in trgovine s storitvami med pogodbenicami predstavljajo koristen okvir za nadaljnjo liberalizacijo naložb in trgovine s storitvami med državami CARIFORUMA v okviru njihovega regionalnega povezovanja.

POGLAVJE 2

TRŽNA PRISOTNOST

ČLEN 65

Opredelitev pojmov

V tem poglavju:

- (a) "tržna prisotnost" pomeni prisotnost katere koli vrste poslovne ali strokovne ustanove z:
 - (i) ustanovitvijo, pridobitvijo ali vzdrževanjem pravne osebe⁶ ali
 - (ii) ustanovitvijo ali vzdrževanjem podružnice ali predstavništva na ozemlju pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA z namenom opravljanja gospodarske dejavnosti;
- (b) "vlagatelj" pomeni vsako fizično ali pravno osebo, ki opravlja gospodarsko dejavnost z vzpostavitvijo tržne prisotnosti;
- (c) "vlagatelj pogodbenice" pomeni fizično ali pravno osebo pogodbenice ES oziroma fizično ali pravno osebo države podpisnice CARIFORUMA, ki opravlja gospodarsko dejavnost z vzpostavitvijo tržne prisotnosti;
- (d) "gospodarska dejavnost" ne vključuje dejavnosti, ki se opravljajo pri izvajanju vladnih pooblastil, tj. dejavnosti, ki se ne izvajajo na tržni podlagi ali v konkurenci z enim ali več gospodarskimi subjekti;
- (e) "hčerinska družba" pravne osebe pomeni pravno osebo, ki je pod dejanskim nadzorom druge pravne osebe⁷;
- (f) "podružnica" pravne osebe pomeni poslovno enoto, ki ni pravna oseba, je pa po pojavi obliki stalna enota, kot na primer izpostava matične družbe, ima svojo upravo in je materialno opremljena za poslovanje s tretjimi osebami, tako da slednjim, čeprav vedo, da bo, če bo potrebno, vzpostavljena pravna povezanost z matično družbo, ki ima svoj glavni sedež v tujini, ni treba poslovati neposredno z matično družbo, ampak lahko svoje posle opravijo v poslovni enoti, ki je izpostava matične družbe.

ČLEN 66

Področje veljavnosti

To poglavje se uporablja za ukrepe pogodbenic oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, ki vplivajo na tržno prisotnost⁸ v vseh gospodarskih dejavnostih z izjemo:

- (a) rudarstva, proizvodnje in predelave jedrskih materialov;
- (b) proizvodnje ali trgovine z orožjem, strelivom in vojaškim materialom;
- (c) avdiovizualnih storitev;
- (d) nacionalne pomorske kabotaže⁹ ter
- (e) nacionalnih in mednarodnih storitev zračnega prevoza, rednih ali izrednih, in storitev, ki so neposredno povezane z izvajanjem prometnih pravic, razen:

⁶ Izraza "ustanovitev" in "prevzem" pravne osebe se razumeta, kot da vključujeta kapitalsko udeležbo v pravni osebi, da bi vzpostavila ali ohranjala trajne gospodarske povezave. Kadar ima pravna oseba status kapitalske družbe, obstaja trajna gospodarska povezava takrat, kadar sveženj delnic delničarju omogoča, bodisi na podlagi določb nacionalne zakonodaje, ki se nanaša na kapitalske družbe, bodisi drugače, da učinkovito sodeluje pri upravljanju družbe ali njenem nadzoru. Dolgoročna posojila participativne narave so posojila za obdobje več kot pet let, ki so dana zaradi vzpostavitve ali ohranjanja trajnih gospodarskih povezav; glavni primeri so posojila, ki jih odobri družba svojim odvisnim družbam ali družbam, v katerih ima delež, in posojila, povezana s pogodbo o skupnem dobičku.

⁷ Pravna oseba je pod nadzorom druge pravne osebe, če ima slednja moč, da imenuje večino njenih direktorjev ali drugače zakonito usmerja njeno delovanje.

⁸ Za ukrepe, ki se nanašajo na razlastitev in reševanje sporov med vlagateljem in državo, kot so tisti, zajeti v dvostranskih pogodbah o naložbah, se ne šteje, da vplivajo na tržno prisotnost.

⁹ Nacionalna pomorska kabotaža zajema transportne storitve znotraj države podpisnice CARIFORUMA oziroma znotraj države članice Evropske unije za prevoz potnikov ali blaga, ki se začne in konča v isti državi podpisnici CARIFORUMA oziroma v isti državi članici Evropske unije.

- (i) storitev popravil in vzdrževanja zračnih plovil, med katerimi je zračno plovilo umaknjeno iz prometa;
- (ii) prodaje in trženja storitev zračnega prevoza;
- (iii) storitev računalniškega rezervacijskega sistema (CRS);
- (iv) drugih pomožnih storitev, ki lajšajo dejavnost letalskih prevoznikov, kot so storitve zemeljske oskrbe, storitve najema zračnih plovil s posadko in storitve upravljanja letališč.

ČLEN 67

Dostop na trg

1. V zvezi z dostopom na trg s tržno prisotnostjo pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA odobrijo tržno prisotnim subjektom in vlagateljem druge pogodbenice obravnavo, ki ni nič manj ugodna od tiste, predvidene v posebnih obvezah iz Priloge IV.

2. V sektorjih, kjer se prevzemajo obveze glede dostopa na trg, so ukrepi, ki jih pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA ne ohranjajo ali sprejemajo na regionalni podlagi ali na podlagi svojega celotnega ozemlja, razen če v Prilogi IV ni drugače določeno, opredeljeni takole:

- (a) omejitve glede števila tržno prisotnih subjektov v obliki številčnih kvot, monopolov, izključnih pravic ali drugih zahtev glede tržne prisotnosti, kot so preverjanja gospodarskih potreb;
- (b) omejitve skupne vrednosti transakcij ali premoženja v obliki številčnih kvot ali zahteve po preverjanju gospodarskih potreb;
- (c) omejitve skupnega števila poslov ali skupne količine proizvoda, izraženega v določenih številčnih enotah v obliki kvot ali zahteve po preverjanju gospodarskih potreb¹⁰;
- (d) omejitve udeležbe tujega kapitala v obliki določanja najvišjega dovoljenega odstotka tujega deleža v skupni vrednosti posameznega ali skupnega tujega vlaganja in
- (e) ukrepi, ki omejujejo ali zahtevajo posebne vrste tržne prisotnosti (odvisna družba, podružnica, predstavništvo)¹¹ ali skupnih vlaganj, prek katerih lahko vlagatelj iz druge pogodbenice opravlja gospodarsko dejavnost.

ČLEN 68

Nacionalna obravnava

1. V sektorjih, v katerih so obveze glede dostopa na trg vpisane v Prilogo IV ter so predmet kakršnih koli pogojev in kvalifikacij iz nje, pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA v zvezi z vsemi ukrepi, ki vplivajo na tržno prisotnost, odobrijo tržno prisotnim subjektom in vlagateljem druge pogodbenice obravnavo, ki ni nič manj ugodna od tiste, ki jo odobrijo lastnim podobnim tržno prisotnim subjektom in vlagateljem.

2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko izpolnijo zahtevo iz odstavka 1 tako, da tržno prisotnim subjektom in vlagateljem druge pogodbenice odobrijo obravnavo, ki je bodisi formalno enaka ali formalno drugačna kot tista, ki jo odobrijo lastnim podobnim tržno prisotnim subjektom in vlagateljem.

3. Formalno enaka ali formalno drugačna obravnava se šteje za manj ugodno, če spremeni konkurenčne pogoje v korist tržno prisotnim subjektom in vlagateljem pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA v primerjavi s podobnimi tržno prisotnimi subjekti in vlagatelji druge pogodbenice.

4. Posebne obveze, sprejete po tem členu, se ne razlagajo kot zahteva za pogodbenico ES oziroma državo podpisnico CARIFORUMA, da zagotovi nadomestilo zaradi inherentnega podrejenega konkurenčnega položaja, ki izhaja iz dejstva, da so zadevni tržno prisotni subjekti in vlagatelji tujega izvora.

ČLEN 69

Seznami obvez

Sektorji, ki jih pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA liberalizirajo skladno s tem poglavjem, ter, na podlagi rezervacij, omejitve glede dostopa na trg in nacionalne obravnave, ki veljajo za tržno prisotne subjekte in vlagatelje druge pogodbenice v teh sektorjih, so navedeni v seznamih obvez, ki so vključeni v Prilogo IV.

ČLEN 70

Obravnava po načelu največjih ugodnosti

1. V zvezi s kakršnimi koli ukrepi, ki vplivajo na tržno prisotnost in jih zajema to poglavje:

- (a) pogodbenica ES odobri tržno prisotnim subjektom in vlagateljem držav podpisnic CARIFORUMA obravnavo, ki ni nič manj ugodna od najugodnejše obravnave, ki se uporablja za podobne tržno prisotne subjekte in vlagatelje katere koli tretje države, s katero sklene sporazum o gospodarskem povezovanju po podpisu tega sporazuma;
- (b) države podpisnice CARIFORUMA odobrijo tržno prisotnim subjektom in vlagateljem pogodbenice ES obravnavo, ki ni nič manj ugodna od najugodnejše obravnave, ki se uporablja za podobne tržno prisotne subjekte in vlagatelje katerega koli večjega tržnega gospodarstva, s katerim sklene sporazum o gospodarskem povezovanju po podpisu tega sporazuma.

2. Kadar pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA sklene sporazum o regionalnem gospodarskem povezovanju, ki oblikuje notranji trg ali je zanj potrebno, da njegove podpisnice znatno približajo svojo zakonodajo z namenom odstranitve

¹⁰ Pododstavki 2(a), 2(b) in 2(c) ne zajemajo ukrepov, sprejetih z namenom omejitve proizvodnje kmetijskega proizvoda.

¹¹ Vsaka pogodbenica ali država podpisnica CARIFORUMA lahko zahteva, da morajo vlagatelji v primeru registracije po njenem lastnem pravu prevzeti posebno pravno obliko. Kolikor se taka zahteva uporablja nediskriminacijsko, je ni treba navesti na pogodbeničnem seznamu obvez, da bi jo ta pogodbenica ohranila ali sprejela.

diskriminativnih ovir za tržno prisotnost in za trgovino s storitvami, obravnava, ki jo taka pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA odobri tržno prisotnim subjektom in vlagateljem tretjih držav v sektorjih ter je predmet notranjega trga ali znatnega približevanja zakonodaje, ni zajeta v določbi odstavka 1.¹²

3. Obveznosti iz odstavka 1 ne veljajo za obravnavo, odobreno:

- (a) na podlagi ukrepov, ki predvidevajo priznavanje kvalifikacij, dovoljenj ali ukrepov v skladu z načelom skrbnega in varnega poslovanja po členu VII Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami oziroma njegovi Prilogi o finančnih storitvah,
- (b) na podlagi katerega koli mednarodnega sporazuma ali dogovora, ki se nanaša v celoti ali pretežno na obdavčitev, ali
- (c) na podlagi ukrepov, za katere se uporablja izjema MFN, navedene v skladu s členom II.2 Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami.

4. Za namen te določbe "večje tržno gospodarstvo" pomeni katero koli razvito državo ali katero koli državo, ki predstavlja delež svetovnega blagovnega izvoza, večji od enega (1) odstotka v letu pred začetkom veljavnosti sporazuma o gospodarskem povezovanju iz odstavka 1, ali katero koli skupino držav, ki nastopajo individualno, kolektivno ali skozi sporazum o gospodarskem povezovanju in skupaj predstavljajo delež svetovnega blagovnega izvoza, večji od enega in pol (1,5) odstotka v letu pred začetkom veljavnosti sporazuma o gospodarskem povezovanju iz odstavka 1.¹³

5. Kadar katera koli država podpisnica CARIFORUMA postane stranka sporazuma o gospodarskem povezovanju s tretjo stranko, omenjeno v odstavku 1(b), in ta sporazum predvideva ugodnejšo obravnavo za tako tretjo stranko kot je tista, ki jo država podpisnica CARIFORUMA odobri pogodbenici ES skladno s tem sporazumom, pogodbenice začnejo posvetovanja. Pogodbenice se lahko odločijo, ali sme zadevna država podpisnica CARIFORUMA pogodbenici ES odkloniti ugodnejšo obravnavo, ki jo vključuje sporazum o gospodarskem povezovanju. Skupni svet CARIFORUM-ES lahko sprejme vse potrebne ukrepe za prilagoditev določb tega sporazuma.

ČLEN 71

Drugi sporazumi

Nobena določba iz tega naslova se ne sme razlagati tako, da omejuje pravice vlagateljev pogodbenic, da bi bili deležni ugodnejše obravnave, predvidene v katerem koli obstoječem ali prihodnjem mednarodnem sporazumu v zvezi z naložbami, katerega podpisnici sta država članica Evropske unije in država podpisnica CARIFORUMA.

ČLEN 72

Ravnanje vlagateljev

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA sodelujejo in na svojih ozemljih sprejmejo take ukrepe, med drugim tudi z nacionalno zakonodajo, kot so potrebni za zagotovitev, da:

- (a) je vlagateljem prepovedano in so odgovorni za ponujanje, obljubljanje oziroma omogočanje kakršne koli neupravičene denarne ali druge prednosti, bodisi neposredno ali prek posrednikov, vsakemu javnemu uradniku ali članu njegove družine ali poslovnim družabnikom ali drugi osebi, ki je blizu uradniku, za to osebo ali za tretjo osebo, da bi ta uradnik ali tretja oseba pri izvajanju uradnih dolžnosti ravnal(-a) ali se vzdržal(-a) določenega ravnanja ali da bi dosegel(-la) kakršno koli korist v zvezi s predlagano naložbo ali kakršnimi koli licencami, dovoljenji, pogodbami ali drugimi pravicami v zvezi z naložbo;
- (b) vlagatelji ravnajo v skladu s temeljnimi delovnimi standardi, kot jih zahteva Deklaracija Mednarodne organizacije dela (ILO) iz leta 1998 o temeljnih načelih in pravicah iz dela, katere podpisnice so pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA;¹⁴
- (c) vlagatelji ne vodijo ali upravljajo svojih naložb tako, da se izogibajo mednarodnim okoljskim obveznostim oziroma obveznostim v zvezi z delom, ki izhajajo iz sporazumov, katerih podpisnice so pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA;
- (d) vlagatelji vzpostavijo in po potrebi vzdržujejo procese povezave z lokalno skupnostjo, zlasti pri projektih, ki vključujejo obsežne aktivnosti na osnovi naravnih virov, pod pogojem, da ne izničijo ali zmanjšajo koristi, ki pripadajo drugi pogodbenici pod pogoji posebne obveze.

ČLEN 73

Vzdrževanje standardov

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da se neposrednih tujih naložb ne spodbuja z nižanjem domače zakonodaje in standardov s področja okolja, dela ali varnosti in zdravja pri delu ali z ublažitvijo temeljnih delovnih standardov ali zakonov s ciljem zaščite in spodbujanja kulturne raznolikosti.

ČLEN 74

Pregled

Z namenom postopne liberalizacije naložb pogodbenice pregledajo pravni okvir v zvezi z naložbami, naložbeno okolje in tok naložb med njimi, skladno s svojimi obvezami v mednarodnih sporazumih, najkasneje tri leta po začetku veljavnosti tega sporazuma in nato v rednih časovnih presledkih.

¹² Do podpisa tega sporazuma se šteje, da Evropski gospodarski prostor, predpristopni sporazumi z Evropsko unijo, enotni trg in ekonomija CARICOM ter Sporazum o prosti trgovini med državami CARICOM in Dominikansko republiko v celoti spadajo v to izjemo.

¹³ Za ta izračun se uporabljajo uradni podatki STO o vodilnih izvoznikih v svetovnem trgovanju z blagom (brez trgovine znotraj EU).

¹⁴ Ti temeljni delovni standardi so podrobneje razčlenjeni, skladno z Deklaracijo, v konvencijah MOD o svobodi združevanja ter odpravi prisilnega dela, dela otrok in diskriminacije na delovnem mestu.

POGLAVJE 3
ČEZMEJNO OPRAVLJANJE STORITEV

ČLEN 75

Področje veljavnosti in opredelitev pojmov

1. To poglavje se uporablja za ukrepe pogodbenic oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, ki vplivajo na čezmejno opravljanje vseh storitev z izjemo:
 - (a) avdiovizualnih storitev;
 - (b) nacionalne pomorske kabotaže¹⁵ ter
 - (c) nacionalnih in mednarodnih storitev zračnega prevoza, rednih ali izrednih, in storitev, ki so neposredno povezane z izvajanjem prometnih pravic, razen:
 - (i) storitev popravil in vzdrževanja zrakoplovov, med katerimi je zrakoplov umaknjen iz prometa;
 - (ii) prodaje in trženja storitev zračnega prevoza;
 - (iii) storitev računalniškega rezervacijskega sistema (CRS) in
 - (iv) drugih pomožnih storitev, ki olajšujejo dejavnost letalskih prevoznikov, kot so storitve zemeljske oskrbe, storitve najema zrakoplovov s posadko in storitve upravljanja letališč.
2. V tem poglavju:
 - (a) je čezmejno opravljanje storitev opredeljeno kot opravljanje storitve:
 - (i) z ozemlja pogodbenice na ozemlje druge pogodbenice (način 1);
 - (ii) na ozemlju pogodbenice naročniku storitve druge pogodbenice (način 2);
 - (b) "storitve" zajemajo vsako storitev v katerem koli sektorju, razen storitev, opravljenih pri izvajanju vladnih pooblastil;
 - (c) "storitev, opravljena pri izvajanju vladnih pooblastil", pomeni vsako storitev, ki ni opravljena na tržni podlagi ali v konkurenci z drugimi ponudniki storitev;
 - (d) "ponudnik storitve" pomeni vsako fizično ali pravno osebo, ki želi ponujati ali ponuja storitev;
 - (e) "ponudnik storitve pogodbenice" pomeni fizično ali pravno osebo pogodbenice ES oziroma fizično ali pravno osebo države podpisnice CARIFORUMA, ki želi opravljati ali opravlja storitev;
 - (f) "opravljanje storitve" vključuje pripravo, distribucijo, trženje, prodajo in izvedbo storitve.

ČLEN 76

Dostop na trg

1. V zvezi z dostopom na trg s čezmejnim opravljanjem storitev pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA odobrijo storitvam in ponudnikom storitev druge pogodbenice obravnavo, ki ni nič manj ugodna od tiste, predvidene v posebnih obvezah iz Priloge IV.
2. V sektorjih, kjer se prevzemajo obveze glede dostopa na trg, se ukrepi, ki jih pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA ne ohranjajo ali sprejemajo regionalno ali na svojem celotnem ozemlju, razen če v Prilogi IV ni drugače določeno, opredelijo takole:
 - (a) omejitve števila ponudnikov storitev v obliki številčnih kvot, monopolov, izključnih ponudnikov storitev ali zahtev po preverjanju gospodarskih potreb;
 - (b) omejitve skupne vrednosti storitvenih transakcij ali premoženja v obliki številčnih kvot ali zahteve po preverjanju gospodarskih potreb;
 - (c) omejitve skupnega števila storitvenih poslov ali skupne količine opravljenih storitev, izražene v obliki števila enot, kvot ali zahtev po preverjanju gospodarskih potreb.

ČLEN 77

Nacionalna obravnava

1. V sektorjih, v katerih so obveze glede dostopa na trg vpisane v Prilogo IV ter so predmet kakršnih koli pogojev in kvalifikacij iz nje, pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA v zvezi z vsemi ukrepi, ki vplivajo na čezmejno opravljanje storitev, odobrijo storitvam in ponudnikom storitev druge pogodbenice obravnavo, ki ni nič manj ugodna od tiste, ki jo odobrijo lastnim podobnim storitvam in ponudnikom storitev.
2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko izpolnijo zahtevo iz odstavka 1 tako, da storitvam in ponudnikom storitev druge pogodbenice odobrijo obravnavo, ki je bodisi formalno enaka ali formalno drugačna kot tista, ki jo odobrijo lastnim podobnim storitvam in ponudnikom storitev.
3. Formalno enaka ali formalno drugačna obravnava se šteje za manj ugodno, če spremeni konkurenčne pogoje v korist storitvam ali ponudnikom storitev pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA v primerjavi s podobnimi storitvami ali ponudniki storitev.
4. Posebne obveze, sprejete po tem členu, se ne razlagajo kot zahteva za pogodbenico ES oziroma državo podpisnico CARIFORUMA, da zagotovi nadomestilo zaradi inherentnega podrejenega konkurenčnega položaja, ki izhaja iz dejstva, da so zadevne storitve ali ponudniki storitev tujega izvora.

¹⁵ Nacionalna pomorska kabotaža zajema transportne storitve znotraj države podpisnice CARIFORUMA oziroma znotraj države članice Evropske unije za prevoz potnikov ali blaga, ki se začne in konča v tej državi CARIFORUMA oziroma v tej državi članici.

ČLEN 78

Seznami obvez

Sektorji, ki jih pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA liberalizirajo skladno s tem poglavjem, ter, na podlagi rezervacij, omejitve glede dostopa na trg in nacionalne obravnave, ki veljajo za storitve in ponudnike storitev druge pogodbenice v teh sektorjih, so navedeni v seznamih obvez, ki so vključeni v Prilogo IV.

ČLEN 79

Obravnava po načelu največjih ugodnosti

1. V zvezi s katerim koli ukrepom, ki vpliva na čezmejno opravljanje storitev, zajetih v to poglavje,
 - (a) pogodbenica ES odobri storitvam in ponudnikom storitev držav podpisnic CARIFORUMA obravnavo, ki ni nič manj ugodna od najugodnejše obravnave, ki se uporablja za podobne storitve in ponudnike storitev katere koli tretje države, s katero sklene sporazum o gospodarskem povezovanju po podpisu tega sporazuma;
 - (b) države podpisnice CARIFORUMA odobrijo storitvam in ponudnikom storitev pogodbenice ES obravnavo, ki ni nič manj ugodna od najugodnejše obravnave, ki se uporablja za podobne storitve in ponudnike storitev katerega koli večjega tržnega gospodarstva, s katerim sklene sporazum o gospodarskem povezovanju po podpisu tega sporazuma.
2. Kadar pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA sklene sporazum o regionalnem gospodarskem povezovanju, ki oblikuje notranji trg ali je zanj potrebno, da njegove podpisnice znatno približajo svojo zakonodajo z namenom odstranitve diskriminativnih ovir za trgovino s storitvami, obravnava, ki jo taka pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA odobri storitvam in ponudnikom storitev tretjih držav v sektorjih in je predmet notranjega trga ali znatnega približevanja zakonodaje, ni zajeta v določbi odstavka 1.¹⁶
3. Obveznosti iz odstavka 1 ne veljajo za obravnavo, odobreno:
 - (a) na podlagi ukrepov, ki predvidevajo priznavanje kvalifikacij, dovoljenj ali ukrepov v skladu z načelom skrbnega in varnega poslovanja po členu VII Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami oziroma njegovi Prilogi o finančnih storitvah,
 - (b) na podlagi katerega koli mednarodnega sporazuma ali dogovora, ki se nanaša v celoti ali pretežno na obdavčitev, ali
 - (c) na podlagi ukrepov, za katere se uporablja izjema MFN, navedena v skladu s členom II.2 Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami.
4. Za namen te določbe "večje tržno gospodarstvo" pomeni katero koli razvito državo ali katero koli državo, ki predstavlja delež svetovnega blagovnega izvoza, večji od enega (1) odstotka v letu pred začetkom veljavnosti sporazuma o gospodarskem povezovanju iz odstavka 1, ali katero koli skupino držav, ki nastopajo individualno, kolektivno ali skozi sporazum o gospodarskem povezovanju in skupaj predstavljajo delež svetovnega blagovnega izvoza, večji od enega in pol (1,5) odstotka v letu pred začetkom veljavnosti sporazuma o gospodarskem povezovanju iz odstavka 1.¹⁷
5. Kadar katera koli država podpisnica CARIFORUMA postane stranka sporazuma o gospodarskem povezovanju s tretjo stranko, omenjeno v odstavku 1(b), in ta sporazum predvideva ugodnejšo obravnavo za tako tretjo stranko, kot je tista, ki jo država podpisnica CARIFORUMA odobri pogodbenici ES skladno s tem sporazumom, pogodbenice začnejo posvetovanja. Pogodbenice se lahko odločijo, ali sme zadevna država podpisnica CARIFORUMA pogodbenici ES odkloniti ugodnejšo obravnavo, ki jo vključuje sporazum o gospodarskem povezovanju. Skupni svet CARIFORUM-ES lahko sprejme vse potrebne ukrepe za prilagoditev določb tega sporazuma.

POGLAVJE 4

ZAČASNA PRISOTNOST FIZIČNIH OSEB IZ POSLOVNIH RAZLOGOV

ČLEN 80

Področje veljavnosti in opredelitev pojmov

1. To poglavje se uporablja za ukrepe pogodbenic oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, ki se nanašajo na vstop ključnega osebja, diplomiranih pripravnikov, prodajalcev poslovnih storitev, pogodbenih ponudnikov storitev, neodvisnih strokovnjakov in obiskovalcev za krajši čas na njihova ozemlja ter na njihovočasno bivanje na teh ozemljih iz poslovnih razlogov, v skladu s členom 60(5).
2. V tem poglavju:
 - (a) "ključno osebje" pomeni fizične osebe, ki so zaposlene pri pravni osebi pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, ki ni neprofitna organizacija, ter so pristojne za vzpostavitev ali ustrezen nadzor, upravljanje in delovanje tržno prisotnega subjekta.

"Ključno osebje" vključuje "poslovne obiskovalce", pristojne za vzpostavitev tržno prisotnega subjekta, in "premeščence znotraj podjetja".

 - "Poslovni obiskovalci" so fizične osebe na vodilnih položajih, ki so pristojne za vzpostavitev tržno prisotnega subjekta. Nimajo neposrednih poslov s prebivalstvom in ne prejemajo plačila od vira, ki se nahaja v pogodbenici ES gostiteljici oziroma državi podpisnici CARIFORUMA.
 - "Premeščenci znotraj podjetja" so fizične osebe pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, ki so zaposlene pri pravni osebi ali so partnerji v njej vsaj eno leto in ki so začasno premeščene v tržno prisoten subjekt na ozemlju druge pogodbenice. Zadevna fizična oseba mora spadati v eno od naslednjih kategorij:

¹⁶ Ob podpisu tega sporazuma Evropski gospodarski prostor, predpristopni sporazumi z Evropsko unijo, Enotni trg in ekonomija CARICOM ter Sporazum o prosti trgovini med državami CARICOM in Dominikansko republiko spadajo v celoti pod to izjemo.

¹⁷ Za ta izračun se uporabljajo uradni podatki STO o vodilnih izvoznikih v svetovnem trgovanju z blagom (brez trgovine znotraj EU).

- (1) Poslovodje:
Osebe na vodstvenih položajih pri pravni osebi, ki v glavnem vodijo upravljanje tržno prisotnega subjekta pod splošnim nadzorom in s potrebnimi navodili upravnega odbora ali odbora delničarjev podjetja ali drugega enakovrednega organa, vključno:
- (i) z vodenjem tržno prisotnega subjekta oziroma njegovega oddelka ali pododdelka;
 - (ii) z nadziranjem in kontrolo dela drugega nadzornega, strokovnega ali poslovnega osebja;
 - (iii) s pooblastilom, da osebno zaposlijo in odpustijo ali priporočijo zaposlitev, odpuščanje ali druge kadrovske ukrepe.
- (2) Strokovnjaki:
Osebe, zaposlene pri pravni osebi, s posebnimi znanji, bistvenimi za proizvodnjo, raziskovalno opremo, tehniko ali vodenje tržno prisotnega subjekta. Pri presoji takih znanj se poleg znanja, specifičnega za tržno prisoten subjekt, upošteva tudi, ali ima oseba visoko stopnjo strokovne usposobljenosti glede na vrsto dela ali dejavnosti, ki zahteva posebno tehnično znanje, vključno s pripadnostjo poklicu, za opravljanje katerega je potrebno posebno dovoljenje;
- (b) "diplomirani pripravniki" pomenijo fizične osebe pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, ki so zaposlene pri pravni osebi te pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA vsaj eno leto, imajo univerzitetno diplomu in so začasno premeščene v tržno prisoten subjekt ali v matično družbo pravne osebe na ozemlju druge pogodbenice, in sicer zaradi poklicnega razvoja ali pridobivanja tehnik oziroma metod usposabljanja in poslovanja¹⁸;
- (c) "prodajalci poslovnih storitev" pomenijo fizične osebe pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, ki so predstavnice ponudnika storitev te pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA in želijo začasni vstop na ozemlje druge pogodbenice zaradi pogajanj o prodaji storitev ali sklenitve pogodb o prodaji storitev za tega ponudnika storitev. Ne ukvarjajo se z neposredno prodajo prebivalstvu in ne prejemajo plačila od vira, ki se nahaja v pogodbenici ES gostiteljici oziroma državi podpisnici CARIFORUMA;
- (d) "pogodbeni ponudniki storitev" pomenijo fizične osebe pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, ki so zaposlene pri pravni osebi te pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA, ki nimajo tržno prisotnega subjekta na ozemlju druge pogodbenice in ki so sklenile pogodbo v dobri veri (drugače kot prek agencije, kot je opredeljena v CPC 872) za opravljanje storitev za končnega potrošnika v slednji pogodbenici, ki za izpolnitev pogodbe za opravljanje storitev zahteva začasno prisotnost njihovih delavcev v tej pogodbenici;
- (e) "neodvisni strokovnjaki" pomenijo fizične osebe pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, ki se ukvarjajo z opravljanjem storitve in so registrirane kot samozaposlene osebe na ozemlju te pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA, nimajo tržno prisotnega subjekta na ozemlju druge pogodbenice in so sklenile pogodbo v dobri veri (drugače kot prek agencije, kot je opredeljena v CPC 872) za opravljanje storitev za končnega potrošnika v slednji pogodbenici, ki za izpolnitev pogodbe za opravljanje storitev zahteva njihovo začasno prisotnost v tej pogodbenici;¹⁹
- (f) "kvalifikacije" pomenijo diplome, spričevala in druga dokazila (o formalni izobrazbi), ki jih izda organ, imenovan skladno z zakonskimi, uredbnimi ali upravnimi določbami, in ki potrjujejo uspešen zaključek strokovnega usposabljanja.

ČLEN 81

Ključno osebje in diplomirani pripravniki

1. Za vsak sektor, liberaliziran v skladu s poglavjem 2 tega naslova, in ob upoštevanju morebitnih pridržkov iz Priloge IV pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA omogočijo vlagateljem druge pogodbenice, da v svojih tržno prisotnih subjektih zaposlijo fizične osebe iz te druge pogodbenice, pod pogojem, da so taki delavci bodisi ključno osebje ali diplomirani pripravniki, kot so opredeljeni v členu 80. Začasni vstop in bivanje ključnega osebja in diplomiranih pripravnikov traja največ tri leta za premeščence znotraj podjetja, devetdeset dni v katerem koli dvanajstmesečnem obdobju za poslovne obiskovalce in eno leto za diplomirane pripravnike.

2. Za vsak sektor, liberaliziran v skladu s poglavjem 2 tega naslova, so ukrepi, ki jih pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA ne ohranijo ali sprejmejo na podlagi regionalne razdelitve ali na podlagi svojega celotnega ozemlja, razen če v Prilogi IV ni določeno drugače, opredeljeni kot omejitve glede skupnega števila fizičnih oseb, ki jih lahko vlagatelj zaposli kot ključno osebje in diplomirane pripravnike v specifičnem sektorju v obliki številčnih kvot ali zahteve po preverjanju gospodarskih potreb, in kot diskriminativne omejitve.

ČLEN 82

Prodajalci poslovnih storitev

Za vsak sektor, liberaliziran v skladu s poglavji 2 oziroma 3 tega naslova, in ob upoštevanju morebitnih pridržkov iz Priloge IV pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA omogočijo začasni vstop in bivanje prodajalcev poslovnih storitev za obdobje do devetdesetih dni v katerem koli dvanajstmesečnem obdobju.

ČLEN 83

Pogodbeni ponudniki storitev in neodvisni strokovnjaki

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA znova potrjujejo svoje obveznosti, ki izhajajo iz njihovih zavez iz GATS, kar zadeva vstop in začasno bivanje pogodbenih ponudnikov storitev in neodvisnih strokovnjakov.

¹⁸ Od tržno prisotnega subjekta prejemnika se lahko zahteva, da predloži program usposabljanja, ki obsega čas bivanja, v predhodno odobritev, da dokaže, da je namen bivanja usposabljanje. V primeru Španije, Francije, Nemčije, Avstrije in Madžarske mora biti usposabljanje povezano s pridobljeno univerzitetno diplomu.

¹⁹ Pogodba o storitvah, omenjena pod (d) in (e), mora biti skladna z zakoni, predpisi in zahtevami pogodbenice oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, v kateri se pogodba izvaja.

2. Brez poseganja v odstavek 1 pogodbenica ES omogoči pogodbenim ponudnikom storitev držav CARIFORUMA opravljanje storitev na ozemlju svojih držav članic s prisotnostjo fizičnih oseb pod pogoji, določenimi spodaj in v Prilogi IV, v naslednjih podsektorjih:

- 1) storitve pravnega svetovanja v zvezi z mednarodnim javnim pravom in tujim pravom (tj. pravo, ki ni povezano z EU);
- 2) računovodske in knjigovodske storitve;
- 3) storitve davčnega svetovanja;
- 4) arhitekturne storitve;
- 5) storitve urbanističnega načrtovanja in krajinske arhitekture;
- 6) inženirske storitve;
- 7) integrirane inženirske storitve;
- 8) zdravstvene in zobozdravstvene storitve;
- 9) veterinarske storitve;
- 10) babiške storitve;
- 11) storitve medicinskih sester, fizioterapevtov in paramedicinskega osebja;
- 12) računalniške in sorodne storitve;
- 13) raziskovalne in razvojne storitve;
- 14) oglaševanje;
- 15) tržne raziskave in raziskave javnega mnenja;
- 16) storitve svetovanja pri upravljanju;
- 17) storitve, povezane s svetovanjem pri upravljanju;
- 18) storitve tehničnega preizkušanja in analiziranja;
- 19) sorodne storitve znanstvenega in tehničnega svetovanja;
- 20) vzdrževanje in popravila opreme, vključno s prevozno opremo, zlasti v sklopu pogodbe za opravljanje storitev po prodaji oziroma po najemu;
- 21) kuharske storitve;
- 22) manekenske storitve;
- 23) storitve prevajanja in tolmačenja;
- 24) pripravljala dela na gradbišču;
- 25) storitve visokošolskega izobraževanja (samo zasebno financirane storitve);
- 26) okoljske storitve;
- 27) storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj;
- 28) storitve turističnih vodnikov;
- 29) razvedrilne storitve razen avdiovizualnih storitev.

Brez poseganja v odstavek 1 države podpisnice CARIFORUMA omogočijo pogodbenim ponudnikom storitev iz ES opravljanje storitev na svojem ozemlju s prisotnostjo fizičnih oseb pod pogoji, določenimi spodaj in v Prilogi IV.

Zaveze, ki so jih sprejeli pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA, so predmet naslednjih pogojev:

- (a) fizične osebe se morajo začasno ukvarjati z opravljanjem storitve kot osebe, zaposlene pri pravni osebi, ki je pridobila pogodbo o storitvah za največ dvanajst mesecev;
- (b) fizične osebe, ki vstopajo v drugo pogodbenico, morajo take storitve ponujati kot oseba, zaposlena pri pravni osebi, ki opravlja storitve vsaj eno leto neposredno pred datumom predložitve vloge za vstop v drugo pogodbenico. Poleg tega morajo fizične osebe na dan predložitve vloge za vstop v drugo pogodbenico imeti vsaj tri leta delovnih izkušenj²⁰ v sektorju dejavnosti, ki je predmet pogodbe;
- (c) razen za manekenske, kuharske in razvedrilne storitve razen avdiovizualnih storitev morajo fizične osebe, ki vstopajo v drugo pogodbenico, imeti (i) univerzitetno diplomu ali kvalifikacijo, iz katere je razvidno enakovredno znanje²¹, ter (ii) poklicne kvalifikacije, kadar je to potrebno za izvajanje dejavnosti skladno z zakonom, predpisi ali zahtevami ustrezne pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA, v kateri se storitev opravlja;
- (d) fizična oseba ne prejme plačila za opravljanje storitev, razen tistega, kar plača pogodbeni ponudnik storitev med njenim bivanjem v drugi pogodbenici;
- (e) začasni vstop in bivanje fizičnih oseb v zadevni pogodbenici traja kumulativno obdobje največ šestih mesecev oziroma, v primeru Luksemburga, petindvajsetih tednov v katerem koli dvanajstmesečnem obdobju oziroma toliko časa, kolikor traja pogodba, kar koli je krajše;
- (f) dostop, odobren na podlagi določb tega člena, se nanaša le na storitveno dejavnost, ki je predmet pogodbe, in ne daje pravice do uporabe strokovnega naziva pogodbenice, v kateri se storitev opravlja;
- (g) število oseb, ki jih zajema pogodba o storitvah, ne sme biti večje, kot je nujno za izpolnjevanje pogodbe, kot je lahko določeno z zakoni, predpisi in zahtevami pogodbenice, v kateri se storitev opravlja;
- (h) druge diskriminativne omejitve, med drugim glede števila fizičnih oseb v obliki preverjanj gospodarskih potreb, ki so določene v Prilogi IV.

3. Brez poseganja v odstavek 1 pogodbenica ES omogoči neodvisnim strokovnjakom držav podpisnic CARIFORUMA opravljanje storitev na ozemlju svojih držav članic pod pogoji, določenimi spodaj in v Prilogi IV, v naslednjih podsektorjih:

²⁰ Pridobljenih po tem, ko so postali polnoletni.

²¹ Kadar diploma ali kvalifikacija ni bila pridobljena v pogodbenici, v kateri se storitev opravlja, lahko ta pogodbenica oceni, ali je ta enakovredna univerzitetni diplomu, ki se zahteva na njenem ozemlju.

- 1) storitve pravnega svetovanja v zvezi z mednarodnim javnim pravom in tujim pravom (tj. pravo, ki ni povezano z EU);
- 2) arhitekturne storitve;
- 3) storitve urbanističnega načrtovanja in krajinske arhitekture;
- 4) inženirske storitve;
- 5) integrirane inženirske storitve;
- 6) računalniške in sorodne storitve;
- 7) raziskovalne in razvojne storitve;
- 8) tržne raziskave in raziskave javnega mnenja;
- 9) storitve svetovanja pri upravljanju;
- 10) storitve, povezane s svetovanjem pri upravljanju;
- 11) storitve prevajanja in tolmačenja.

Brez poseganja v odstavek 1 države podpisnice CARIFORUMA omogočijo neodvisnim strokovnjakom ES opravljanje storitev na svojem ozemlju pod pogoji, določenimi spodaj in v Prilogi IV.

Zaveze, ki so jih sprejele pogodbenice ES in države podpisnice CARIFORUMA, so predmet naslednjih pogojev:

- (a) fizične osebe se morajo začasno ukvarjati z opravljanjem storitve kot samozaposlene osebe, registrirane v drugi pogodbenici, in so morale pridobiti pogodbo o storitvah za največ dvanajst mesecev;
- (b) fizične osebe, ki vstopajo v drugo pogodbenico, morajo na dan predložitve vloge za vstop v drugo pogodbenico imeti vsaj šest let delovnih izkušenj v sektorju dejavnosti, ki je predmet pogodbe;
- (c) fizične osebe, ki vstopajo v drugo pogodbenico, morajo imeti (i) univerzitetno diplomu ali kvalifikacijo, iz katere je razvidno enakovredno znanje²², ter (ii) poklicne kvalifikacije, kadar je to potrebno za izvajanje dejavnosti skladno z zakonom, predpisi ali zahtevami ustrezne pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA, v kateri se storitev opravlja;
- (d) začasni vstop in bivanje fizičnih oseb v zadevni pogodbenici traja kumulativno obdobje največ šestih mesecev oziroma, v primeru Luksemburga, petindvajsetih tednov v katerem koli dvanajstmesečnem obdobju oziroma toliko časa, kolikor traja pogodba, kar koli je krajše;
- (e) dostop, odobren na podlagi določb tega člena, se nanaša le na storitveno dejavnost, ki je predmet pogodbe, in ne daje pravice do uporabe strokovnega naziva pogodbenice, v kateri se storitev opravlja;
- (f) druge diskriminativne omejitve, med drugim glede števila fizičnih oseb v obliki preverjanj gospodarskih potreb, ki so določene v Prilogi IV.

ČLEN 84

Obiskovalci za krajši čas iz poslovnih razlogov

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo skladno s svojo zakonodajo olajšati vstop obiskovalcev za krajši čas iz pogodbenice ES ali države podpisnice CARIFORUMA, kot je primerno, na njihova ozemlja in njihovo začasno bivanje na njih iz poslovnih razlogov z namenom izvajanja naslednjih dejavnosti:

- (a) raziskovanje in načrtovanje: tehnični, znanstveni in statistični raziskovalci v imenu družbe, ustanovljene na ozemlju druge pogodbenice;
- (b) tržne raziskave: osebje, ki vodi raziskave oziroma analize, vključno z raziskavami trga, v imenu družbe s sedežem na ozemlju druge pogodbenice;
- (c) izobraževalni seminarji: zaposleni v družbi v pogodbenici ES oziroma v državah podpisnicah CARIFORUMA, ki vstopijo na ozemlje druge pogodbenice, da bi si pridobili usposobljenost na področju tehnik in delovnih praks, ki jih uporabljajo družbe oziroma organizacije v tej pogodbenici, pod pogojem, da je usposabljanje omejeno izključno na opazovanje, seznanjanje in poučevanje v razredu;
- (d) sejmi in razstave: osebje, ki se udeleži trgovinskega sejma z namenom promoviranja svoje družbe ali njenih proizvodov oziroma storitev;
- (e) prodaja: prodajni predstavniki in zastopniki, ki sprejemajo naročila ali s pogajanjem usklajujejo pogodbe za blago za družbo, locirano na ozemlju druge pogodbenice, vendar ne dostavljajo blaga;
- (f) nabava: kupci, ki nabavljajo za družbo, oziroma vodstveno in nadzorno osebje, ki se ukvarja s komercialnim poslom na ozemlju druge pogodbenice;
- (g) osebje s področja turizma (predstavniki hotelov, turistični in potovalni agenti, turistični vodniki oziroma organizatorji potovanj), ki se udeležuje turističnih konvencij oziroma sejmov ali na njih sodeluje,

pod pogojem, da se sami ne ukvarjajo s prodajo svojega blaga oziroma storitev prebivalstvu ali z dobavo svojega blaga oziroma z opravljanjem svojih storitev, v svojem imenu ne prejema nobenega plačila od vira, ki se nahaja v pogodbenici ES oziroma državi podpisnici CARIFORUMA, kjer začasno biva, in se ne ukvarjajo z opravljanjem storitve v sklopu pogodbe, sklenjene med pravno osebo, ki nima tržno prisotnega subjekta v pogodbenici ES oziroma v državi podpisnici CARIFORUMA, v kateri začasno biva obiskovalci za krajši čas iz poslovnih razlogov, in potrošnikom v pogodbenici ES oziroma državi podpisnici CARIFORUMA.

2. Ta vstop na njihova ozemlja in začasno bivanje na njih, če sta dovoljena, trajata največ 90 dni v katerem koli dvanajstmesečnem obdobju.

²² Kadar diploma ali kvalifikacija nista bili pridobljeni v pogodbenici, v kateri se storitev opravlja, lahko ta pogodbenica oceni, ali je ta enakovredna univerzitetni diplomi, ki se zahteva na njenem ozemlju.

POGLAVJE 5
REGULATIVNI OKVIRODDELEK 1
DOLOČBE V SPLOŠNI UPORABI

ČLEN 85

Vzajemno priznavanje

1. Nobena določba iz tega naslova pogodbenici ES in državam podpisnicam CARIFORUMA ne preprečuje, da bi zahtevale, da morajo fizične osebe imeti potrebne kvalifikacije in/ali delovne izkušnje, določene na ozemlju, na katerem se storitev opravlja, za zadevni sektor dejavnosti.
2. Pogodbenice spodbujajo ustrezne strokovne organe na njihovih ozemljih, da skupaj oblikujejo priporočila o vzajemnem priznavanju in jih posredujejo Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj z namenom, da vlagatelji in ponudniki storitev v celoti ali delno izpolnijo merila, ki jih uporabljajo pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA za izdajo dovoljenj in licenc vlagateljem in ponudnikom storitev ter za njihovo delovanje in potrjevanje, zlasti v sektorju strokovnih storitev.
3. Pogodbenice še zlasti spodbujajo ustrezne strokovne organe na njihovih ozemljih, da začnejo pogajanja najkasneje tri leta po začetku veljavnosti tega sporazuma, da bi skupaj razvili in posredovali taka priporočila o vzajemnem priznavanju, med drugim, v naslednjih panogah: računovodstvo, arhitektura, inženiring in turizem.
4. Po prejemu priporočila iz prejšnjega odstavka Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj v razumnem roku pregleda priporočilo, da ugotovi, če je to skladno s tem sporazumom.
5. Če je bilo v skladu s postopkom iz odstavka 2 ugotovljeno, da je priporočilo iz istega odstavka skladno s tem sporazumom in da so ustrezni predpisi pogodbenic in držav podpisnic CARIFORUMA dovolj usklajeni, pogodbenici za uresničitev priporočil prek svojih pristojnih organov začneta s pogajanjem usklajevati sporazum o vzajemnem priznavanju zahtev, kvalifikacij, dovoljenj in drugih predpisov.
6. Vsak tak sporazum mora biti skladen z ustreznimi določbami Sporazuma STO in zlasti člena VII Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami.
7. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj vsaki dve leti prouči napredek na področju vzajemnega priznavanja.

ČLEN 86

Preglednost

Ob upoštevanju člena 235(3) se pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA takoj odzovejo na vse zahtevke druge pogodbenice za posebne informacije o vseh njihovih ukrepih v splošni uporabi ali mednarodnih sporazumih, ki zadevajo ali vplivajo na ta sporazum. Pogodbenice prav tako ustanovijo eno ali več informacijskih točk, da bi lahko vlagateljem in ponudnikom storitev druge pogodbenice na zahtevo posredovale posebne informacije o vseh takih zadevah. Take informacijske točke so navedene v Prilogi V. Za informacijske točke ni nujno, da so depozitarne ustanove za zakone in druge predpise.

ČLEN 87

Postopki

1. Kadar je za opravljanje storitve ali tržno prisotnost, za katero je bila sprejeta posebna obveza, potrebno posebno dovoljenje, pristojni organi pogodbenic in držav podpisnic CARIFORUMA v razumnem roku po predložitvi vloge, ki po domačih zakonih in drugih predpisih velja za popolno, vlagatelja obvestijo o odločitvi v zvezi z njegovo vlogo. Na zahtevo vlagatelja pristojni organi pogodbenic oziroma držav podpisnic CARIFORUMA brez nepotrebnega odlašanja posredujejo informacije o statusu vloge.
2. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA morajo imeti oziroma ustanoviti sodne, arbitražne oziroma upravne senate ali postopke, ki na zahtevo prizadetega vlagatelja oziroma ponudnika storitev omogočajo takojšnjo proučitev upravnih odločb, ki vplivajo na tržno prisotnost, čezmejno opravljanje storitev oziroma začasno prisotnost fizičnih oseb iz poslovnih razlogov, in, kadar je to upravičeno, zagotavljajo ustrezna pravna sredstva zanje. Kadar taki postopki niso neodvisni od agencije, ki ji je zaupana ta upravna odločba, pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da se s postopki dejansko doseže objektivna in nepristranska proučitev.

ODDELEK 2
RAČUNALNIŠKE STORITVE

ČLEN 88

Dogovor o računalniških storitvah

1. Če je trgovina z računalniškimi storitvami liberalizirana v skladu s poglavji 2, 3 in 4 tega naslova, pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA podpišejo dogovor, opredeljen v odstavkih 2, 3 in 4.
2. CPC 84, oznaka Združenih narodov, ki se uporablja za opis računalniških in sorodnih storitev, zajema osnovne funkcije, ki se uporabljajo za opravljanje vseh računalniških in sorodnih storitev: računalniški programi, opredeljeni kot nizi navodil, potrebni za delovanje in komunikacijo računalnikov (vključno z njihovim razvojem in izvedbo), obdelava in shranjevanje podatkov ter sorodne storitve, kot so storitve svetovanja in usposabljanja za osebe strank. Tehnološki razvoj je narekoval večjo ponudbo

teh storitev v obliki svežnja oziroma paketa sorodnih storitev, ki lahko vključuje le nekatere ali pa vse od teh osnovnih funkcij. Na primer, storitve, kot so gostovanje spletnih strani oziroma domen, storitve rudarjenja podatkov in mrežno računalništvo, sestavlja kombinacija osnovnih funkcij računalniških storitev.

3. Računalniške in sorodne storitve, ne glede na to, ali se izvajajo prek omrežja, vključno z internetom, vključujejo vse storitve, ki zagotavljajo:

- (a) svetovanje, strategijo, analizo, načrtovanje, specifikacijo, oblikovanje, razvoj, namestitve, izvedbo, integracijo, preskušanje, iskanje in odpravljanje napak, posodabljanje, podporo, tehnično pomoč ali upravljanje računalnikov oziroma računalniških sistemov ali
- (b) računalniške programe, opredeljene kot nize navodil, potrebne za delovanje in komunikacijo računalnikov (njih samih in v njih), kot tudi svetovanje, strategijo, analizo, načrtovanje, specifikacijo, oblikovanje, razvoj, namestitve, izvedbo, integracijo, preskušanje, iskanje in odpravljanje napak, posodabljanje, predelavo, vzdrževanje, podporo, tehnično pomoč, upravljanje ali uporabo računalniških programov oziroma za te programe, ali
- (c) obdelavo podatkov, shranjevanje podatkov, podatkovno gostovanje oziroma storitve podatkovnih baz ali
- (d) storitve vzdrževanja in popravil za pisarniške stroje in opremo, vključno z računalniki, ali
- (e) storitve usposabljanja za osebe strank, ki so povezane z računalniškimi programi, računalniki oziroma računalniškimi sistemi in niso uvrščene v druge kategorije.

4. Računalniške in sorodne storitve omogočajo izvajanje drugih storitev (npr. bančništvo) tako prek elektronskih kot drugih sredstev. Vendar pa obstaja pomembna razlika med storitvijo omogočanja (npr. gostovanje spletnih strani ali gostovanje aplikacij) in vsebinsko oziroma osnovno storitvijo, ki se izvaja elektronsko (npr. bančništvo). V takih primerih CPC 84 vsebinske oziroma osnovne storitve ne zajema.

ODDELEK 3 KURIRSKE STORITVE

ČLEN 89

Področje uporabe in opredelitev pojmov

1. Ta oddelek določa načela regulativnega okvira za vse kurirske storitve, liberalizirane v skladu s poglavji 2, 3 in 4 tega naslova.
2. Za namen tega oddelka in poglavij 2, 3 in 4 tega naslova:
 - (a) "univerzalna storitev" pomeni stalno izvajanje poštnih storitev določene kakovosti na vseh mestih na ozemlju pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA po dostopnih cenah za vse uporabnike;
 - (b) "individualna licenca" pomeni dovoljenje, ki ga regulativni organ izda individualnemu ponudniku in se zahteva pred opravljanjem dane storitve.

ČLEN 90

Preprečevanje protikonkurenčne prakse v kurirskem sektorju

V skladu z določbami poglavja 1 naslova IV pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA ohranijo oziroma uvedejo ustrezne ukrepe z namenom, da ponudnikom, ki lahko sami ali skupaj pomembno vplivajo na pogoje za udeležbo (glede cene in ponudbe) na ustreznem trgu za kurirske storitve zaradi izrabe svojega položaja na trgu, preprečijo izvajanje oziroma nadaljevanje protikonkurenčne prakse.

ČLEN 91

Univerzalna storitev

Pogodbenica ES ali katera koli država podpisnica CARIFORUMA ima pravico opredeliti vrsto obveznosti zagotavljanja univerzalne storitve, ki jo želi ohraniti. Take obveznosti se same po sebi ne bodo štele za protikonkurenčne, če se bodo obravnavale na transparenten, nediskriminacijski in konkurenčno nevtralen način ter ne bodo povzročale večjega bremena, kot je potrebno za vrsto univerzalne storitve, kot jo opredelijo pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA.

ČLEN 92

Individualne licence

1. Individualna licenca se lahko zahteva le za storitve, ki so v sklopu univerzalne storitve.
2. Kadar se zahteva individualna licenca, se javno objavijo:
 - (a) vsa merila za izdajo licenc in obdobje, ki je praviloma potrebno, da se sprejme odločitev glede vloge za licenco, in
 - (b) pogoji za individualne licence.
3. Na zahtevo se vlagatelja obvesti o razlogih za zavrnitev izdaje individualne licence, na ravni pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA pa se uvede pritožbeni postopek prek neodvisnega telesa. Tak postopek bo pregleden, nediskriminativen in osnovan na objektivnih merilih.

ČLEN 93

Neodvisnost regulativnih organov

Regulativni organi so pravno ločeni od katerega koli ponudnika kurirskih storitev in mu tudi niso odgovorni. Odločitve in postopki regulativnih organov so nepristranski do vseh udeležencev na trgu.

ODDELEK 4
TELEKOMUNIKACIJSKE STORITVE

ČLEN 94

Opredelitev pojmov in področje uporabe

1. V tem naslovu:
 - (a) "telekomunikacijske storitve" pomenijo vse storitve, ki jih sestavljata prenašanje in sprejemanje elektromagnetnih signalov, in ne obsegajo gospodarske dejavnosti, ki jo sestavlja zagotavljanje vsebine, za prenos katere so potrebne telekomunikacije;
 - (b) "regulativni organ" v telekomunikacijskem sektorju pomeni telo, zadolženo za urejanje telekomunikacij, omenjenih v tem poglavju;
 - (c) "osnovna telekomunikacijska infrastruktura" so objekti in naprave javnega telekomunikacijskega omrežja in storitve, ki:
 - (i) jih zagotavlja izključno ali pretežno en ponudnik ali omejeno število ponudnikov in
 - (ii) jih za zagotavljanje storitve ni mogoče nadomestiti na ekonomsko ali tehnično izvedljiv način;
 - (d) "glavni ponudnik" v telekomunikacijskem sektorju je ponudnik, ki lahko pomembno vpliva na pogoje za udeležbo (glede cene in ponudbe) na ustreznem trgu za telekomunikacijske storitve zaradi nadzora nad osnovno infrastrukturo oziroma izrabe svojega položaja na trgu;
 - (e) "medomrežno povezovanje" pomeni povezovanje s ponudniki, ki zagotavljajo javna telekomunikacijska omrežja ali storitve, da lahko uporabniki enega ponudnika komunicirajo z uporabniki drugih ponudnikov in imajo dostop do storitev, ki jih zagotavljajo drugi ponudniki;
 - (f) "univerzalna storitev" pomeni skupek storitev določene kakovosti, ki mora biti zagotovljen vsem uporabnikom na ozemlju pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA ne glede na njihovo zemljepisno lego in po dostopni ceni; njen obseg in izvajanje določijo pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA.
2. Ta oddelek določa načela regulativnega okvira za naslednje telekomunikacijske storitve, razen radiodifuzije, liberalizirane skladno s poglavji 2, 3 in 4 tega naslova: storitve govorne telefonije, storitve prenosa podatkov preko paketno komutiranih omrežij, storitve prenosa podatkov preko vodovno komutiranih omrežij, storitve teleksa, telegrafske storitve, storitve telefaksa, storitve zasebnih zakupljenih vodov ter mobilne in osebne komunikacijske storitve in sistemi.

ČLEN 95

Regulativni organ

1. Regulativni organi za telekomunikacijske storitve so pravno ločeni in funkcionalno neodvisni od katerega koli ponudnika telekomunikacijskih storitev.
2. Regulativni organ mora biti zadostno pooblaščen za urejanje sektorja. Naloge, ki jih mora opravljati regulativni organ, se objavijo v lahko dostopni in jasni obliki, zlasti kadar so te naloge dodeljene več kot enemu telesu.
3. Odločbe in postopki zakonodajalcev so nepristranski do vseh udeležencev na trgu.
4. Ponudnik, ki ga odločba regulativnega organa zadeva, se ima nanjo pravico pritožiti pritožbenemu organu, ki je neodvisen od udeleženih strank. Kadar pritožbeni organ ni sodni organ, se razlogi za njegovo odločbo vedno podajo v pisni obliki, njegove odločbe pa poleg tega preveri nepristranski in neodvisni sodni organ. Odločbe pritožbenih organov se učinkovito izvršujejo.

ČLEN 96

Dovoljenje za opravljanje telekomunikacijskih storitev

1. Opravljanje storitev se, kolikor se le da, odobri na osnovi samega obvestila.
2. Za obravnavo vprašanj glede dodelitve števil in frekvenc se lahko zahteva licenca. Pogoji za take licence se javno objavijo.
3. Kadar se zahteva licenca:
 - (a) se javno objavijo vsa merila za izdajo licenc in razumno obdobje, ki je praviloma potrebno, da se sprejme odločitev glede vloge za licenco;
 - (b) se vlagatelj na zahtevo pisno obvesti o razlogih za zavrnitev izdaje licence;
 - (c) se lahko prosilec za licenco, če se mu izdaja le-te neupravičeno zavrne, obrne na pritožbeni organ;
 - (d) licenčnine, ki jih zahteva pogodbenica ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA za izdajo licence, ne smejo presegati upravnih stroškov, ki običajno nastanejo pri upravljanju, nadzoru in uveljavljanju ustreznih licenc.

ČLEN 97

Ukrepi za varstvo konkurence pri glavnih ponudnikih

V skladu z določbami poglavja 1 naslova IV pogodbenica ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA ohranijo oziroma uvedejo ustrezne ukrepe z namenom, da ponudnikom, ki so sami ali skupaj glavni ponudnik, preprečijo izvajanje oziroma nadaljevanje protikonkurenčne prakse. Ta protikonkurenčna praksa vključuje zlasti:

- (a) izvajanje protikonkurenčnega navzkrižnega subvencioniranja;
- (b) uporabo informacij, pridobljenih od konkurentov, s protikonkurenčnimi posledicami ter
- (c) nepravočasno zagotavljanje tehničnih informacij o osnovni infrastrukturi in komercialno pomembnih informacij, potrebnih za izvajanje storitev, drugim ponudnikom storitev.

ČLEN 98

Medomrežno povezovanje

1. Vsak ponudnik, pooblaščen za opravljanje telekomunikacijskih storitev, ima pravico, da se pogaja o medomrežnem povezovanju z drugimi ponudniki javno dostopnih telekomunikacijskih omrežij in storitev. O medomrežnem povezovanju se je treba načeloma dogovoriti na osnovi poslovnih pogajanj med zadevnimi družbami.

2. Regulativni organi zagotovijo, da ponudniki, ki v procesu pogajanja o ureditvi medomrežnega povezovanja pridobijo informacije od drugega podjetja, te informacije uporabljajo samo za namen, za katerega so jih dobile, in vedno spoštujejo zaupnost poslanih ali shranjenih informacij.

3. Medomrežno povezovanje z glavnim ponudnikom se zagotovi na kateri koli tehnično izvedljivi točki v omrežju. Tako medomrežno povezovanje se zagotovi:

- po nediskriminacijskih pogojih (vključno s tehničnimi standardi in specifikacijami) in cenah ter s kakovostjo, ki ni slabša od tiste, ki jo zagotavlja za enake storitve za sebe ali za enake storitve nepovezanih ponudnikov storitev ali za svoje podružnice ali druga povezana podjetja;
- pravočasno ter po pogojih (vključno s tehničnimi standardi in specifikacijami) in cenah²³, ki so pregledni, primerni, ekonomsko izvedljivi in dovolj nevezani, da ponudniku ni treba plačevati elementov omrežja ali zmogljivosti, ki jih za opravljanje storitve ne potrebuje, ter
- na zahtevo dodatno na drugih točkah, kot so omrežne priključne točke, ponujene pretežnemu delu uporabnikov, in po cenah, ki odražajo stroške potrebne dodatne infrastrukture.

4. Postopki, ki se uporabljajo za medomrežno povezovanje z glavnim ponudnikom, se javno objavijo.

5. Glavni ponudniki javno objavijo bodisi svojo ureditev medomrežnega povezovanja ali svoje referenčne ponudbe za medomrežne povezave.

6. Ponudnik storitev, ki zaprosi za medomrežno povezavo z glavnim ponudnikom, se lahko kadar koli oziroma po preteku primerne obdobja, ki ga je javno objavil, obrne na neodvisno domače telo, ki je lahko tudi regulativni organ iz člena 95, da reši spore glede ustreznih pogojev in cen za medomrežno povezovanje.

ČLEN 99

Redki viri

Vsi postopki za dodeljevanje in uporabo redkih virov, vključno s frekvencami, številkami in pravicami poti, se izvajajo pravočasno ter na objektivni, pregleden in nediskriminacijski način. Trenutno stanje dodeljenih frekvenčnih pasov se javno objavi, razkrije podrobnosti o frekvencah, dodeljenih za posebno državno uporabo, pa se ne zahteva.

ČLEN 100

Univerzalna storitev

1. Pogodbenica ES ali katera koli država podpisnica CARIFORUMA imajo pravico opredeliti vrsto obveznosti zagotavljanja univerzalnih storitev, ki jih želijo ohraniti.

2. Take obveznosti se same po sebi ne bodo štele za protikonkurenčne, če se bodo obravnavale na transparenten, objektivni in nediskriminacijski način. Obravnavanje takih obveznosti mora biti poleg tega konkurenčno nevtravno in ne sme povzročati večjega bremena, kot je potrebno za vrsto univerzalne storitve, ki jo opredelijo pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA.

3. Vsi ponudniki morajo biti upravičeni do zagotavljanja univerzalne storitve. Imenovanje se izvede s pomočjo učinkovitega, preglednega in nediskriminacijskega mehanizma. Po potrebi pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA presodijo, ali opravljanje univerzalne storitve predstavlja neupravičeno breme za organizacije, imenovane za opravljanje univerzalne storitve. Kadar je to na podlagi takega izračuna upravičeno in upoštevač morebitno tržno korist, ki pripade organizaciji, ki ponuja univerzalno storitev, nacionalni regulativni organi ugotovijo, ali je za povrnitev škode zadevnemu ponudniku (zadevnim ponudnikom) oziroma za razdelitev neto stroškov obveznosti zagotavljanja univerzalnih storitev potreben mehanizem.

4. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da:

- so uporabnikom na voljo imeniki vseh naročnikov v obliki, ki jo je odobril nacionalni regulativni organ, torej v tiskani, elektronski ali obeh oblikah, in se redno dopolnjujejo, vendar vsaj enkrat na leto;
- organizacije, ki opravljajo storitve iz pododstavka (a), pri obravnavi informacij, ki so jih prejele od drugih organizacij, uporabljajo načelo nediskriminacije.

ČLEN 101

Zaupnost informacij

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo zaupnost telekomunikacij in s tem povezanih podatkov o prometu prek javnega telekomunikacijskega omrežja in javno dostopnih telekomunikacijskih storitev, ne da bi pri tem omejevale trgovino s storitvami.

ČLEN 102

Spori med ponudniki

1. V primeru spora med ponudniki telekomunikacijskih omrežij oziroma storitev glede pravic in obveznosti, ki izhajajo iz tega poglavja, zadevni nacionalni regulativni organ na zahtevo katere koli stranke v sporu izda zavezujočo odločbo za rešitev spora v najkrajšem možnem času.

2. Kadar tak spor zadeva čezmejno opravljanje storitev, zadevni nacionalni regulativni organi uskladijo svoja prizadevanja za doseg rešitve spora.

²³ Take cene so stroškovno naravnane cene v pogodbenici ES in na stroških osnovane cene v državah podpisnicah CARIFORUMA.

ODDELEK 5
FINANČNE STORITVE

ČLEN 103

Področje uporabe in opredelitev pojmov

1. Ta oddelek določa načela regulativnega okvira za vse finančne storitve, liberalizirane skladno s poglavji 2, 3 in 4 tega naslova.
2. Za namen tega poglavja in poglavij 2, 3 in 4 tega naslova:
 - (a) "finančna storitev" pomeni katero koli storitev finančne narave, ki jo ponuja ponudnik finančnih storitev iz pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA. Finančne storitve obsegajo naslednje dejavnosti:
 - A. zavarovalniške in z zavarovanjem povezane storitve
 - 1) neposredno zavarovanje (vključno s sozavarovanjem):
 - (i) življenjsko;
 - (ii) neživljenjsko;
 - 2) pozavarovanje in retrocesijo;
 - 3) posredovanje zavarovanj, kot sta posredništvo in zastopstvo, ter
 - 4) storitve, povezane z zavarovalništvom, kot so svetovanje, aktuarske storitve, ocenjevanje tveganja in poravnava škode.
 - B. bančne in druge finančne storitve (razen zavarovanja):
 - 1) sprejemanje depozitov in drugih vračljivih sredstev od občanov;
 - 2) posojila vseh vrst, vključno s potrošniškimi krediti, hipotekarnimi krediti, faktoringom in financiranjem trgovskega poslovanja;
 - 3) finančni lizing;
 - 4) opravljanje vseh storitev plačilnega prometa in prenosa denarja, vključno s kreditnimi, debetnimi in bančnimi plačilnimi karticami, potovalnimi čeki in bančnimi menicami;
 - 5) garancije in obveznosti;
 - 6) trgovanje za lastni račun ali za račun strank na borzi, na trgu OTC ali drugače:
 - (i) z instrumenti trga denarja (vključno s čeki, menicami, depozitnimi certifikati);
 - (ii) s tujo valuto;
 - (iii) s finančnimi derivati, med drugim s terminskimi posli in opcijami;
 - (iv) z instrumenti menjalnih tečajev in obrestnih mer, vključno s proizvodi swap in pogodbami o fiksni obrestni meri za določen čas;
 - (v) s prenosljivimi vrednostnimi papirji;
 - (vi) z drugimi prenosljivimi vrednostnimi papirji in finančnimi sredstvi, vključno z plemenitimi kovinami;
 - 7) sodelovanje pri izdaji vseh vrst vrednostnih papirjev, vključno z vpisom primarne izdaje vrednostnih papirjev in vlaganjem (javnim ali zasebnim) prek agenta, ter opravljanjem storitev, povezanih s takšnimi izdajami;
 - 8) denarno posredniški posli;
 - 9) upravljanje premoženja, na primer vodenje gotovinskega poslovanja ali upravljanje vrednostnih papirjev, vse oblike upravljanja kolektivnih naložb, upravljanje pokojninskih skladov, depotne in skrbniške storitve;
 - 10) storitve v zvezi s poravnavam in obračuni finančnih sredstev, vključno z vrednostnimi papirji, izvedenimi produkti in drugimi prenosnimi vrednostnimi papirji;
 - 11) dajanje in prenos finančnih informacij, obdelava finančnih podatkov in z njimi povezane programske opreme;
 - 12) svetovanje, posredovanje in druge pomožne finančne storitve za vse dejavnosti, navedene v pododstavkih (1) do (11), vključno z bonitetnimi podatki in analizo, raziskavami in svetovanjem glede investicij in portfelja, svetovanje pri nakupih ter prestrukturiranju in strategiji podjetij;
 - (b) "ponudnik finančnih storitev" pomeni vsako fizično ali pravno osebo pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, ki želi opravljati ali opravlja finančne storitve. Izraz "ponudnik finančnih storitev" ne vključuje javnih subjektov;
 - (c) "javni subjekt" pomeni:
 - 1) vlado, centralno banko oziroma monetarni organ pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA ali subjekt v lasti ali pod nadzorom pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA, ki se pretežno ukvarja z opravljanjem vladnih funkcij ali dejavnosti za vladne namene, brez subjektov, ki se pretežno ukvarjajo z opravljanjem finančnih storitev pod komercialnimi pogoji, ali
 - 2) zasebni subjekt, ki opravlja naloge, kakršne običajno opravlja centralna banka ali monetarni organ, kadar opravlja navedene naloge;
 - (d) "nova finančna storitev" pomeni storitev finančne narave, vključno s storitvami, povezanimi z obstoječimi in novimi izdelki ali načinom, na katerega se izdelek dobavi, ki je ne opravlja noben ponudnik finančnih storitev na ozemlju pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA, temveč se opravlja na ozemlju druge pogodbenice.

ČLEN 104

Bonitetna izjema

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko sprejmejo ali ohranijo ukrepe iz previdnostnih razlogov, kot so:
 - (a) zaščita investitorjev, vlagateljev, imetnikov zavarovalne police ali oseb, ki so v fiduciarnem razmerju s ponudnikom finančnih storitev;
 - (b) zagotavljanje celovitosti in stabilnosti svojega finančnega sistema.

2. Nobena določba tega sporazuma pogodbenici ES oziroma državam podpisnicam CARIFORUMA ne nalaga obveznosti, da razkrijejo informacije, ki se nanašajo na posle in račune posameznih strank, ali katere koli zaupne ali zaščitene informacije, s katerimi razpolagajo javni subjekti.

ČLEN 105

Učinkovita in pregledna ureditev

1. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo vse zainteresirane osebe vnaprej obvestiti o kakršnem koli ukrepu v splošni uporabi, ki ga pogodbenica ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA predlagajo v sprejem, da takim osebam ponudi priložnost, da ukrep komentirajo. O takem ukrepu se obvesti:

- (a) z uradno objavo ali
- (b) v drugačni pisni ali elektronski obliki.

2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zainteresiranim osebam predložijo svoje zahteve za izpolnjevanje vlog, povezanih z opravljanjem finančnih storitev.

Na zahtevo vlagatelja zadevna pogodbenica ES oziroma država podpisnica CARIFORUMA obvesti vlagatelja o statusu njegove vloge. Če zadevna pogodbenica ES oziroma država podpisnica CARIFORUMA od vlagatelja zahteva dodatne informacije, ga o tem obvesti brez nepotrebnega odlašanja.

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo olajšati izvajanje in uporabo mednarodno dogovorjenih standardov za urejanje in nadzor v sektorju finančnih storitev na svojem ozemlju.

ČLEN 106

Nove finančne storitve²⁴

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA ponudniku finančnih storitev iz druge pogodbenice dovoli opravljati kakršno koli novo finančno storitev, podobno tistim, ki jih pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA dovolijo opravljati svojim ponudnikom finančnih storitev po svojem notranjem pravu in v podobnih okoliščinah. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko določijo pravno obliko, prek katere se storitev lahko opravlja, in za opravljanje te storitve zahtevajo dovoljenje. Če se tako dovoljenje zahteva, se odločitev o tem sprejme v razumnem roku, dovoljenje pa se lahko zavrne le zaradi varnega poslovanja.

ČLEN 107

Obdelava podatkov

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA ponudniku finančnih storitev druge pogodbenice dovolijo prenos informacij v elektronski ali drugi obliki na njihovo ozemlje in z njega za namen obdelave podatkov, kadar je taka obdelava potrebna pri rednem poslovanju takega ponudnika finančnih storitev.

2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA sprejmejo ustrezne zaščitne ukrepe za varstvo zasebnosti in temeljnih pravic ter svoboščin posameznikov, zlasti glede prenosa osebnih podatkov.

ČLEN 108

Posebne izjeme

1. Nobena določba iz tega naslova se ne razlaga tako, da pogodbenici ES in državam podpisnicam CARIFORUMA, vključno z njihovimi javnimi subjekti, preprečuje, da bi na svojem ozemlju same izvajale oziroma opravljale dejavnosti ali storitve, ki so del javnega pokojninskega zavarovanja oziroma obveznega sistema socialne varnosti, razen kadar te dejavnosti lahko opravljajo, tako kot to predvideva notranja ureditev pogodbenice ES oziroma zadevne države podpisnice CARIFORUMA, ponudniki finančnih storitev v konkurenci z javnimi subjekti ali zasebnimi ustanovami.

2. Nobena določba tega sporazuma se ne uporablja za dejavnosti centralne banke ali monetarne oblasti ali kakega drugega javnega subjekta v skladu z denarno politiko ali politiko deviznega tečaja.

3. Nobena določba iz tega naslova se ne razlaga tako, da pogodbenici ES in državam podpisnicam CARIFORUMA, vključno z njihovimi javnimi subjekti, preprečuje, da bi na svojem ozemlju same izvajale oziroma opravljale dejavnosti ali storitve za račun ali z jamstvom ali z uporabo finančnih sredstev pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA oziroma njihovih javnih subjektov.

ODDELEK 6

STORITVE V MEDNARODNEM POMORSKEM PROMETU

ČLEN 109

Področje uporabe, opredelitve in načela

1. Ta oddelek določa načela glede liberalizacije storitev v mednarodnem pomorskem prometu skladno s poglavji 2, 3 in 4 tega naslova.

2. Za namen tega oddelka in poglavij 2, 3 in 4 tega naslova:

- (a) "mednarodni pomorski promet" vključuje prevoze od vrat do vrat in multimodalne prevoze, ki pomenijo prevoz blaga z več kot eno vrsto prevoza in vključujejo pomorski del prevozne verige, z enotnim prevoznim dokumentom in v ta namen vključuje pravico do neposrednega sklepanja pogodb s ponudniki drugih vrst prevoza;
- (b) "pretovarjanje v pomorstvu" pomeni dejavnosti, ki jih izvajajo družbe za natovarjanje in raztovarjanje ladij, vključno z upravljavci terminalov, vendar brez neposrednih dejavnosti pristaniških delavcev, če so ti delavci organizirani neodvisno

²⁴ Ta člen se uporablja le za dejavnosti finančnih storitev, zajetih v členu 103 in liberaliziranih skladno s tem naslovom.

od družb za natovarjanje in raztovarjanje ladij oziroma za upravljanje terminalov. Dejavnosti, ki so zajete, vključujejo organizacijo in nadzor:

- (i) nakladanja tovora na ladjo/razkladanje tovora z ladje;
 - (ii) privez/razvez tovora;
 - (iii) sprejem/dostava in hramba tovora pred odpremo ali po raztovoru;
 - (c) "storitve carinjenja" (ali "storitve carinskih posrednikov") pomenijo dejavnosti, ki zajemajo opravljanje formalnosti carinjenja pri uvozu, izvozu ali prevozu tovora skozi državo v imenu druge stranke, ne glede na to, ali je ta storitev poglavitna ali stranska dejavnost ponudnika storitve;
 - (d) "storitve začasnih skladišč in depojev za zaboynike" pomenijo dejavnosti, ki zajemajo skladiščenje zaboynikov na območju pristanišča ali v notranjosti države, z namenom, da se napolnijo/izpraznijo, popravijo in pripravijo za prevoz;
 - (e) "storitve pomorskih agencij" pomenijo dejavnosti agenta, ki na danem geografskem območju zastopa poslovne interese ene ali več linijskih ali ladijskih družb, in sicer za naslednje namene:
 - (i) trženje in prodaja storitev pomorskega prevoza in sorodnih storitev, od dajanja ponudb do izdajanja računov, ter izdajanja ladijskih tovornih listov, pridobitve in preprodaje s tem povezanih nujnih storitev, pripravo dokumentacije in zagotavljanje poslovnih informacij;
 - (ii) organiziranje pristanka ladij ali po potrebi prevzema tovora v imenu družb;
 - (f) "storitve odpreme tovora" pomenijo dejavnosti, ki zajemajo organiziranje in spremljanje odpremnih postopkov v imenu naročnikov prevoza, s prevzemanjem prevoznih in sorodnih storitev, s pripravo dokumentacije in zagotavljanjem poslovnih informacij.
3. Glede na obstoječe ravni liberalizacije v mednarodnem pomorskem prometu med pogodbenicami:
- (a) pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA učinkovito uporabljajo načelo neomejenega dostopa do mednarodnega pomorskega trga in trgovine na tržni in nediskriminacijski podlagi;
 - (b) pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA odobrijo ladjam, ki plujejo pod zastavo druge pogodbenice ali katere koli države podpisnice CARIFORUMA ali jih upravljajo ponudniki storitev druge pogodbenice, obravnavo, ki ni nič manj ugodna od tiste, ki jo odobrijo lastnim ladjam, med drugim glede dostopa do pristanišč, uporabe infrastrukture in pomožnih pomorskih storitev pristanišč ter tudi glede s tem povezanih pristojbin in stroškov, carinskih objektov ter določitve privezov in naprav za nakladanje in razkladanje.
4. Pri uporabi teh načel pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA:
- (a) ne vnašajo dogovorov o delitvi tovora v prihodnje dvostranske sporazume s tretjimi državami o storitvah v pomorskem prometu, vključno s prometom s suhim in tekočim razsutim tovorom ter linijskim prometom, če pa taki dogovori o delitvi tovora obstajajo v predhodnih dvostranskih sporazumih, jih v razumnem roku odpovejo, ter
 - (b) z začetkom veljavnosti tega sporazuma odpravijo vse enostranske ukrepe ter upravne, tehnične in druge ovire, ki bi lahko predstavljale prikrito omejitev ali imele diskriminativne učinke na prosto opravljanje storitev v mednarodnem pomorskem prometu, in se vzdržijo njihove uvedbe.
5. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA dovolijo ponudnikom mednarodnih pomorskih storitev druge pogodbenice tržno prisotnost na svojem ozemlju pod pogoji za ustanavljanje in poslovanje, ki niso nič manj ugodni od tistih, ki jih zagotavljajo lastnim ponudnikom storitev oziroma tistim iz katere koli tretje države, glede na to, kateri so ugodnejši.
6. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA ponudnikom storitev v mednarodnem pomorskem prometu iz druge pogodbenice po razumnih in nediskriminacijskih pogojih v pristanišču zagotovijo naslednje storitve: pilotiranje, vleko in pomoč z vlačilcem, oskrbo z živili in gorivom, obnovitev zaloge vode, pobiranje odpadkov in odstranjevanje balastnih odpadkov, storitve pristaniškega kapitana, plovne pripomočke, operativne storitve na kopnem, ki so bistvenega pomena za delovanje ladje, vključno s komunikacijami, oskrbo z vodo in elektriko, opremo za nujna popravila, storitve sidranja in priveza.

ODDELEK 7 TURISTIČNE STORITVE

ČLEN 110

Področje uporabe

Ta oddelek določa načela regulativnega okvira za vse turistične storitve, liberalizirane v skladu s poglavji 2, 3 in 4 tega naslova.

ČLEN 111

Preprečevanje protikonkurenčne prakse

V skladu s določbami poglavja 1 naslova IV pogodbenica ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA ohranijo oziroma uvedejo ustrezne ukrepe z namenom, da ponudnikom, zlasti tistim v okviru turističnih distribucijskih omrežij²⁵, preprečijo, da pomembno vplivajo na pogoje za udeležbo na ustreznem trgu turističnih storitev z izvajanjem oziroma nadaljevanjem protikonkurenčne prakse, med drugim vključno z zlorabo prevladujočega položaja z uvedbo nepoštenih cen, ekskluzivnimi klavzulami, zavračanjem poslovanja, vezano prodajo, količinskimi omejitvami ali vertikalno integracijo.

ČLEN 112

Dostop do tehnologije

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo olajšati prenos tehnologije na tržni podlagi tržno prisotnim subjektom v državah podpisnicah CARIFORUMA.

²⁵ V tem oddelku turistična distribucijska omrežja pomenijo organizatorje potovanj in druge trgovce na debelo v turizmu (tako emitivnem kot receptivnem), računalniške rezervacijske sisteme in globalne distribucijske sisteme (ne glede na to, ali so povezani z letalskimi prevozniki ali so na voljo po internetu), potovalne agencije in druge distributerje turističnih storitev.

ČLEN 113

Mala in srednje velika podjetja

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo spodbujati udeležbo malih in srednje velikih podjetij v sektorju turističnih storitev.

ČLEN 114

Vzajemno priznavanje

Pogodbenice sodelujejo v prizadevanjih za vzajemno priznavanje zahtev, kvalifikacij, dovoljenj ali drugih predpisov v skladu s členom 85.

ČLEN 115

Povečanje vpliva turizma na trajnostni razvoj

Pogodbenice spodbujajo sodelovanje ponudnikov storitev iz CARIFORUMA v mednarodnih, regionalnih, podregionalnih, dvostranskih in zasebnih finančnih programih za podporo trajnostnemu razvoju turizma.

ČLEN 116

Okoljski standardi in standardi kakovosti

Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA na razumen in objektivni način, brez ustvarjanja nepotrebnih ovir za trgovanje, spodbujajo izpolnjevanje okoljskih standardov in standardov kakovosti, ki se uporabljajo za turistične storitve, ter si prizadevajo spodbujati sodelovanje držav podpisnic CARIFORUMA v ustreznih mednarodnih organizacijah, ki določajo okoljske standarde in standarde kakovosti, ki se uporabljajo za turistične storitve.

ČLEN 117

Razvojno sodelovanje in tehnična pomoč

1. Pogodbenice sodelujejo pri razvoju turizma v državah podpisnicah CARIFORUMA, glede na inherentne asimetrije v stopnjah razvitosti posameznih pogodbenic.

2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore na naslednjih področjih:

- (a) nadgradnja nacionalnih računovodskih sistemov z namenom olajšanja uvedbe Satelitskih računov za turizem (TSA) na regionalni in lokalni ravni;
- (b) krepitev zmogljivosti za ravnanje z okoljem na turističnih območjih na regionalni in lokalni ravni;
- (c) razvoj spletnih strategij trženja za mala in srednje velika turistična podjetja v sektorju turističnih storitev;
- (d) mehanizmi za zagotavljanje učinkovitega sodelovanja držav podpisnic CARIFORUMA v mednarodnih telesih za določanje standardov, osredotočenih na razvoj standardov za trajnostni turizem, programi za doseganje in zagotavljanje enakovrednosti med nacionalnimi/regionalnimi in mednarodnimi standardi za trajnostni turizem ter programi, katerih cilj je povečati raven izpolnjevanja standardov za trajnostni turizem s strani regionalnih ponudnikov turističnih storitev;
- (e) programi turistične izmenjave in izobraževanja, vključno z jezikovnim izobraževanjem, za ponudnike turističnih storitev.

ČLEN 118

Izmenjava informacij in posvetovanje

1. Pogodbenice se dogovorijo za izmenjavo izkušenj, informacij in najboljših praks ter za posvetovanje o zadevah, ki jih pokriva ta oddelek in so pomembne za trgovino med pogodbenicami. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj razvije postopke za ta redni dialog o zadevah, ki jih zajema ta oddelek.

2. Kjer je to primerno in kadar se strinjajo, pogodbenice k temu dialogu povabijo zasebne in druge zadevne zainteresirane strani.

3. Pogodbenice se nadalje strinjajo, da bi bil koristen tudi redni dialog v zvezi z izdajanjem potovalnih knjižic.

POGLAVJE 6

ELEKTRONSKO POSLOVANJE

ČLEN 119

Cilj in načela

1. Ob zavedanju, da elektronsko poslovanje povečuje trgovinske priložnosti v mnogih sektorjih, se pogodbenice dogovorijo za spodbujanje razvoja elektronskega poslovanja med seboj, zlasti s sodelovanjem pri zadevah, ki jih poraja elektronsko poslovanje v smislu določb tega naslova.

2. Pogodbenice se strinjajo, da mora biti razvoj elektronskega poslovanja popolnoma skladen z najvišjimi mednarodnimi standardi varstva podatkov, da se zagotovi zaupanje uporabnikov elektronskega poslovanja.

3. Pogodbenice se strinjajo, da se dostave s pomočjo elektronskih sredstev štejejo kot opravljanje storitev v smislu poglavja 3 tega naslova, ki ne more biti predmet carin.

ČLEN 120

Regulativni vidiki e-poslovanja

1. Pogodbenice ohranjajo dialog glede regulativnih zadev v zvezi z elektronskim poslovanjem, v katerem med drugim obravnavajo naslednja vprašanja:

- (a) priznavanje potrdil o elektronskih podpisih, izdanih javnosti, in olajševanje čezmejnih storitev overjanja;
- (b) odgovornost posrednih ponudnikov storitev v zvezi s prenosom oziroma hranjenjem informacij;
- (c) obravnavanje nenaročenih elektronskih reklamnih sporočil;
- (d) varstvo potrošnikov na področju elektronskega poslovanja;
- (e) morebitna druga vprašanja, pomembna za razvoj elektronskega poslovanja.

2. Tako sodelovanje je lahko v obliki izmenjave informacij o posamezni zakonodaji pogodbenic in držav podpisnic CARIFORUMA o teh vprašanjih ter tudi o izvajanju navedene zakonodaje.

POGLAVJE 7 SODELOVANJE

ČLEN 121

Sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen tehničnega sodelovanja in pomoči za dopolnitev liberalizacije storitev in naložb, podporo prizadevanjem držav podpisnic CARIFORUMA, da okrepijo svoje zmogljivosti pri ponudbi in opravljanju storitev, olajšanje uresničevanja zavez iz tega naslova in dosego ciljev iz tega sporazuma.

2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, tudi z zagotavljanjem podpore za tehnično pomoč, usposabljanje in krepitev zmogljivosti, med drugim na naslednjih področjih:

- (a) izboljšanje zmožnosti ponudnikov storitev iz držav podpisnic CARIFORUMA za zbiranje informacij o ter izpolnjevanje predpisov in standardov pogodbenice ES na ravni Evropske skupnosti ter na nacionalni in subnacionalni ravni;
- (b) izboljšanje izvoznih zmogljivosti ponudnikov storitev iz držav podpisnic CARIFORUMA, s posebno pozornostjo trženju turizma in kulturnih storitev, potrebam malih in srednje velikih podjetij, franšizingu in pogajanju o sporazumih o vzajemnem priznavanju;
- (c) olajšanje medsebojnega sodelovanja in dialoga med ponudniki storitev iz pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA;
- (d) obravnavanje potreb glede kakovosti in standardov v sektorjih, v katerih so države podpisnice CARIFORUMA sprejele zaveze v okviru tega sporazuma ter v zvezi s svojimi notranjimi in regionalnimi trgi, pa tudi s trgovino med pogodbenicami, in z namenom, da se zagotovi sodelovanje pri razvoju in sprejemanju standardov za trajnostni turizem;
- (e) razvoj in izvajanje regulativnih režimov za posebne storitvene sektorje na regionalni ravni CARIFORUMA in v državah podpisnicah CARIFORUMA v sektorjih, v katerih so sprejele zaveze v okviru tega sporazuma ter
- (f) vzpostavitev mehanizmov za spodbujanje naložb in skupnih vlaganj med ponudniki storitev iz pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA ter povečanje zmogljivosti agencij za spodbujanje naložb v državah podpisnicah CARIFORUMA.

NASLOV III
TEKOČA PLAČILA IN PRETOK KAPITALA

ČLEN 122

Tekoča plačila

Ob upoštevanju določb člena 124 se države podpisnice CARIFORUMA in pogodbenica ES zavezujejo, da ne bodo nalagale omejitev in bodo dovolile vsa plačila za tekoče transakcije med prebivalci pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA v prosto zamenljivi valuti.

ČLEN 123

Pretok kapitala

1. Glede transakcij na kapitalnem računu plačilne bilance se države podpisnice CARIFORUMA in pogodbenica ES zavezujejo, da ne bodo nalagale omejitev za prosti pretok kapitala v zvezi z neposrednimi naložbami, izvedenimi v skladu z zakonodajo države gostiteljice, in naložbami, izvedenimi v skladu z določbami naslova II, ter za likvidacijo in repatriacijo tega kapitala in kakršnega koli dobička, ki iz njega izvira.

2. Pogodbenice se posvetujejo z namenom, da omogočijo lažji pretok kapitala med seboj za spodbujanje ciljev tega sporazuma.

ČLEN 124

Zaščitni ukrepi

1. Če plačila in pretok kapitala med pogodbenicami izjemoma povzročijo ali grozijo, da bodo povzročili resne težave v delovanju denarne politike ali politike deviznega tečaja v eni ali več držav CARIFORUMA oziroma eni ali več držav članic Evropske unije, lahko pogodbenica ES oziroma ena ali več zadevnih držav podpisnic CARIFORUMA sprejmejo nujno potrebne zaščitne ukrepe v zvezi s pretokom kapitala za obdobje največ šestih mesecev.

2. Skupni svet CARIFORUM-ES mora biti nemudoma obveščen o sprejetju kakršnega koli zaščitnega ukrepa, čim prej pa tudi o časovnem načrtu za njegovo odpravo.

ODDELEK IV

ZADEVE V ZVEZI S TRGOVINO

POGLAVJE 1

KONKURENCA

ČLEN 125

Opredelitev pojmov

V tem poglavju:

(1) "organ, pristojen za konkurenco", v primeru pogodbenice ES pomeni "Evropsko komisijo", v primeru držav CARIFORUMA pa enega ali več izmed naslednjih organov, pristojnih za konkurenco: Komisijo za varstvo konkurence CARICOMA in Comisión Nacional de Defensa de la Competencia Dominikanske republike;

(2) "izvršilni postopek" pomeni postopek, ki ga sproži organ pogodbenice, pristojen za konkurenco, proti enemu ali več podjetjem z namenom ugotovitve in odprave protikonkurenčnega obnašanja;

(3) "zakonodaja o konkurenci" zajema:

(a) v primeru pogodbenice ES člene 81, 82 in 86 Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti in njihove izvedbene predpise oziroma spremembe;

(b) v primeru držav CARIFORUMA poglavje 8 revidirane Chaguaramaške pogodbe z dne 5. julija 2001, nacionalno zakonodajo o konkurenci, skladno z revidirano Chaguaramaško pogodbo, ter nacionalno zakonodajo o konkurenci Bahamov in Dominikanske republike. Ob začetku veljavnosti tega sporazuma in po njem se na sprejetje take zakonodaje opozori pogodbenico ES prek Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj.

ČLEN 126

Načela

Pogodbenice priznavajo pomen svobodne in neizkrivljene konkurence v svojih trgovinskih odnosih. Pogodbenice priznavajo, da lahko protikonkurenčne poslovne prakse popačijo pravilno delovanje trgov in splošno spodbujajo koristi liberalizacije trgovine. Zato se strinjajo, da so naslednje prakse, ki omejujejo konkurenco, nezdržljive s pravilnim delovanjem tega sporazuma, kolikor lahko vplivajo na trgovino med pogodbenicami:

(a) sporazumi in usklajena ravnanja med podjetji, katerih cilj ali učinek je preprečitev oziroma bistveno zmanjšanje konkurence na celotnem ozemlju pogodbenice ES oziroma držav CARIFORUMA ali na znatnem delu ozemlja;

(b) zloraba tržne moči s strani enega ali več podjetij na celotnem ozemlju pogodbenice ES oziroma držav CARIFORUMA ali na znatnem delu ozemlja.

ČLEN 127

Izvajanje

1. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da bodo imele v petih letih od začetka veljavnosti tega sporazuma veljavno zakonodajo o omejevanju konkurence pod svojo jurisdikcijo in da bodo ustanovile telesa iz člena 125(1).

2. Ob začetku veljavnosti zakonodaje in ustanovitvi teles iz odstavka 1 začnejo pogodbenice izvajati določbe člena 128. Pogodbenice se prav tako dogovorijo, da bodo po šestletnem obdobju krepitve zaupanja med njihovimi organi, pristojnimi za konkurenco, po začetku izvajanja člena 128 proučile izvajanje tega poglavja.

ČLEN 128

Izmenjava informacij in sodelovanje pri izvrševanju

1. Vsak organ, pristojen za konkurenco, lahko obvesti drug organ, pristojen za konkurenco, o svoji pripravljenosti za sodelovanje v zvezi z izvrševanjem. To sodelovanje pogodbenicam oziroma državam podpisnicam CARIFORUMA ne preprečuje sprejemanja avtonomnih odločitev.

2. Organi, pristojni za konkurenco, si lahko zaradi olajšanja učinkovite uporabe svoje zakonodaje o konkurenci izmenjujejo nezaupne informacije. Za vse izmenjave informacij veljajo standardi zaupnosti, ki veljajo v vsaki pogodbenici in v vsaki od držav podpisnic CARIFORUMA.

3. Vsak organ, pristojen za konkurenco, lahko obvesti druge organe, pristojne za konkurenco, o kakršni koli informaciji, ki jo ima in ki kaže na to, da se na ozemlju druge pogodbenice izvajajo protikonkurenčne poslovne prakse, ki spadajo v okvir tega poglavja. Organ vsake pogodbenice, pristojen za konkurenco, obliko izmenjave informacij določi v skladu s svojo najboljšo prakso. Vsak organ, pristojen za konkurenco, lahko druge organe, pristojne za konkurenco, poleg tega obvesti o morebitnem izvršilnem postopku, ki ga izvaja v naslednjih primerih:

- (i) preiskovana dejavnost poteka v celoti ali pretežno pod jurisdikcijo katerega koli od drugih organov, pristojnih za konkurenco;
- (ii) pravno sredstvo, ki bi utegnilo biti uvedeno, bi zahtevalo prepoved ravnanja na ozemlju druge pogodbenice oziroma držav podpisnic CARIFORUMA;
- (iii) preiskovana dejavnost vključuje ravnanje, ki naj bi ga zahtevala, spodbujala ali odobraval druga pogodbenica oziroma države podpisnice CARIFORUMA.

ČLEN 129

Javna podjetja in podjetja s posebnimi ali izključnimi pravicami, vključno z določenimi monopoli

1. Nobena določba tega sporazuma pogodbenici oziroma državi podpisnici CARIFORUMA ne preprečuje, da določi ali ohrani javni ali zasebni monopol skladno s svojo zakonodajo.

2. V zvezi z javnimi podjetji in podjetji, ki so jim bile odobrene posebne ali izključne pravice, pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da se po začetku veljavnosti tega sporazuma ne uzakoni in ne ohranja noben ukrep, ki izkrivlja menjavo blaga ali storitev med pogodbenicami v obsegu, ki bi bil v nasprotju z interesi pogodbenic, in da za taka podjetja veljajo pravila konkurence, če uporaba takih pravil ne ovira, ne pravno ne dejansko, izvajanja določenih nalog, ki so jim dodeljene.

3. Z odstopanjem od odstavka 2 se pogodbenice strinjajo, da kadar za javna podjetja v državah podpisnicah CARIFORUMA veljajo posebna sektorska pravila, kakor jih določajo njihovi regulativni okviri, taka javna podjetja niso vezana na določbe tega člena oziroma jih te ne urejajo.

4. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA postopno, brez poseganja v svoje obveznosti iz Sporazuma STO, prilagodijo morebitne državne monopole trgovinske narave ter tako zagotovijo, da do konca petega leta po začetku veljavnosti tega sporazuma med blagom in storitvami s poreklom iz pogodbenice ES ter blagom in storitvami s poreklom iz držav CARIFORUMA oziroma med državljani držav članic Evropske unije in državljani držav CARIFORUMA ne obstaja nobena diskriminacija glede pogojev, pod katerimi se blago in storitve prodajajo oziroma kupujejo, razen če je taka diskriminacija neločljivo povezana z obstojem zadevnega monopola.

5. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj mora biti obveščen o uzakonitvi sektorskih pravil iz odstavka 3 in ukrepov, sprejetih za izvajanje odstavka 4.

ČLEN 130

Sodelovanje

1. Pogodbenice se strinjajo o pomenu tehnične pomoči in krepitve usposobljenosti za olajšanje uresničevanja zavez in dosego ciljev iz tega poglavja ter še zlasti za zagotovitev učinkovitega in smotnega izvajanja politik in pravil konkurence, zlasti v obdobju krepitve zaupanja, omenjenega v členu 127.

2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:

- (a) učinkovito delovanje organov CARIFORUMA, pristojnih za konkurenco;
- (b) pomoč pri pripravi smernic, priročnikov in, kjer je to potrebno, zakonodaje;
- (c) zagotovitev neodvisnih strokovnjakov ter
- (d) zagotovitev usposabljanja za ključno osebje, vključeno v izvajanje in izvrševanje politike konkurence.

POGLAVJE 2

INOVACIJE IN INTELEKTUALNA LASTNINA

ČLEN 131

Ozadje

1. Pogodbenice se strinjajo, da pospeševanje inovativnosti in ustvarjalnosti povečuje konkurenčnost in je ključni element v njihovem gospodarskem partnerstvu, pri doseganju trajnostnega razvoja, spodbujanju trgovine med njimi in zagotavljanju postopnega vključevanja držav CARIFORUMA v svetovno gospodarstvo.

2. Prav tako priznavajo, da imata varstvo in uveljavljanje intelektualne lastnine ključno vlogo pri pospeševanju ustvarjalnosti, inovativnosti in konkurenčnosti, in so odločene zagotavljati vse večje ravni varstva, ustrezne njihovim stopnjam razvitosti.

ČLEN 132

Cilji

Cilji tega poglavja so:

- (a) pospeševati inovacijski proces, vključno z ekološkimi inovacijami, v podjetjih, lociranih v pogodbenicah;
- (b) spodbujati konkurenčnost podjetij, zlasti mikro, malih in srednje velikih podjetij pogodbenic;
- (c) olajšati proizvodnjo in trženje inovativnih in ustvarjalnih proizvodov med pogodbenicami;
- (d) dosegati ustrezno in učinkovito raven varstva in uveljavljanja pravic intelektualne lastnine;
- (e) prispevati k pospeševanju tehnoloških inovacij ter k prenosu in razširjanju tehnologije, znanja in izkušenj;
- (f) spodbujati, razvijati in omogočati raziskovalne in razvojne dejavnosti sodelovanja na področju znanosti in tehnologije med pogodbenicami ter razviti trajne odnose med znanstveniki pogodbenic;
- (g) spodbujati, razvijati in omogočati proizvodne in razvojne dejavnosti sodelovanja v ustvarjalnih industrijah med pogodbenicami ter razviti trajne odnose med ustvarjalci pogodbenic;
- (h) spodbujati in krepiti regionalne dejavnosti sodelovanja, ki vključujejo najbolj obrobne regije Evropske skupnosti, ter tako omogočiti, da imajo te regije in države CARIFORUMA obojestransko korist od svoje bližine in sosesčine z razvojem inovativnega in konkurenčnega regionalnega območja.

ODDELEK 1

INOVACIJE

ČLEN 133

Regionalno povezovanje

Pogodbenice priznavajo, da so ukrepi in politike, ki jih je treba sprejeti na regionalni ravni, nujni, da se v celoti dosežejo cilji tega oddelka. Države CARIFORUMA se dogovorijo za okrepitev ukrepanja na regionalni ravni, da bi podjetjem zagotovile regulativen in političen okvir, ki bi spodbujal pospeševanje konkurenčnosti z inovativnostjo in ustvarjalnostjo.

ČLEN 134

Sodelovanje v okvirnih programih

1. Sodelovanje pogodbenic in držav podpisnic CARIFORUMA se omogoča in spodbuja v obstoječih in prihodnjih okvirnih programih, posebnih programih in drugih dejavnostih druge pogodbenice, kolikor ga dovoljujejo notranji predpisi posamezne pogodbenice, ki urejajo dostop do zadevnih programov in dejavnosti.
2. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj lahko daje priporočila za lažje sodelovanje ustanov in podjetij CARIFORUMA v programih iz odstavka 1 ter tako sodelovanje redno pregleduje.

ČLEN 135

Sodelovanje na področju konkurenčnosti in inovacij

1. Pogodbenice priznavajo, da je spodbujanje ustvarjalnosti in inovacij bistvenega pomena za razvoj podjetništva in konkurenčnosti ter za doseg splošnih ciljev tega sporazuma.
2. Ob upoštevanju določb členov 7 in 134 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:
 - (a) spodbujanje inovacij, diverzifikacije, modernizacije, razvoja ter kakovosti proizvodov in procesov v podjetjih;
 - (b) spodbujanje ustvarjalnosti in oblikovanja, zlasti v mikro, malih in srednje velikih podjetjih, ter izmenjav med mrežami centrov za oblikovanje, lociranih v pogodbenici ES in državah podpisnicah CARIFORUMA;
 - (c) spodbujanje dialoga ter izmenjav izkušenj in informacij med mrežami gospodarskih subjektov;
 - (d) tehnična pomoč, konference, seminarji, obiski v okviru izmenjave, iskanje industrijskih in tehničnih priložnosti, udeležba na okroglih mizah ter splošnih in panožnih sejmih;
 - (e) spodbujanje stikov in industrijskega sodelovanja med gospodarskimi subjekti, spodbujanje skupnih naložb in vlaganj ter mrež z obstoječimi in prihodnjimi programi;
 - (f) spodbujanje partnerstev za raziskovalne in razvojne dejavnosti v državah CARIFORUMA z namenom izboljšati njihove inovacijske sisteme ter
 - (g) okrepitev dejavnosti za spodbujanje povezav, inovacij in prenosa tehnologij med partnerji CARIFORUMA in Evropske skupnosti.

ČLEN 136

Sodelovanje na področju znanosti in tehnologije

1. Pogodbenice bodo podpirale sodelovanje svojih raziskovalnih in tehnološko-razvojnih teles v dejavnostih sodelovanja skladno s svojimi notranjimi predpisi. Dejavnosti sodelovanja lahko potekajo v naslednjih oblikah:
 - (a) skupne pobude za dvig ozaveščenosti o programih Evropske skupnosti za krepitev zmogljivosti na področju znanosti in tehnologije, vključno z mednarodno razsežnostjo sedmega okvirnega programa raziskav in tehnološkega razvoja (FP7) in morebitnih naslednikov programa, če je to primerno;
 - (b) skupne raziskovalne mreže na področjih skupnega interesa;
 - (c) izmenjave raziskovalcev in strokovnjakov z namenom spodbujanja priprave projektov ter sodelovanja v FP7 in ostalih raziskovalnih programih Evropske skupnosti;
 - (d) skupna znanstvena srečanja za spodbujanje izmenjave informacij in medsebojnega sodelovanja ter za identificiranje področij skupnih raziskav;

- (e) spodbujanje izpopolnjevalnih študijev znanosti in tehnologije, ki prispevajo k dolgoročnemu trajnostnemu razvoju obeh pogodbenic;
 - (f) vzpostavitev povezav med javnim in zasebnim sektorjem;
 - (g) ocenjevanje skupnega dela in razširjanje rezultatov;
 - (h) dialog o politikah ter izmenjava znanstvenih in tehnoloških informacij in izkušenj na regionalni ravni;
 - (i) izmenjava informacij na regionalni ravni o regionalnih znanstvenih in tehnoloških programih;
 - (j) sodelovanje v skupnostih znanja in inovacij Evropskega inštituta za inovacije in tehnologijo.
2. Poseben poudarek bo na krepitvi človeškega potenciala kot dolgotrajne osnove znanstvene in tehnološke odličnosti ter na vzpostavitvi trajnih vezi med znanstvenimi in tehnološkimi skupnostmi tako na nacionalni kot na regionalni ravni.
3. V to sodelovanje se po potrebi vključijo raziskovalna središča, visokošolski zavodi in druge zainteresirane strani, vključno z mikro, malimi in srednje velikimi podjetji, lociranimi v pogodbenicah.
4. Pogodbenice spodbujajo udeležbo svojih subjektov v medsebojnih znanstvenih in tehnoloških programih v prizadevanju za vzajemno koristno znanstveno odličnost in v skladu s svojimi določbami, ki urejajo udeležbo pravnih oseb iz tretjih držav.

ČLEN 137

Sodelovanje na področju informacijske družbe ter informacijskih in komunikacijskih tehnologij

1. Pogodbenice priznavajo, da so informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) ključni sektor v sodobni družbi in so bistvenega pomena za pospeševanje ustvarjalnosti, inovativnosti in konkurenčnosti ter za gladek prehod v informacijsko družbo.
2. Ob upoštevanju določb členov 7 in 134 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:
- (a) dialog o različnih vidikih politike glede spodbujanja in spremljanja informacijske družbe;
 - (b) izmenjava informacij o regulativnih zadevah;
 - (c) izmenjava informacij o standardih in zadevah v zvezi s interoperabilnostjo;
 - (d) krepitev sodelovanja na področju raziskav in razvoja IKT ter na področju raziskovalnih infrastruktur na osnovi IKT;
 - (e) razvoj nekomercialne vsebine in pilotnih aplikacij na področjih velikega družbenega vpliva ter
 - (f) krepitev zmogljivosti IKT, zlasti s spodbujanjem mrežnega povezovanja, izmenjave in usposabljanja strokovnjakov, zlasti na regulativnem področju.

ČLEN 138

Sodelovanje na področju ekoloških inovacij in obnovljive energije

1. Z namenom, da dosegajo trajnostni razvoj ter pomagajo maksimirati pozitivne in preprečiti negativne vplive na okolje, ki izhajajo iz tega sporazuma, pogodbenice priznavajo pomen spodbujanja oblik inovacij, ki koristijo okolju v vseh sektorjih njihovega gospodarstva. Take oblike ekoloških inovacij vključujejo energetska učinkovitost in obnovljive vire energije.
2. Ob upoštevanju določb členov 7 in 134 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:
- (a) projekti, povezani z okolju prijaznimi proizvodi, tehnologijami, proizvodnimi procesi, storitvami, gospodarjenjem in poslovnimi metodami, vključno s tistimi, ki se nanašajo na ustrezne aplikacije varčevanja z vodo in mehanizma čistega razvoja;
 - (b) projekti, povezani z energetska učinkovitostjo in obnovljivo energijo;
 - (c) spodbujanje ekološko-inovacijskih mrež in skupin, med drugim prek javno-zasebnih partnerstev;
 - (d) izmenjave informacij, znanja in izkušenj ter strokovnjakov;
 - (e) ozaveščanje in izobraževalne dejavnosti;
 - (f) priprava študij in zagotavljanje tehnične pomoči;
 - (g) sodelovanje pri raziskavah in razvoju ter
 - (h) pilotni in predstavitveni projekti.

ODDELEK 2

INTELEKTUALNA LASTNINA

PODODDELEK 1

NAČELA

ČLEN 139

Narava in obseg obveznosti

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo ustrezno in učinkovito izvajanje mednarodnih pogodb v zvezi z intelektualno lastnino, katerih podpisnice so, in Sporazuma o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine, vključenega v Prilogo IC k Sporazumu o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije (v nadaljnjem besedilu "Sporazum TRIPS").
2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se strinjajo, da za ta oddelek veljajo načela, določena v členu 8 Sporazuma TRIPS. Pogodbenice se prav tako strinjajo, da je treba pri ustreznem in učinkovitem uveljavljanju pravic intelektualne lastnine upoštevati razvojne potrebe držav CARIFORUMA, zagotoviti ravnesje pravic in obveznosti med nosilci in uporabniki pravic ter pogodbenici ES in državam podpisnicam CARIFORUMA omogočiti varovanje javnega zdravja in prehrane. Nobena določba tega sporazuma se ne razlaga tako, da zmanjšuje sposobnost pogodbenic in držav podpisnic CARIFORUMA za spodbujanje dostopa do zdravil.

3. Za namen tega sporazuma pravice intelektualne lastnine vključujejo avtorske pravice (vključno z avtorsko pravico računalniških programov in sorodnimi pravicami); uporabne modele; patente, vključno s patenti za biotehnološke izume; varstvo sort rastlin; oblike; topografije tiskanih vezij; geografske označbe; blagovne znamke za blago ali storitve; varstvo baz podatkov; zaščito pred nelojalno konkurenco iz člena 10a Pariške konvencije za varstvo industrijske lastnine ter varstvo nerazkritih zaupnih podatkov o znanju in izkušnjah.

4. Poleg tega in brez poseganja v njihove obstoječe in prihodnje mednarodne obveznosti pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA začnejo izvajati določbe tega oddelka ter zagotovijo njihovo ustrezno in učinkovito izvajanje najkasneje 1. januarja 2014, razen če Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj ne določi drugače, ob upoštevanju razvojnih prednostnih nalog in stopnje razvitosti držav podpisnic CARIFORUMA. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA svobodno določajo ustrezen način izvajanja določb tega oddelka v okviru lastnega pravnega sistema in prakse.

5. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA smejo, vendar k temu niso zavezane, z domačim zakonom izvajati širše varstvo, kot se zahteva v tem oddelku, pod pogojem, da tako varstvo ni v nasprotju z določbami tega oddelka.

ČLEN 140

Najmanj razvite države

Ne glede na člen 139(1) in (4) morajo najmanj razvite države, ki so podpisnice tega sporazuma, uporabljati naslednje določbe samo tako, kot je določeno tukaj:

- (a) obveznosti iz Sporazuma TRIPS glede hitrosti, ki mora biti enaka tisti, ki bi se lahko od njih zahtevala v zvezi z izvajanjem Sporazuma TRIPS v skladu z zadevnimi sklepi Sveta za TRIPS ali drugimi ustreznimi sklepi Generalnega sveta STO;
- (b) obveznosti iz pododdelkov 2 in 3 tega oddelka najkasneje 1. januarja 2021, razen če Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj ne določi drugače, ob upoštevanju zadevnih sklepov, omenjenih v pododstavku (a).

ČLEN 141

Regionalno povezovanje

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se zavezujejo, da bodo še naprej proučevale nadaljnje korake v smeri globljega povezovanja v svojih regijah na področju pravic intelektualne lastnine. Ta proces zajema nadaljnje usklajevanje zakonov in predpisov o intelektualni lastnini, nadaljnji napredek pri regionalnem upravljanju in uveljavljanju nacionalnih pravic intelektualne lastnine ter oblikovanje in upravljanje regionalnih pravic intelektualne lastnine, če je to primerno.

2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se zavezujejo usklajevanju ravni varstva intelektualne lastnine med posameznimi regijami.

ČLEN 142

Prenos tehnologije

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se dogovorijo za izmenjavo mnenj in informacij o svojih praksah in politikah, ki vplivajo na prenos tehnologije, tako v svoji regiji kot s tretjimi državami. To zlasti vključuje ukrepe za pospešitev pretoka informacij, izdaje dovoljenj in sklepanje pogodb s podizvajalci ter spodbujanje poslovnih partnerstev. Posebna pozornost se nameni pogojem, potrebnim, da se ustvarijo ustrezne ugodne razmere za prenos tehnologije v državah gostiteljih, vključno z vprašanji, kot sta razvoj človeškega kapitala in oblikovanje pravnega okvira.

2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA po potrebi sprejmejo ukrepe za preprečitev ali nadzor prakse izdajanja dovoljenj oziroma pogojev zanj, ki se nanašajo na pravice intelektualne lastnine, ki lahko negativno vplivajo na mednarodni prenos tehnologije in pomenijo zlorabo pravic intelektualne lastnine s strani nosilcev pravic ali zlorabo očitnih informacijskih asimetrij v prenosu lastništva licenc.

3. Pogodbenica ES olajšuje in pospešuje uporabo spodbud, odobrenih ustanovam in podjetjem na njenem ozemlju, za prenos tehnologije v ustanove in podjetja držav CARIFORUMA, da se državam CARIFORUMA omogoči vzpostavitev trdne tehnološke osnove. Pogodbenica ES si prizadeva Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj opozoriti na kakršne koli znane ukrepe, da bi jih ta obravnaval in proučil.

PODODDELEK 2

STANDARDI GLEDE PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE

ČLEN 143

Avtorske in sorodne pravice

A. Mednarodni sporazumi

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA ravnajo v skladu s:
 - (a) Pogodbo Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (WIPO) o avtorski pravici (Ženeva, 1996) in
 - (b) Pogodbo WIPO o izvedbah in fonogramih (Ženeva, 1996).
2. Države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo za pristop k Rimski konvenciji za varstvo izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in radiodifuznih organizacij (1961).

B. Sodelovanje na področju kolektivnega upravljanja pravic

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA omogočajo oblikovanje dogovorov med njihovimi kolektivnimi organizacijami z namenom, da vzajemno zagotovijo lažji dostop do dovoljenj – in njihovo podelitev – za uporabo vsebine na regionalni

ravni na celotnih ozemljih pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA, da so tako nosilci pravic ustrezno nagrajeni za uporabo take vsebine.

ČLEN 144

Blagovne znamke

A. Postopek registracije

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo sistem za registracijo blagovnih znamk, v katerem je vsaka dokončna odločitev, ki jo sprejme ustrezna administracija za blagovne znamke, utemeljena in v pisni obliki. Prijavitelj bo imel možnost spodbijati zavrnitev registracije blagovne znamke in se pritožiti na sodišču zoper dokončno zavrnitev. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA prav tako vpeljejo možnost oporekanja registraciji blagovnih znamk po objavi prijav. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo javno dostopne elektronske podatkovne baze prijav in registracij blagovnih znamk.

B. Sloveče blagovne znamke

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA ponovno potrjujejo obveznost iz Sporazuma TRIPS, da zamisel slovečih znamk uporabijo za storitvene znamke. Pri ugotavljanju, ali je blagovna znamka sloveča, si pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA prizadevajo uporabiti skupno priporočilo, ki sta ga sprejeli Skupščina Pariške unije za varstvo industrijske lastnine in Generalna skupščina WIPO na štiriintridesetem krogu sej skupščin držav članic WIPO, od 20. do 29. septembra 1999.

C. Uporaba interneta

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA priznavajo potrebo po jasnem pravnem okviru za lastnike blagovnih znamk, ki bi želeli svoje blagovne znamke uporabljati na internetu in sodelovati pri razvoju elektronskega poslovanja, ki vključuje določbe o tem, ali je uporaba znaka na internetu prispevala k pridobitvi ali kršitvi znamke oziroma ali taka uporaba predstavlja dejanje nelojalne konkurence, in po določitvi pravnih sredstev. V zvezi s tem si pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA prizadevajo uporabiti skupno priporočilo o zaščiti znamk in drugih pravic industrijske lastnine v znakih na internetu, kot ga je sprejela WIPO na šestintridesetem krogu sej skupščin držav članic WIPO, od 24. septembra do 3. oktobra 2001.

D. Licence blagovnih znamk

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo uporabiti skupna priporočila o licencah blagovnih znamk, ki sta jih sprejeli Skupščina Pariške unije za varstvo industrijske lastnine in Generalna skupščina WIPO na petintridesetem krogu sej skupščin držav članic WIPO od 25. septembra do 3. oktobra 2000.

E. Mednarodni sporazumi

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo za pristop k Protokolu k Madridskemu sporazumu o mednarodnem registriranju znamk (1989) in k revidirani Pogodbi o pravu znamk (2006).

F. Izjeme glede pravic, dodeljenih z blagovno znamko

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo pošteno uporabo opisnih izrazov, vključno z geografskimi označbami, kot omejene izjeme glede pravic, dodeljenih z blagovno znamko. Taka omejena izjema upošteva legitimne interese lastnika blagovne znamke in tretjih strank.

ČLEN 145

Geografske označbe

A. Zaščita v državi porekla

1. Nobena določba tega sporazuma ne zahteva, da pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA na svojih ozemljih zaščitijo geografske označbe, ki niso zaščitene v državi porekla.

2. Države podpisnice CARIFORUMA vzpostavijo sistem zaščite geografskih označb na svojih ozemljih najkasneje 1. januarja 2014. Pogodbenice sodelujejo prek Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj skladno z določbami člena 164(2)(c) za razvoj geografskih označb na ozemljih držav CARIFORUMA. V ta namen države CARIFORUMA v šestih mesecih od začetka veljavnosti Sporazuma predložijo Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj v obravnavo seznam potencialnih geografskih označb s poreklom iz držav CARIFORUMA, da bi o njem razpravljali in ga komentirali.

3. Pogodbenice v Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj razpravljajo o učinkovitem izvajanju tega člena ter si izmenjujejo informacije o zakonodajnem in političnem razvoju dogodkov na področju geografskih označb.

B. Trajanje zaščite

1. Zaščita, ki se zagotavlja za geografske označbe v pogodbenici ES in državah podpisnicah CARIFORUMA, se odobri skladno s pravnim sistemom in prakso pogodbenice ES oziroma zadevne države podpisnice CARIFORUMA ter je nedoločna²⁶.

²⁶ V tem členu se uporaba neomejenega števila najmanj desetletnih obdobij z možnostjo podaljšanja šteje za nedoločno.

2. Taka zaščita zagotavlja, da je uporaba geografskih označb blaga, zaščenega skladno z odstavkom 1, v pogodbenici ES in državah podpisnicah CARIFORUMA rezervirana izključno za blago, ki izvira iz zadevnega geografskega območja in je proizvedeno v skladu z ustreznimi specifikacijami proizvodov.

3. Glede zaščite geografskih označb pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA po uradni dolžnosti ali na zahtevo zainteresirane stranke prepovejo in preprečijo:

- (a) na svojem ozemlju, ne glede na vrsto proizvoda, na katerem se uporablja, uporabo vsakega takega sredstva pri imenovanju ali predstavitvi blaga, ki bi nakazovalo ali kazalo, da zadevno blago izvira iz geografskega območja, ki ni pravi kraj porekla, na način, ki bi zavajal javnost glede pravega geografskega porekla blaga; oziroma vsako drugo uporabo, ki predstavlja dejanje nelojalne konkurence v smislu člena 10a Pariške konvencije;
- (b) vsako uporabo zaščenih imen za blago v isti vrsti proizvoda kot geografska označba, ki ne izvira iz navedenega geografskega območja, tudi:
 - (i) kadar je navedeno pravo poreklo blaga,
 - (ii) kadar se zadevna geografska označba uporabi v prevodu,
 - (iii) kadar ime spremljajo izrazi, kakor so "vrsta", "tip", "slog", "ponaredek", "metoda" ali drugi tovrstni izrazi.

4. Registracijo geografske označbe mora biti mogoče preklicati. Ustrezni postopek omogoča udeležbo katere koli fizične ali pravne osebe, ki ima legitim interes.

C. Splošni izrazi, rastlinske sorte, živalske pasme

1. Pogodbenici ES in državam podpisnicam CARIFORUMA ni treba uporabljati zaščite geografskih označb iz oddelka B za blago, katerega ustreza označba je enaka izrazu, ki je v skupnem jeziku običajen kot splošno ime za tako blago na njihovih ozemljih.

2. Nič v tem oddelku od pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA ne zahteva, da uporabljajo zaščito geografskih označb iz oddelka B za proizvode iz vinske trte, rastlin ali živali, katerih ustreza označba je enaka kot ime sorte grozdja, sorte rastlin oziroma pasme živali, ki obstaja na ozemlju pogodbenice ES ali zadevne države podpisnice CARIFORUMA od datuma začetka veljavnosti tega sporazuma.

3. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zaščitijo enakozvočne geografske označbe pod pogojem, da je dovolj velika razlika v praksi med geografsko označbo, ki je bila najprej zaščiten, in enakozvočnico, ki je bila zaščiten kasneje, ob upoštevanju potrebe, da se zadevne proizvajalce obravnava pravično in da se ne zavaja potrošnikov. Enakozvočnega imena, ki potrošnika zavede v prepričanje, da proizvodi prihajajo z drugega ozemlja, pogodbenica ES oziroma zadevna država podpisnica CARIFORUMA ne zaščiti.

4. Če je geografska označba pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA enakozvočna z geografsko označbo za tretjo državo, se smiselno uporablja člen 23(3) Sporazuma TRIPS.

D. Povezava med geografskimi označbami in blagovnimi znamkami

1. Na podlagi ugleda in slovesa blagovne znamke ter dolžine časa, ko se je ta uporabljala, se geografska označba ne registrira v pogodbenici ES oziroma državah podpisnicah CARIFORUMA, kadar bi lahko registracija zavajala potrošnika glede prave identitete proizvoda.

2. Od začetka veljavnosti tega sporazuma se registracija blagovne znamke, ki je enaka ali podobna geografski označbi, zaščiteni v pogodbenici ES oziroma v državah podpisnicah CARIFORUMA skladno z oddelkom B, ali pa tako geografsko označbo vsebuje in se nanaša na isto vrsto proizvoda, v pogodbenici ES oziroma v državah podpisnicah CARIFORUMA zavrne. Poleg tega se registracija blagovne znamke v takih okoliščinah v pogodbenici ES oziroma v državah podpisnicah CARIFORUMA zavrne, če je bila prijava za registracijo blagovne znamke predložena po datumu vloge za zaščito geografske označbe na zadevnem ozemlju in je geografska označba kasneje zaščiten.

3. Blagovne znamke, katerih registracija krši prejšnji odstavek, se razveljavijo.

4. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da se lahko ob upoštevanju določb oddelka B(1), (2) in (3) blagovna znamka, katere uporaba je enaka eni od situacij iz oddelka B(3) in ki je bila zaprošena, registrirana ali uveljavljena z uporabo, če je ta možnost predvidena v veljavni zakonodaji, v dobri veri na ozemljih pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA pred datumom uporabe obveznosti STO v pogodbenici ES oziroma državi podpisnici CARIFORUMA oziroma pred datumom vloge za zaščito geografske označbe na zadevnih ozemljih, uporablja še naprej, ne glede na registracijo označbe porekla, pod pogojem, da ne obstajajo razlogi za ničnost ali preklic blagovne znamke, kot so določeni v zakonodaji pogodbenice ES oziroma zadevne države podpisnice CARIFORUMA. V takem primeru se dovoli uporaba geografske označbe skupaj z ustrežno blagovno znamko.

E. Prihodnji sporazum o zaščiti

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA najkasneje 1. januarja 2014 začnejo pogajanja, katerih cilj je sporazum o zaščiti geografskih označb na njihovih ozemljih, brez poseganja v posamezne prošnje za zaščito, ki so bile morda vložene neposredno.

F. Uporaba interneta

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA priznavajo potrebo po jasnem pravnem okviru za lastnike geografskih označb, ki bi želeli svoje geografske označbe uporabljati na internetu in sodelovati pri razvoju elektronskega poslovanja, ki vključuje določbe o tem, ali je uporaba znaka na internetu prispevala k uzurpaciji, priklicu, nepošteni pridobitvi ali kršitvi geografske označbe oziroma ali taka uporaba predstavlja dejanje nelojalne konkurence, in po določitvi pravnih sredstev, vključno s končnim prenosom oziroma preklicem imena domene. V zvezi s tem si pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA prizadevajo

uporabiti skupno priporočilo o zaščiti znamk in drugih pravic industrijske lastnine v znakih na internetu, kot ga je sprejela WIPO na šestintridesetem krogu sej skupščin držav članic WIPO od 24. septembra do 3. oktobra 2001.

ČLEN 146

Industrijski vzorci in modeli

A. Mednarodni sporazumi

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo za pristop k Haaškemu sporazumu o mednarodnem depozitu industrijskih vzorcev in modelov (1999).

B. Pogoji za varstvo

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo varstvo neodvisno ustvarjenih industrijskih vzorcev in modelov, ki so novi ali izvirni in imajo individualno naravo.
2. Vzorec ali model se šteje za novega, če javnosti še ni bil dan na voljo enak vzorec ali model.
3. Šteje se, da ima vzorec ali model individualno naravo, če se celotni vtis, ki ga naredi na seznanjenega uporabnika, razlikuje od celotnega vtisa, ki ga na takega uporabnika naredi vzorec ali model, ki je dostopen javnosti.
4. To varstvo se zagotovi z registracijo in njihovim imetnikom zagotovi izključne pravice v skladu z določbami tega člena. Neregistrirani vzorci in modeli zagotavljajo enake izključne pravice, toda le, če je izpodbijana uporaba posledica posnemanja varovanega vzorca ali modela. Neregistrirani vzorci in modeli ter tekstilni vzorci so lahko varovani s pravico iz vzorca in modela ali z avtorsko pravico.

C. Izjeme

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko določijo omejene izjeme pri varstvu industrijskih vzorcev in modelov pod pogojem, da take izjeme niso v nerazumnem nasprotju z normalno uporabo varovanih industrijskih vzorcev in modelov in da nerazumno ne posegajo v legitimne interese lastnika varovanega vzorca ali modela ob upoštevanju legitimnih interesov tretjih strank.
2. Varstvo vzorcev in modelov se ne prenese na vzorce in modele, ki jih v osnovi narekujejo tehnični ali funkcionalni vidiki.
3. Pravica iz vzorca ali modela ne izvira iz vzorca ali modela, ki je v nasprotju z javnim redom ali veljavnimi moralnimi načeli.

D. Podeljene pravice

1. Lastnik varovanega industrijskega vzorca ali modela ima pravico tretjim strankam, ki nimajo lastnikove privolitve, preprečiti, da izdelujejo, ponujajo, prodajajo, uvažajo, skladiščijo ali uporabljajo predmete, ki nosijo ali vsebujejo varovani vzorec ali model, če so taka dejanja storjena v komercialne namene, neupravičeno škodijo normalni uporabi vzorca ali modela oziroma niso skladna s pošteno trgovinsko prakso.
2. Pri neregistriranih vzorcih in modelih se izpodbijana uporaba ne šteje kot posledica posnemanja varovanega vzorca ali modela, če izhaja iz neodvisnega ustvarjalnega dela oblikovalca, za katerega se lahko razumno domneva, da ni seznanjen z vzorcem ali modelom, ki ga je imetnik dal na voljo javnosti.

E. Trajanje varstva

1. Začetno trajanje varstva, ki je na voljo v pogodbenici ES in državah podpisnicah CARIFORUMA po registraciji, je najmanj 5 let. Na zahtevo imetnika pravice se registracija podaljša za eno ali več petletnih obdobij, ki ne smejo preseči 25 let od datuma vložitve, pod pogojem, da je bila pristojbina za podaljšanje veljavnosti plačana.
2. Trajanje varstva, ki je na voljo v pogodbenici ES in državah podpisnicah CARIFORUMA za neregistrirane vzorce in modele, je najmanj tri leta od datuma, ko je bil vzorec ali model dan na voljo javnosti na zadevnem ozemlju.

F. Povezava z avtorsko pravico

Vzorec ali model, ki ga varuje pravica iz vzorca ali modela, registriranega v eni od pogodbenic oziroma v državi podpisnici CARIFORUMA v skladu s tem členom, je prav tako upravičen do varstva po zakonu o avtorskih pravicah te pogodbenice oziroma države podpisnice CARIFORUMA od datuma, ko je bil vzorec ali model ustvarjen ali določen v kateri koli obliki.

ČLEN 147

Patenti

A. Mednarodni sporazumi

1. Pogodbenica ES ravna v skladu s:
 - (a) Pogodbo o sodelovanju na področju patentov (Washington 1970, nazadnje spremenjena leta 1984);
 - (b) Pogodbo o patentnem pravu (Ženeva, 2000);
 - (c) Budimpeštansko pogodbo o mednarodnem priznanju depozita mikroorganizmov za postopek patentiranja (1977, spremenjena leta 1980).

2. Države podpisnice CARIFORUMA pristopijo k:
 - (a) Pogodbi o sodelovanju na področju patentov (Washington 1970, nazadnje spremenjena leta 1984);
 - (b) Budimpeštanski pogodbi o mednarodnem priznanju depozita mikroorganizmov za postopek patentiranja (1977, spremenjena leta 1980).
3. Države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo za pristop k Pogodbi o patentnem pravu (Ženeva, 2000).

B. Patenti in javno zdravje

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA priznavajo pomen Deklaracije iz Dohe o Sporazumu TRIPS in javnem zdravju, ki jo je 14. novembra 2001 sprejela ministrska konferenca STO, in sklepa Generalnega sveta STO z dne 30. avgusta 2003 o odstavku 6 Deklaracije iz Dohe o Sporazumu TRIPS in javnem zdravju ter se strinjajo, da storijo vse potrebno za sprejetje Protokola o spremembi Sporazuma TRIPS, sestavljenega v Ženevi 6. decembra 2005.

ČLEN 148

Uporabni modeli

A. Pogoji za varstvo

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko zagotovijo varstvo za vse proizvode ali procese na vseh področjih tehnologije, pod pogojem, da so novi, vključujejo določeno stopnjo neočitenosti in so industrijsko uporabni.
2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko iz varstva izločijo vse proizvode in procese, katerih preprečitev komercialne uporabe na njihovem ozemlju je potrebna, da se varuje javni red ali morala, življenje ljudi, živali ali rastlin ali zdravje ali da se izogne resni škodi za okolje, pod pogojem, da razlog za tako izločitev ni le v tem, da tako uporabo prepoveduje njihov zakon.
3. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko iz varstva izločijo tudi:
 - (a) diagnostične, terapevtske in kirurške metode za zdravljenje ljudi ali živali;
 - (b) ob upoštevanju člena 150 rastline in živali, ki niso mikroorganizmi, in pretežno biološke procese za proizvodnjo rastlin ali živali, ki niso nebiološki in mikrobiološki procesi.
4. Določbe tega člena ne posegajo v veljavno zakonodajo v pogodbenici ES oziroma državah podpisnicah CARIFORUMA.

B. Trajanje varstva

Trajanje varstva, ki je na voljo, ni krajše od petih let in ne daljše od desetih let, šteto od datuma vložitve oziroma, kadar se zahteva prednost, od prednostnega datuma.

C. Povezava s patenti

1. Vsi drugi pogoji in prožnosti, predvideni za patente v oddelku 5 Sporazuma TRIPS, se smiselno uporabljajo za uporabne modele, zlasti za tiste, ki utegnejo biti potrebni za zagotavljanje javnega zdravja.
2. Prijava za podelitev patenta se lahko spremeni v prijavo za varstvo uporabnega modela, če je prijava vložena za spremembo pred podelitvijo patenta.

ČLEN 149

Sorte rastlin

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA imajo pravico predvideti izjeme pri izključnih pravicah, podeljenih žlahtniteljem rastlin, da tako omogočijo kmetom, da prihranijo, uporabljajo in si izmenjujejo zaščiteno seme na lastnih kmetijah ali razmnoževalni material.
2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo varstvo sort rastlin v skladu s Sporazumom TRIPS. V zvezi s tem razmislijo o pristopu k Mednarodni konvenciji za varstvo novih rastlinskih sort – UPOV (akt iz leta 1991).

ČLEN 150

Genski viri, tradicionalno znanje in folklor

1. Ob upoštevanju svoje domače zakonodaje pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA spoštujejo, ohranjajo in vzdržujejo znanje, inovacije in prakse avtohtonih in lokalnih skupnosti, ki posebej trajno tradicionalne načine življenja, pomembne za ohranitev in trajnostno rabo biološke raznovrstnosti, spodbuja njihovo širšo uporabo z vključevanjem in udeleževanjem nosilcev takšnega znanja, inovacij in praks ter spodbuja pravično delitev koristi, pridobljenih z uporabo takšnega znanja, inovacij in praks.
2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA priznavajo pomen sprejemanja ustreznih ukrepov v skladu z nacionalno zakonodajo za ohranitev tradicionalnega znanja in se strinjajo, da bodo nadaljevale s prizadevanji za razvoj mednarodno dogovorjenih modelov sui generis za pravno varstvo tradicionalnega znanja.
3. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se strinjajo, da se določbe o patentih iz tega pododdelka in iz Konvencije o biološki raznovrstnosti izvajajo z medsebojno podporo.
4. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko v okviru administrativnih zahtev za patentno prijavo v zvezi z izumom, ki kot nujni vidik izuma uporablja biološki material, zahteva, da prijavitelj opredeli vire biološkega materiala, ki ga uporablja in ki je opisan v okviru izuma.
5. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se dogovorijo za redno izmenjavo mnenj in informacij o pomembnih večstranskih pogovorih:

- (a) v WIPO o vprašanjih, obravnavanih v okviru Medvladnega odbora za genske vire, tradicionalno znanje in folkloro, ter,
 - (b) v STO o vprašanjih v zvezi s povezavo med Sporazumom TRIPS in Konvencijo o biološki raznovrstnosti ter varstvom tradicionalnega znanja in folkloro.
6. Po zaključku zadevnih večstranskih pogovorov iz odstavka 5 se pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA na zahtevo pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA dogovorijo, da bodo ta člen proučile v Skupnem svetu CARIFORUM-ES v luči rezultatov takih večstranskih pogovorov.

PODODDELEK 3 UVELJAVLJANJE PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE

ČLEN 151

Splošne obveznosti

1. Brez poseganja v njihove pravice in obveznosti iz Sporazuma TRIPS, zlasti Dela III Sporazuma, pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA predvidijo ukrepe, postopke in pravna sredstva, potrebne za zagotovitev uveljavljanja pravic intelektualne lastnine, ki jih zajema ta oddelek. Ti ukrepi, postopki in pravna sredstva morajo biti poštene in ne smejo biti po nepotrebnem zapleteni ali dragi ali določati nerazumni roki ali povzročati neupravičenih zamud.
2. Ukrepi in pravna sredstva morajo biti poleg tega učinkoviti, sorazmerni in odvračilni, uporabljajo pa se na način, ki omogoča izogibanje nastajanju ovir zakonitemu trgovanju in zagotavlja zaščita pred njihovo zlorabo.

ČLEN 152

Upravičeni prijavitelji

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA kot osebe, ki imajo pravico zahtevati uporabo ukrepov, postopkov in pravnih sredstev iz tega oddelka in iz Dela III Sporazuma TRIPS, priznavajo:

- (a) nosilce pravic intelektualne lastnine v skladu z določbami veljavne zakonodaje;
- (b) vse druge osebe, pooblaščenice za uporabo teh pravic, zlasti pridobitelje licence, kolikor je to dovoljeno in skladno z določbami veljavne zakonodaje;
- (c) organe za upravljanje kolektivnih pravic intelektualne lastnine, ki se jim redno priznava pravica zastopanja nosilcev pravic intelektualne lastnine, kolikor je to dovoljeno in skladno z določbami veljavne zakonodaje;
- (d) strokovne organe za obrambo, ki se jim redno priznava pravica zastopanja nosilcev pravic intelektualne lastnine, kolikor je to dovoljeno in skladno z določbami veljavne zakonodaje.

ČLEN 153

Dokazi

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA sprejmejo ukrepe, ki so potrebni, da se v primeru kršitve pravice intelektualne lastnine v komercialnem obsegu omogoči pristojnim sodnim organom, da po potrebi in na podlagi prijave odredijo posredovanje bančnih, finančnih ali trgovinskih dokumentov pod nadzorom nasprotnega subjekta ob upoštevanju varovanja zaupnih podatkov.

ČLEN 154

Ukrepi za zavarovanje dokazov

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da lahko še pred začetkom postopkov o vsebini zadeve same pristojni sodni organi na predlog subjekta, ki je predložil razumno dosegljive dokaze v podporo svojim trditvam, da je bila njegova pravica intelektualne lastnine kršena ali bo kršena, odredijo takojšnje in učinkovite začasne ukrepe, da zavarujejo ustrezne dokaze v zvezi z domnevno kršitvijo ob upoštevanju varovanja zaupnih podatkov. Taki ukrepi lahko vključujejo podroben opis, z jemanjem vzorcev ali brez njega, ali fizični zaseg blaga, ki je predmet kršitev, ter v ustreznih primerih materialov in pripomočkov, ki se uporabljajo v proizvodnji in/ali distribuciji tega blaga, in dokumentov, ki se nanje nanašajo.

ČLEN 155

Pravica do informacij

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da lahko pristojni sodni organi v okviru postopkov glede kršitve pravice intelektualne lastnine in kot odgovor na utemeljeno in sorazmerno zahtevo upravičenca odredijo, da informacije o poreklu in distribucijskih omrežjih blaga ali storitev, ki krši pravico intelektualne lastnine, posreduje kršitelj in/ali katera koli druga oseba, za katero:
- (a) se ugotovi, da poseduje blago, ki je predmet kršitev, v komercialnem obsegu;
 - (b) se ugotovi, da uporablja blago, ki je predmet kršitev, v komercialnem obsegu;
 - (c) se ugotovi, da v komercialnem obsegu opravlja storitve, ki se uporabljajo pri dejavnostih, ki predstavljajo kršenje te pravice, ali
 - (d) je oseba iz pododstavkov (a), (b) ali (c) opozorila, da sodeluje pri proizvodnji, izdelavi ali distribuciji blaga oziroma opravljanju storitev.
2. Podatki iz odstavka 1 po potrebi vključujejo:
- (a) imena in naslove proizvajalcev, izdelovalcev, distributerjev, ponudnikov in drugih prejšnjih imetnikov blaga oziroma storitev ter predvidenih trgovcev na debelo in drobno;
 - (b) podatke o proizvedenih, izdelanih, dobavljenih, prejetih ali naročenih količinah ter ceno, doseženo za zadevno blago ali storitve.

3. Odstavka 1 in 2 se uporabljata brez vpliva na druge zakonske določbe, ki:
 - (a) nosilcu pravice zagotavljajo pravice do prejemanja popolnejših informacij;
 - (b) urejajo uporabo informacij, sporočenih v skladu s tem členom, v civilnem ali kazenskem postopku;
 - (c) urejajo odgovornost za zlorabo pravice do obvestila;
 - (d) dajejo možnost za zavrnitev posredovanja informacij, ki bi osebo iz odstavka 1 prisilile v priznanje lastnega sodelovanja ali sodelovanja njenih bližnjih sorodnikov pri kršitvi pravice intelektualne lastnine, ali
 - (e) urejajo varovanje zaupnosti virov informacij ali obdelavo osebnih podatkov.

ČLEN 156

Začasni in previdnostni ukrepi

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da lahko sodni organi na zahtevo prijavitelja izdajo začasno odredbo, katere namen je preprečiti morebitno neizbežno kršitev pravice intelektualne lastnine ali – začasno in, kjer je to primerno, ob upoštevanju periodične denarne kazni, kadar to predvideva nacionalna zakonodaja – prepovedati nadaljevanje domnevnih kršitev te pravice ali tako nadaljevanje napraviti za predmet vložitve jamstev, katere namen je zagotoviti nadomestilo nosilcu pravice, kadar je ugotovljena kršitev. Začasna odredba se lahko pod enakimi pogoji izda tudi zoper posrednika, čigar storitve uporablja tretja stranka in s tem krši pravico intelektualne lastnine.

2. Začasna odredba se lahko izda tudi za zaseg ali vročitev blaga, za katero se domneva, da krši pravico intelektualne lastnine, da se tako prepreči vstop tega blaga v trgovinske tokove oziroma njegov pretok po njih.

3. V primeru kršitve v komercialnem obsegu pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da če prijavitelj dokaže, da okoliščine utegnejo ogroziti povračilo škode, lahko sodni organi odredijo preventivni zaseg premičnega in nepremičnega premoženja domnevnega kršitelja, vključno z blokado njegovih bančnih računov in drugih sredstev. V ta namen lahko pristojni organi odredijo posredovanje bančnih, finančnih ali trgovinskih dokumentov ali primeren dostop do ustreznih podatkov.

ČLEN 157

Popravni ukrepi

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da lahko pristojni sodni organi na zahtevo prijavitelja in brez vpliva na morebitno odškodnino, ki se dolguje nosilcu pravice zaradi kršitve, in brez kakršnega koli nadomestila odredijo odpoklic blaga, za katero so ugotovile, da krši pravico intelektualne lastnine, njegovo dokončno odstranitev iz trgovinskih tokov ali uničenje.

2. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da se ti ukrepi izvedejo na stroške kršitelja, razen če ni sklicevanja na posebne razloge, da se tega ne stori.

ČLEN 158

Sodne prepovedi

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da kadar se sprejme sodna odločba, ki ugotavlja kršitev pravice intelektualne lastnine, lahko sodni organi zoper kršitelja izdajo sodno prepoved s ciljem prepovedi nadaljevanja kršitve. Kadar to predvideva nacionalna zakonodaja, se za neupoštevanje sodne prepovedi, kjer je to primerno, naloži periodična denarna kazen, da se zagotovi upoštevanje prepovedi. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo tudi, da lahko nosilci pravic zahtevajo sodno prepoved zoper posrednike, katerih storitve uporablja tretja stranka in s tem krši pravico intelektualne lastnine.

ČLEN 159

Alternativni ukrepi

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko določijo, da lahko v ustreznih primerih in na zahtevo osebe, ki bi lahko bila predmet ukrepov, predvidenih v delu III Sporazuma TRIPS in v tem poglavju, pristojni sodni organi odredijo, da je treba, če ta oseba ni ravnala namerno in iz malomarnosti, namesto da se izvajajo ukrepi, predvideni v delu III Sporazuma TRIPS oziroma v tem poglavju, oškodovani stranki plačati denarno nadomestilo, če bi ji izvršitev zadevnih ukrepov povzročila nesorazmerno škodo in če se zdi denarno nadomestilo oškodovani stranki razumno zadovoljivo.

ČLEN 160

Odškodnina

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da sodni organi pri določanju odškodnine:
 - (a) upoštevajo vse ustrezne vidike, kot so negativne ekonomske posledice, vključno z izgubljenim dobičkom, ki ga je utrpela oškodovana stranka, morebitnim nepoštenim dobičkom, ki ga je ustvaril kršitelj, in v ustreznih primerih drugimi elementi, razen ekonomskih dejavnikov, ali
 - (b) lahko v ustreznih primerih namesto (a) določijo odškodnino kot enkraten znesek na podlagi elementov, kot je najmanj znesek licenčnin ali pristojbin, ki bi jih dolgovali, če bi kršitelj zahteval dovoljenje za uporabo zadevne pravice intelektualne lastnine.

2. Če se je kršitelj nevede ukvarjal z dejavnostmi, ki kršijo to pravico, ali ni imel utemeljene osnove, da bi to vedel, lahko pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA določijo, da lahko sodni organi odredijo vračilo dobička ali plačilo odškodnine, ki je lahko določena vnaprej.

ČLEN 161

Pravni stroški

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da njihovo notranje pravo vključuje ukrepe za razporeditev stroškov, ki navadno zahtevajo, da neuspešna stranka krije stroške, razen če enakost zahteva, da se stroški razporedijo drugače.

ČLEN 162

Objava sodnih odločb

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da lahko v sodnih postopkih, sproženih zaradi kršitve pravice intelektualne lastnine, sodni organi na zahtevo prijavitelja in na stroške kršitelja odredijo ustrezne ukrepe za širjenje informacij v zvezi z odločbo, vključno z izobeženjem odločbe in njeno objavo v celoti ali delno. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA lahko predvidijo tudi druge dodatne ukrepe obveščanja javnosti, ki so ustrezni v posebnih okoliščinah, vključno z vidnim oglaševanjem.

ČLEN 163

Ukrepi na meji

1. Razen če v tem oddelku ni določeno drugače, pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA sprejmejo postopke²⁷, ki nosilcu pravice, ki ima razlog za utemeljen sum, da utegne biti blago, ki krši pravico intelektualne lastnine²⁸, uvoženo, izvoženo, ponovno izvoženo, vneseno na carinsko območje ali odprempljeno z njega, dano v odložni postopek ali dano v brezcarinsko območje oziroma brezcarinsko skladišče, omogočijo, da pri pristojnih organih, upravnih ali sodnih, vloži pisni zahtevek za začasno opustitev sprostitev v prosti promet ali zadržanje takega blaga s strani pristojnih organov.

2. Uporabljajo se določbe členov 52 do 60 Sporazuma TRIPS. Vse pravice ali dolžnosti, določene na podlagi takih določb glede uvoznika, se uporabljajo tudi za izvoznika ali imetnika blaga.

PODODDELEK 4

SODELOVANJE

ČLEN 164

Sodelovanje

1. Sodelovanje je usmerjeno v podporo izvajanju zavez in obveznosti, sprejetih v okviru tega oddelka. Pogodbenice se strinjajo, da bodo dejavnosti sodelovanja zlasti pomembne v prehodnem obdobju iz členov 139 in 140.

2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:

- (a) okrepitev regionalnih pobud, organizacij in uradov na področju pravic intelektualne lastnine, vključno z usposabljanjem osebja in razvojem javno dostopnih zbirk podatkov, z namenom, da se izboljšajo regionalne regulativne zmogljivosti, regionalni zakoni in drugi predpisi ter regionalno izvajanje glede na zaveze v zvezi z intelektualno lastnino, sprejete v okviru tega oddelka, tudi na področju izvrševanja. To vključuje zlasti podporo državam, ki niso podpisnice regionalnih pobud, vendar jih želijo upoštevati, pa tudi regionalno upravljanje avtorskih in sorodnih pravic;
- (b) podpora pri pripravi nacionalnih zakonov in drugih predpisov za varstvo in uveljavljanje pravic intelektualne lastnine, pri ustanovitvi in krepitvi domačih uradov in drugih služb na področju pravic intelektualne lastnine, vključno z usposabljanjem osebja na področju izvrševanja, ter pri določitvi načinov sodelovanja med takimi službami pogodbenic in držav podpisnic CARIFORUMA, tudi z namenom pospešitve pristopa držav podpisnic CARIFORUMA k pogodbam in konvencijam iz tega oddelka ter njihovega izpolnjevanja le-teh;
- (c) opredelitev proizvodov, ki bi lahko imeli korist od zaščite kot geografske označbe, in vsi drugi ukrepi, katerih cilj je doseči zaščito geografske označbe za te proizvode. Pri tem pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA posvečajo posebno pozornost promociji in ohranjanju lokalnega tradicionalnega znanja in biotske raznovrstnosti z uvedbo geografskih označb;
- (d) oblikovanje kodeksov ravnanja s strani trgovinskih ali poklicnih združenj ali organizacij s ciljem prispevati k uveljavljanju pravic intelektualne lastnine pri posvetovanju s pristojnimi organi pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA.

²⁷ Razume se, da ni obveznosti, da se taki postopki uporabljajo za uvoz blaga, ki je dano na trg v drugi državi po privolitvi ali s privolitvijo lastnika pravice.

²⁸ V tem oddelku "blago, ki krši pravico intelektualne lastnine", pomeni:

(a) "ponarejeno blago", in sicer:

- (i) blago, vključno z embalažo, ki je brez dovoljenja označeno z blagovno znamko, ki je enaka znamki, uradno registrirani za enako vrsto blaga, ali ki je po njenih bistvenih lastnostih ni mogoče ločiti od take znamke, s čimer krši pravice lastnika blagovne znamke;
- (ii) vsak simbol blagovne znamke (logotip, etiketa, nalepka, brošura, navodila za uporabo ali garancijski dokument), tudi če je postavljen ločeno, pod enakimi pogoji kot blago iz pododstavka (i);
- (iii) embalažni materiali, na katerih so blagovne znamke ponarejenega blaga, na voljo ločeno, pod enakimi pogoji kot blago iz pododstavka (i);

(b) "piratsko blago", in sicer blago, ki je kopija ali vključuje kopije, izdelane brez soglasja nosilca avtorske ali sorodne pravice ali pravice iz vzorca ali modela, ne glede na to, ali je registrirana po nacionalni zakonodaji ali ne, oziroma osebe, ki jo je nosilec pravilno pooblastil v državi proizvodnje;

(c) blago, ki po zakonodaji pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA, v kateri se vloži zahteva za carinsko ukrepanje, krši:

- (i) vzorec ali model;
- (ii) geografsko označbo.

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se dogovorijo za sodelovanje z namenom razširitve področja uporabe te definicije na blago, ki krši vse pravice intelektualne lastnine.

POGLAVJE 3
JAVNA NAROČILA

ČLEN 165

Splošni cilj

Pogodbenice priznavajo pomen preglednih konkurenčnih razpisov za gospodarski razvoj z ustreznim upoštevanjem posebnega položaja gospodarstev držav CARIFORUMA.

ČLEN 166

Opredelitev pojmov

V tem poglavju:

- (1) "vladna naročila" pomenijo vse vrste naročanja blaga, storitev ali kombinacije blaga in storitev, vključno z deli, ki jih izvajajo naročniki iz Priloge VI za vladne namene in ne z namenom komercialne preprodaje ali uporabe v proizvodnji blaga ali opravljanja storitev za komercialno prodajo, razen če ni drugače določeno. Vključujejo javno naročanje po metodah, kot so nakup ali zakup oziroma najem ali nakup s pridržanim lastništvom z nakupno pravico ali brez nje;
- (2) "naročniki" pomenijo subjekte držav podpisnic CARIFORUMA in pogodbenice ES iz Priloge VI, ki nabavljajo v skladu z določbami tega poglavja;
- (3) "ponudniki" pomenijo vsako fizično oziroma pravno osebo ali javni organ ali skupino takih oseb ali organov države podpisnice CARIFORUMA oziroma pogodbenice ES, ki lahko zagotovi blago, storitve ali izvedbo del. Izraz enakovredno pokriva ponudnika blaga, izvajalca storitev ali izvajalca del;
- (4) "kvalificirani ponudnik" pomeni ponudnika, za katerega naročnik priznava, da je izpolnil pogoje za udeležbo;
- (5) "primerni ponudnik" pomeni ponudnika, ki lahko sodeluje pri priložnostih, ki jih nudijo javna naročila pogodbenice oziroma države podpisnice CARIFORUMA, v skladu z notranjim pravom in brez poseganja v določbe tega poglavja;
- (6) "večnamenski seznam" pomeni seznam ponudnikov, za katere je naročnik ugotovil, da izpolnjujejo pogoje za udeležbo na tem seznamu, in ki jih naročnik namerava uporabiti več kot enkrat;
- (7) "pravna oseba" pomeni vsako pravno osebo, ki se pravilno ustanovi ali drugače organizira v skladu z veljavnimi zakoni zaradi dobička ali drugače, v zasebni lasti ali v vladni lasti, vključno z družbo, trustom, partnerstvom, skupnim vlaganjem, samostojnim podjetnikom ali združenjem;
- (8) "pravna oseba pogodbenice" pomeni vsako pravno osebo, ki se pravilno ustanovi ali drugače organizira v skladu z zakoni pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA. Če ima taka pravna oseba na ozemlju ene od držav podpisnic CARIFORUMA oziroma pogodbenice ES samo registrirani sedež ali osrednjo upravo, se ne sme šteti za pravno osebo pogodbenice, razen če opravlja bistvene poslovne dejavnosti na katerem koli od teh ozemelj;
- (9) "fizična oseba" pomeni državljana države članice Evropske unije oziroma države podpisnice CARIFORUMA v skladu z njeno zakonodajo;
- (10) storitve vključujejo gradbene storitve, razen če ni drugače določeno;
- (11) "v pisni obliki" oziroma "pisno" pomeni informacije, izražene z besedami, številkami ali drugimi simboli, vključno z elektronskimi sredstvi, ki jih je mogoče prebrati, reproducirati in shraniti;
- (12) "obvestilo o nameravanem naročilu" pomeni obvestilo, ki ga objavi naročnik, da povabi zainteresirane ponudnike, naj predložijo vlogo za udeležbo ali oddajo ponudbo ali oboje;
- (13) "odprti" razpisni postopki so tisti postopki, v katerih lahko kateri koli zainteresirani ponudnik odda ponudbo;
- (14) "selektivni" razpisni postopki so tisti postopki, v katerih lahko, skladno z ustreznimi določbami tega poglavja, ponudbo oddajo samo tisti kvalificirani ponudniki, ki jih k temu povabi naročnik;
- (15) "omejeni" razpisni postopki so tisti postopki, v katerih se naročniki lahko posvetujejo z dobavitelji o njihovi izbiri in se z enim ali več od njih dogovorijo o pogojih naročila;
- (16) "tehnične specifikacije" pomenijo specifikacije, ki določajo značilnosti proizvodov ali storitev, ki bodo nabavljeni, kot so kakovost, zmogljivost, varnost in dimenzije, simboli, terminologija, embalaža, označevanje in etiketiranje, ali procese in metode za njihovo proizvodnjo in zahteve glede postopkov za ugotavljanje skladnosti, ki jih predpišejo naročniki, ki jih zajema to poglavje;
- (17) "kompenzacije" pri vladnih naročilih pomenijo vse pogoje ali zaveze, ki spodbujajo lokalni razvoj ali izboljšujejo plačilno bilanco, kot so uporaba domače vsebine, licenciranje tehnologije, naložbe, protidobave in podobna dejanja.

ČLEN 167

Področje uporabe

1. Določbe tega poglavja se uporabljajo samo za naročnike iz Priloge VI in pri naročilih nad pragovi iz te priloge.
2. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da se naročila s strani njihovih naročnikov, ki jih zajema to poglavje, izvedejo na pregleden način skladno z določbami tega poglavja in priloge, ki se nanj nanašajo, in da se vsak primerni ponudnik bodisi držav podpisnic CARIFORUMA ali pogodbenice ES obravnava enako v skladu z načelom javnega natečaja in učinkovite konkurence.

A. Podpora oblikovanju regionalnih trgov javnih naročil

1. Pogodbenice priznavajo gospodarski pomen vzpostavitve konkurenčnih regionalnih trgov javnih naročil.
2. (a) V zvezi s katerim koli ukrepom glede kritih javnih naročil si vsaka država podpisnica CARIFORUMA, vključno z naročniki, prizadeva, da ponudnika s sedežem v kateri koli državi CARIFORUMA ne obravnava manj ugodno kot drugega lokalnega ponudnika.

(b) V zvezi s katerim koli ukrepom glede kritih javnih naročil (si) pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA, vključno s svojimi naročniki:

- (i) prizadevajo, da ne diskriminirajo ponudnika s sedežem v kateri koli pogodbenici na podlagi tega, da so blago ali storitve, ki jih ta ponudnik ponuja za določeno naročilo, blago ali storitve iz katere koli pogodbenice;
- (ii) ne obravnavajo lokalnega ponudnika manj ugodno kot drugega lokalnega ponudnika na podlagi stopnje tuje povezave s subjekti ali državljani oziroma lastništva s strani subjektov ali državljanov katere koli države podpisnice CARIFORUMA oziroma pogodbenice ES.

3. Ob upoštevanju odstavka A.4 vsaka pogodbenica, vključno s svojimi naročniki, v zvezi s katerim koli ukrepom glede kritih javnih naročil za blago in storitve druge pogodbenice in za ponudnike druge pogodbenice, ki ponujajo blago ali storitve katere koli pogodbenice, odobri obravnavo, ki ni nič manj ugodna od obravnave, ki jo pogodbenica, vključno s svojimi naročniki, odobri za domače blago, storitve in ponudnike.

4. Pogodbenicam ni treba zagotavljati obravnave, predvidene v odstavku A.3, če Skupni svet CARIFORUM-ES ne sprejme ustreznega sklepa. Ta sklep lahko določa, za katera naročila posamezne pogodbenice se obravnava, predvidena v odstavku A.3, uporablja in pod katerimi pogoji.

B. Pravila vrednotenja

Naročniki ne izberejo metode vrednotenja ali razdelijo naročila zato, da bi se izognili uporabi tega poglavja. Pri vrednotenju se upoštevajo vse oblike plačila, vključno z vsemi premijami, pristojbinami, provizijami in obrestmi.

C. Izjeme

1. Nič v tem poglavju se ne razlaga tako, da državi podpisnici CARIFORUMA oziroma pogodbenici ES preprečuje uvedbo ali uporabo ukrepov v zvezi z blagom ali storitvami invalidov, človekoljubnih ustanov ali zapornikov.

2. To poglavje se ne uporablja za:

- (a) pridobitev ali najem zemljišča, obstoječih zgradb ali drugih nepremičnin ali pravic na njih;
- (b) nepogodbene sporazume ali katero koli obliko pomoči, ki jo zagotovi pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA, vključno s sporazumi o sodelovanju, nepovratnimi sredstvi, posojili, infuzijami lastniškega kapitala, garancijami in fiskalnimi spodbudami;
- (c) nakup ali pridobitev fiskalnega urada ali depozitnih storitev, likvidacijskih in upravljaljskih storitev za regulirane finančne ustanove ali storitev, povezanih s prodajo, odkupom in razdelitvijo javnega dolga, vključno s posojili in državnimi obveznicami ter dolžniškimi in drugimi vrednostnimi papirji;
- (d) nakup, razvoj, produkcijo ali koprodukcijo programskega materiala, namenjenega za predvajanje na radijskih ali televizijskih postajah, in pogodbe za čas predvajanja;
- (e) storitve na področju arbitraže in sprave;
- (f) pogodbe o zaposlitvi v javnem sektorju;
- (g) storitve na področju raziskav in razvoja;
- (h) naročila kmetijskih proizvodov za pospešitev kmetijskih podpornih programov in programov prehranjevanja ljudi, vključno s pomočjo v hrani;
- (i) medvladna naročila;
- (j) naročila, opravljena:
 - (i) za neposredni namen zagotavljanja mednarodne pomoči, vključno z razvojno pomočjo;
 - (ii) po posebnem postopku ali pogojih mednarodnega sporazuma v zvezi z nameščanjem vojaških enot ali v zvezi s skupnim izvajanjem projekta s strani pogodbenice oziroma države podpisnice CARIFORUMA z nepogodbenco;
 - (iii) v podporo vojaškim silam, lociranim zunaj ozemlja pogodbenice oziroma zadevne države podpisnice CARIFORUMA;
 - (iv) po posebnem postopku oziroma pogojih mednarodne organizacije ali financirana z mednarodnimi nepovratnimi sredstvi, posojili ali drugo podporo, kadar bi bil ustrezní postopek oziroma pogoji v neskladju s tem poglavjem.

ČLEN 168

Preglednost vladnih naročil

1. Ob upoštevanju člena 180(4) vsaka pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA takoj objavi vse zakone, predpise, sodne in upravne odločbe v splošni uporabi ter postopke, povezane z naročili, ki jih zajema to poglavje, kot tudi s priložnostmi, ki jih nudijo individualna naročila, v ustreznih publikacijah iz Priloge VII, vključno z uradno določenimi elektronskimi mediji. Vsaka pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA na enak način takoj objavi vse spremembe takih ukrepov in v razumnem roku druge obvesti o vsaki taki spremembi.

2. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da njihovi naročniki učinkovito širijo informacije o razpisnih priložnostih, ki se ustvarjajo z ustreznimi postopki vladnih naročil, in primernim ponudnikom posredujejo vse informacije, ki so potrebne za sodelovanje pri takih naročilih. Vsaka pogodbenica vzpostavi in vzdržuje ustrezno spletno storitev za pomoč pri učinkovitem širjenju informacij o razpisnih priložnostih.

- (a) Razpisna dokumentacija, zagotovljena ponudnikom, vsebuje vse informacije, ki jih ti potrebujejo, da lahko oddajo ustrezne ponudbe.
- (b) Če subjekti ne ponudijo prostega neposrednega dostopa do celotne razpisne dokumentacije in morebitnih spremnih dokumentov z elektronskimi sredstvi, dajo razpisno dokumentacijo takoj na voljo na zahtevo katerega koli primernega ponudnika pogodbenic.

3. Za vsako naročilo, ki ga zajema to poglavje, naročniki, razen če ni drugače določeno, vnaprej objavijo obvestilo o nameravanem naročilu. Vsako obvestilo je dosegljivo celotno obdobje, določeno za razpis za zadevno naročilo.

4. Informacije v vsakem obvestilu o nameravanem naročilu morajo obsegati najmanj naslednje:

- (a) ime, naslov, številko faksa, elektronski naslov (če je na voljo) naročnika in, če je drugačen, naslov, kjer je mogoče dobiti vse dokumente v zvezi z naročilom;
- (b) izbrani razpisni postopek in obliko pogodbe;
- (c) opis nameravanega naročila in bistvene pogodbene zahteve, ki jih je treba izpolniti;
- (d) vse pogoje, ki jih morajo ponudniki izpolniti za sodelovanje pri naročilu;
- (e) roke za oddajo ponudb in po potrebi morebitne roke za predložitev vlog za udeležbo pri naročilih;
- (f) vsa merila, ki se uporabljajo za oddajo naročila, ter
- (g) po možnosti plačilne in druge pogoje.

5. Naročnike se spodbuja, da vsako proračunsko leto čim prej objavijo obvestilo v zvezi s svojimi prihodnjimi načrti glede naročil. Obvestilo naj vsebuje vsebino naročila in načrtovani datum objave obvestila o nameravanem naročilu.

6. Naročniki, ki delujejo v javnih gospodarskih službah, lahko tako obvestilo v zvezi s svojimi prihodnjimi načrti glede naročil uporabijo kot obvestilo o nameravanem naročilu, pod pogojem, da vsebuje toliko informacij, določenih v odstavku 4, kolikor jih je na voljo, in navedbo, naj ponudniki subjektu izrazijo svoje zanimanje za naročilo.

ČLEN 169

Načini naročanja

1. Brez vpliva na način javnega naročanja, ki se uporablja za katero koli konkretno naročilo, naročniki zagotovijo, da so taki načini določeni v obvestilu o nameravanem naročilu oziroma v razpisni dokumentaciji.

2. Pogodbenice oziroma države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da njihovi zakoni in drugi predpisi jasno predpisujejo pogoje, pod katerimi lahko naročniki uporabljajo omejene razpisne postopke. Naročniki takih načinov ne uporabljajo z namenom omejevanja udeležbe v postopku naročanja na nepregleden način.

3. Pri izvajanju naročanja s pomočjo elektronskih sredstev naročnik:

- (a) zagotovi, da se naročanje izvaja s pomočjo splošno dostopnih in interoperabilnih izdelkov informacijske tehnologije in programske opreme, vključno s tistimi, ki so povezani z avtentifikacijo in šifriranjem podatkov, ter
- (b) vzdržuje mehanizme, ki zagotavljajo integriteto vlog za udeležbo in ponudb ter preprečujejo neustrezen dostop do njih.

ČLEN 170

Selektivni razpisi

1. Kadar koli se uporabijo selektivni razpisni postopki, naročniki:

- (a) objavijo obvestilo o nameravanem naročilu;
- (b) v obvestilu o nameravanem naročilu primerne ponudnike povabijo, da predložijo vlogo za udeležbo;
- (c) na pravičen način izberejo ponudnike, ki naj bi sodelovali v selektivnem razpisnem postopku, in
- (d) navedejo rok za predložitev vlog za udeležbo.

2. Naročniki kot kvalificirane ponudnike priznavajo vse ponudnike, ki izpolnjujejo pogoje za udeležbo pri določenem naročilu, razen če naročnik v obvestilu oziroma v razpisni dokumentaciji, kadar je ta javno dostopna, navede morebitno omejitev števila ponudnikov, ki bodo lahko oddali ponudbo, in objektivna merila za tako omejitev.

3. Kadar razpisna dokumentacija ni javno objavljena na dan objave obvestila iz odstavka 1, naročniki zagotovijo, da se ta dokumentacija istočasno zagotovi vsem izbranim kvalificiranim ponudnikom.

ČLEN 171

Omejeni razpisi

1. Kadar naročnik uporablja omejen razpisni postopek, se lahko odloči, da ne bo uporabljal členov 168, 169(1) in (3), 170, 173(1), 174, 175, 176 in 178.

2. Naročniki lahko oddajo svoja javna naročila po omejenem razpisnem postopku v naslednjih primerih:

- (a) če na podlagi odprtega ali selektivnega razpisnega postopka ni bila oddana nobena ustrezna ponudba, pod pogojem, da zahteve iz prvotnega razpisa niso bistveno spremenjene;
- (b) če iz tehničnih ali umetniških razlogov ali iz razlogov, povezanih z zaščito izključnih pravic, naročilo lahko izvede samo določen ponudnik in ni na voljo nobene razumne alternative ali zamenjave;
- (c) če v primeru skrajne nujnosti zaradi dogodkov, ki jih naročnik ni predvidel, proizvodov ali storitev ni bilo mogoče pravočasno zagotoviti z odprtimi ali omejenimi razpisnimi postopki;
- (d) za dodatne dobave blaga ali storitev s strani prvotnega ponudnika, kadar bi sprememba ponudnika prisilila naročnika, da nabavi opremo ali storitve, ki ne izpolnjujejo pogojev zamenljivosti z že obstoječo opremo ali storitvami, nabavljenimi v skladu s prvotnim naročilom in bi tako ločevanje naročniku povzročilo velike nevšečnosti ali bistveno podvajanje stroškov;
- (e) če naročnik naroča prototipe ali prvi izdelek ali storitev, ki se razvijajo na njegovo zahtevo v okviru določene pogodbe za raziskavo, poskus, študijo ali izvirni razvoj ali za to pogodbo;
- (f) če so zaradi nepredvidenih okoliščin za dokončanje storitev, opisanih v prvotnem naročilu, potrebne dodatne storitve, ki niso bile vključene vanj, ki pa so bile vključene v cilje iz prvotne razpisne dokumentacije. Vendar pa skupna vrednost naročil, oddanih za dodatne storitve, ne sme presegati 50% zneska prvotnega naročila;
- (g) za nove storitve, ki obsegajo ponovitev podobnih storitev, ki so v skladu z osnovnim projektom, za katerega je bilo prvotno naročilo oddano na podlagi odprtega ali selektivnega načina naročanja in za katere je naročnik v obvestilu o nameravanem naročilu navedel, da se pri oddaji naročil za take nove storitve lahko uporabi omejen način naročanja;

- (h) za proizvode, kupljene na blagovni borzi;
- (i) v primeru, da se naročila oddajo zmagovalcu natečaja se v primeru več uspešnih kandidatov le-te povabi k sodelovanju v pogajanjih, kot je določeno v obvestilu o nameravanem naročilu oziroma v razpisni dokumentaciji, ter
- (j) za nakupe pod izjemno ugodnimi pogoji, ki nastopijo v zelo kratkem času v primeru neobičajne odprodaje, ki na primer nastane z likvidacijo, prisilno poravnavo ali stečajem, in ne za redne nakupe od stalnih ponudnikov.

ČLEN 172

Pravila o poreklu

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA za namene tega poglavja ne uporabljajo pravil o poreklu blaga ali storitev, uvoženih iz ali dobavljenih s strani pogodbenice ES ali držav podpisnic CARIFORUMA, ki so drugačna od pravil o poreklu, ki se istočasno uporabljajo za uvoz ali dobavo enakega blaga ali storitev iz iste države podpisnice CARIFORUMA oziroma pogodbenice ES pri običajnem trgovanju.

ČLEN 173

Tehnične specifikacije

1. Skladno s cilji tega poglavja naročniki zagotovijo, da se tehnične specifikacije, ki se uporabljajo oziroma so namenjene za uporabo za naročila, ki jih zajema poglavje, navedejo v obvestilih o nameravanem naročilu in/ali razpisni dokumentaciji.

2. Naročnik ne zaprosi za nasvete in ne sprejema nasvetov, ki se lahko uporabijo pri pripravi ali sprejemanju katere koli tehnične specifikacije za konkretno naročilo, od osebe, ki bi lahko imela poslovne interese v naročilu, na način, ki bi izključeval konkurenco.

3. Pri predpisovanju tehničnih specifikacij za blago ali storitve, ki se naročajo, naročnik po potrebi:

- (a) določi tehnične specifikacije z vidika zahtev za zmogljivost in funkcionalnost, in ne z vidika oblikovnih ali opisnih standardov, ter
- (b) utemelji tehnične specifikacije na mednarodnih standardih, če ti obstajajo, sicer pa na nacionalnih tehničnih predpisih, priznanih nacionalnih standardih ali gradbenih predpisih.

4. Kadar se v tehničnih specifikacijah uporabljajo oblikovne ali opisne značilnosti, naročnik v tehnične specifikacije po potrebi vključi besedilo, kot je na primer "ali enakovredno", in upošteva ponudbe, ki dokazljivo izpolnjujejo potrebne oblikovne ali opisne značilnosti in so ustrezne za predvidene namene.

5. Naročnik ne sme predpisati tehničnih specifikacij, ki zahtevajo ali se nanašajo na določeno blagovno ali tovarniško znamko, patent, avtorsko pravico, vzorec oziroma model ali tip, posebno poreklo, proizvajalca ali ponudnika, razen če ni nobenega drugega dovolj natančnega ali razumljivega načina za opis zahtev glede naročila in pod pogojem, da se v takih primerih v razpisno dokumentacijo vključi besedilo, kot je na primer "ali enakovredno".

ČLEN 174

Kvalificiranost ponudnikov

1. Za naročila, ki jih zajema to poglavje, naročniki zagotovijo, da se vsi pogoji in kriteriji za sodelovanje v postopku oddaje javnega naročila objavijo vnaprej v obvestilu o nameravanem naročilu oziroma v razpisni dokumentaciji. Vsi taki pogoji in kriteriji so omejeni na tiste, ki so bistveni za to, da se zagotovi, da je potencialni ponudnik sposoben izvršiti zadevno naročilo.

2. Države podpisnice CARIFORUMA in pogodbenica ES za sodelovanje ponudnika pri naročilu ne postavijo pogoja, da mu je moral subjekt te pogodbenice ali države že kdaj oddati eno ali več naročil ali da mora ponudnik imeti predhodne delovne izkušnje na zadevnem ozemlju. Ta odstavek se ne uporablja za naročila v zvezi z raziskavami in študijami družbenih vplivov.

3. Naročnik pri svoji presoji finančnih, poslovnih in tehničnih sposobnosti ponudnika izhaja iz pogojev, ki jih je vnaprej določil v obvestilih oziroma v razpisni dokumentaciji.

4. Nobena določba tega člena ne preprečuje izključitve katerega koli ponudnika iz razlogov, kot je stečaj ali napačne izjave ali obsodba za težje kaznivo dejanje.

5. Naročniki lahko vodijo večnamenski seznam, pod pogojem, da se obvestilo, ki zainteresirane ponudnike vabi, da zaprosijo za uvrstitev na seznam,

- (a) objavi vsako leto in
- (b) da je, kadar se objavi s pomočjo elektronskih sredstev, stalno na voljo v enem od ustreznih medijev iz Priloge VII.

6. Naročniki zagotovijo, da lahko ponudniki kadar koli zaprosijo za priznanje usposobljenosti, in sicer z objavo obvestila, ki ponudnike vabi, da zaprosijo za uvrstitev na seznam, ki vsebuje naslednje podatke:

- (a) opis blaga in storitev ali kategorij le-teh, za katere se seznam lahko uporablja;
- (b) pogoje za udeležbo, ki jih morajo izpolniti ponudniki, in načine, s pomočjo katerih bo naročnik preveril ponudnikovo izpolnjevanje pogojev;
- (c) ime in naslov naročnika ter druge podatke, potrebne za vzpostavitev stika s subjektom in pridobitev vseh ustreznih dokumentov, povezanih s seznamom, ter
- (d) čas veljavnosti seznama in možnosti za njegovo obnovo ali prenehanje oziroma, kadar čas veljavnosti ni na voljo, navedbo načina, na katerega bo izdano obvestilo o prenehanju uporabe seznama.

Naročniki v seznam vključijo vse kvalificirane ponudnike v razmeroma kratkem času.

7. Kadar nekvalificiran ponudnik v roku predloži vlogo za udeležbo in vso potrebno dokumentacijo v zvezi z njo, naročnik, ne glede na to, ali uporablja večnamenski seznam ali ne, pregleda in sprejme ponudnikovo vlogo za udeležbo, razen če zaradi kompleksnosti naročila subjekt ne more dokončati pregleda vloge. Naročniki prav tako zagotovijo, da bo ponudnik, ki je zaprosil za uvrstitev na seznam, o odločitvi v zvezi s tem obveščen pravočasno.

8. Naročniki, ki delujejo v javnih gospodarskih službah, lahko obvestilo, ki ponudnike vabi, da zaprosijo za uvrstitev na večnamenski seznam, uporabijo kot obvestilo o nameravanem naročilu in pri tem izločijo vloge za udeležbo s strani ponudnikov, ki še niso kvalificirani glede naročila, zato ker naročnik nima dovolj časa za pregled prošnje.

ČLEN 175

Pogajanja

1. Države podpisnice CARIFORUMA in pogodbenica ES lahko zagotovijo, da njihovi naročniki vodijo pogajanja:
 - (a) v okviru naročil, za katera so tak namen navedli v obvestilu o nameravanem naročilu, ali
 - (b) kadar ocenjevanje pokaže, da nobena ponudba ni očitno najugodnejša v smislu posebnih meril ocenjevanja, določenih v obvestilu o nameravanem naročilu oziroma v razpisni dokumentaciji.
2. Naročniki:
 - (a) zagotovijo, da se morebitna izločitev ponudnikov v pogajanjih opravi v skladu z merili ocenjevanja, določenih v obvestilu o nameravanem naročilu oziroma v razpisni dokumentaciji, in
 - (b) ko se pogajanja zaključijo, določijo skupni rok, v katerem lahko preostali ponudniki oddajo morebitne nove oziroma dopolnjene ponudbe.

ČLEN 176

Odpiranje ponudb in dodeljevanje naročil

1. Vse ponudbe, ki jih naročniki zbirajo po odprtem ali selektivnem postopku, je treba sprejeti in odpreti po postopkih in pogojih, ki zagotavljajo poštenost in preglednost procesa.
2. Razen če naročnik sklene, da ni v javnem interesu, da odda naročilo, slednje dodeli ponudniku, za katerega je bilo na podlagi predloženih informacij ugotovljeno, da je sposoben v celoti izvesti naročilo, in čigar ponudba je najnižja ponudba ali ponudba, za katero se po posebnih merilih ocenjevanja, določenih v obvestilu oziroma v razpisni dokumentaciji, ugotovi, da je najugodnejša. Naročila se dodeljujejo v skladu z merili in bistvenimi zahtevami, določenimi v obvestilu o nameravanem naročilu oziroma v razpisni dokumentaciji.

ČLEN 177

Informacije o oddaji naročila

1. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da njihovi naročniki poskrbijo za učinkovito razširjanje rezultatov postopkov vladnih naročil.
2. Naročniki ponudnike sproti obveščajo o odločitvah v zvezi z dodelitvijo posla, na zahtevo tudi v pisni obliki. Na zahtevo naročniki vse izločene ponudnike obvestijo o razlogih za zavrnitev njihovih ponudb in o relativnih prednostih ponudbe uspešnega ponudnika.
3. Naročniki se lahko odločijo, da prikrijejo nekatere informacije o dodelitvi posla, če bi objava takih informacij ovirala kazenski pregon ali bila kako drugače v nasprotju z javnim interesom, škodovala legitimnim poslovnim interesom ponudnikov oziroma bi lahko škodovala poštenu konkurenci med njimi.
4. Ob upoštevanju člena 180(4) naročnik najkasneje dvainsedemdeset (72) dni po oddaji posameznega naročila, ki ga zajema to poglavje, objavi obvestilo v ustreznem časopisu oziroma elektronskih medijih iz Priloge VII. Kadar se uporabi samo elektronski medij, morajo informacije ostati dostopne v razumnem časovnem obdobju. Obvestilo vključuje vsaj naslednje podatke:
 - (a) opis naročenega blaga ali storitev;
 - (b) ime in naslov naročnika;
 - (c) ime in naslov uspešnega ponudnika;
 - (d) vrednost izbrane ponudbe ali najvišjo in najnižjo ponudbo, ki se upošteva pri dodelitvi posla;
 - (e) datum dodelitve posla ter
 - (f) vrsto uporabljenega načina naročanja in, kadar je bil uporabljen omejen razpisni postopek, opis okoliščin, ki upravičujejo uporabo takega postopka.

ČLEN 178

Roki

1. Pri določanju rokov, ki se bodo uporabljali za naročila, ki jih zajema to poglavje, naročniki skladno s svojimi upravičenimi potrebami upoštevajo dejavnike, kot sta kompleksnost nameravanega naročila in čas, ki je običajno potreben za pošiljanje ponudb.
2. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo, da njihovi naročniki dovolj upoštevajo zamude pri objavah, ko določajo končni datum za prejem ponudb ali vloge za udeležbo ali za priznanje usposobljenosti za ponudnikov seznam. Taki roki, vključno z morebitnim podaljšanjem, so enotni za vse zainteresirane oziroma sodelujoče ponudnike.
3. Naročniki jasno določijo roke, ki se uporabljajo za katero koli konkretno naročilo, v obvestilu o nameravanem naročilu in/ali v razpisni dokumentaciji.

ČLEN 179

Pritožbe v zvezi s ponudbami

1. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA zagotovijo pregledne, pravočasne, nepristranske in učinkovite postopke, ki ponudnikom omogočajo, da izpodbijajo notranje ukrepe za izvajanje tega poglavja v okviru naročil, za katera imajo ali so imeli legitimen poslovni interes. V ta namen vsaka pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA določi, opredeli ali imenuje vsaj en nepristranski upravni ali sodni organ, ki je neodvisen od njenih naročnikov, da sprejme in pregleda ponudnikovo pritožbo v okviru kritih javnih naročil.
2. Vsak ponudnik ima od tedaj, ko mu osnova za pritožbo postane oziroma bi mu upravičeno lahko postala znana, na voljo dovolj časa, da jo pripravi in vloži. Ta odstavek pogodbenicam oziroma državam podpisnicam CARIFORUMA ne preprečuje, da bi od pritožnikov zahtevale, da svoje pritožbe vložijo v razumnem roku, pod pogojem, da je ta objavljen vnaprej.

3. Naročniki morajo zagotoviti svojo sposobnost odziva na zahteve za revizijo, tako da vodijo primerno evidenco o vseh naročilih, ki jih zajema to poglavje.

4. Pritožbeni postopki predvidevajo učinkovite hitre začasne ukrepe za odpravo kršitev notranjih ukrepov za izvajanje tega poglavja.

ČLEN 180

Izvedbeno obdobje

1. Države podpisnice CARIFORUMA imajo za uskladitev svojih ukrepov s katero koli konkretno postopkovno obveznostjo iz tega poglavja na voljo izvedbeno obdobje dveh let od začetka veljavnosti tega sporazuma.

2. Če pregled Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj ob koncu izvedbenega obdobja razkrije, da ena ali več držav podpisnic CARIFORUMA za uskladitev svojih ukrepov z obveznostmi iz tega poglavja potrebuje dodatno leto, lahko Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj izvedbeno obdobje iz odstavka 1 za zadevne posamezne države podpisnice CARIFORUMA podaljša za še eno leto.

3. Z odstopanjem od odstavkov 1 in 2 so Antigva in Barbuda, Belize, Zveza Dominika, Grenada, Republika Haiti, Saint Kitts in Nevis, Saint Lucia ter Saint Vincent in Grenadine upravičeni do izvedbenega obdobja petih (5) let.

4. Zahteve, določene v odstavku 1 in zadnjem stavku odstavka 2 člena 168, v členu 170(1)(a) in v členu 177(4), bodo za države podpisnice CARIFORUMA začele veljati šele potem, ko bodo razvite potrebne zmožljivosti za njihovo izvajanje, vendar najkasneje 5 let po začetku veljavnosti tega sporazuma.

ČLEN 181

Klavrula o pregledu

Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj bo pregledal izvajanje tega poglavja vsaka tri leta, tudi v zvezi z morebitnimi spremembami področja veljavnosti, in lahko na Skupni svet CARIFORUM-ES v ta namen po potrebi naslovi ustrezna priporočila. Pri opravljanju te naloge lahko Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj brez poseganja v člen 182 pripravi tudi ustrezna priporočila v zvezi z nadaljnjim sodelovanjem pogodbenic na področju naročil in izvajanjem tega poglavja.

ČLEN 182

Sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen sodelovanja za lažje izvajanje zavez in dosego ciljev iz tega poglavja.

2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore in vzpostavitvijo ustreznih kontaktnih točk, na naslednjih področjih:

- (a) izmenjava izkušenj in informacij o najboljših praksah in regulativnih okvirih;
- (b) vzpostavitev in vzdrževanje ustreznih sistemov in mehanizmov za lažje izpolnjevanje obveznosti iz tega poglavja ter
- (c) vzpostavitev spletne storitve na regionalni ravni za učinkovito širjenje informacij o razpisnih priložnostih, z namenom spodbuditi ozaveščenost o postopkih naročanja s strani vseh družb.

POGLAVJE 4

OKOLJE

ČLEN 183

Cilji in povezava s trajnostnim razvojem

1. Pogodbenice znova potrjujejo, da se načela trajnostnega gospodarjenja z naravnimi viri in okoljem uporabljajo in integrirajo na vseh ravneh njihovega partnerstva kot del njihove prednostne zavezanosti trajnostnemu razvoju, kot je določeno v členih 1 in 2 Sporazuma iz Cotonouja.

2. Pogodbenice ponovno potrjujejo, da člen 32 Sporazuma iz Cotonouja vključuje okolje in naravne vire kot tematska in presečna področja ter da so zato temeljna načela lastništva, udeležbe, dialoga in diferenciacije iz člena 2 Sporazuma iz Cotonouja še zlasti pomembna.

3. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA so trdno odločene ohranjati, varovati in izboljševati okolje, med drugim z večstranskimi in regionalnimi okoljskimi sporazumi, katerih podpisnice so.

4. Pogodbenice znova potrjujejo svojo zavezanost spodbujanju razvoja mednarodne trgovine na tak način, da zagotavljajo trajnostno in dobro upravljanje okolja v skladu s svojimi zavezami na tem področju, vključno z mednarodnimi konvencijami, katerih pogodbenice so, in z upoštevanjem svoje stopnje razvitosti.

5. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA so trdno odločene, da se bodo trudile olajševati trgovino z blagom in storitvami, za katere pogodbenice menijo, da so koristne za okolje. Taki proizvodi lahko vključujejo okoljske tehnologije, obnovljive in energijsko učinkovito blago in storitve ter blago z znakom za okolje.

ČLEN 184

Ravni varstva in pravica do zakonskega urejanja

1. Ob priznavanju pravice pogodbenic in držav podpisnic CARIFORUMA do zakonskega urejanja, da bi dosegle lastno raven domačega varstva okolja in javnega zdravja ter uresničile lastne prednostne naloge v zvezi s trajnostnim razvojem ter da bi sprejele oziroma ustrezno spremenile svojo okoljsko zakonodajo in politike, si vsaka pogodbenica in država podpisnica CARIFORUMA prizadeva zagotoviti, da njena lastna okoljska in javnozdravstvena zakonodaja in politika omogoča in spodbuja visoko raven varstva okolja in javnega zdravja, ter še naprej izboljševati to zakonodajo in politike.

2. Pogodbenice se strinjajo, da se pri načrtovanju in izvajanju ukrepov, katerih cilj je varstvo okolja in javnega zdravja in ki vplivajo na trgovino med pogodbenicami, upoštevajo posebne potrebe in zahteve držav CARIFORUMA.

3. Pod pogojem, da se taki ukrepi ne uporabljajo na način, ki bi pomenil sredstvo za samovoljno ali neupravičeno diskriminacijo med pogodbenicami ali prikrito omejevanje trgovine med njimi, se nobena določba tega sporazuma ne razlaga tako, da kateri koli pogodbenici ali državi podpisnici CARIFORUMA preprečuje, da sprejme ali ohrani ukrepe, ki so potrebni za zaščito življenja ali zdravja ljudi, živali ali rastlin in so povezani z ohranjanjem naravnih virov oziroma varstvom okolja.

ČLEN 185

Regionalno povezovanje in uporaba mednarodnih okoljskih standardov

V luči okoljskih izzivov, s katerimi se spopadajo v svojih regijah, in z namenom spodbujati razvoj mednarodne trgovine na tak način, da zagotavljajo trajnostno in dobro upravljanje okolja, pogodbenice priznavajo pomen vzpostavitve učinkovitih strategij in ukrepov na regionalni ravni. Pogodbenice se strinjajo, da si v odsotnosti ustreznih okoljskih standardov v nacionalni oziroma regionalni zakonodaji prizadevajo, kadar je to izvedljivo in primerno, za sprejetje in izvajanje ustreznih mednarodnih standardov, smernic oziroma priporočil.

ČLEN 186

Znanstvene informacije

Pogodbenice priznavajo pomen tega, da med pripravo in izvajanjem ukrepov, katerih cilj je varstvo okolja in javnega zdravja in ki vplivajo na trgovino med pogodbenicami, upoštevajo znanstvene in tehnične informacije, previdnostno načelo ter ustrezne mednarodne standarde, smernice oziroma priporočila.

ČLEN 187

Preglednost

Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA se zavezujejo razvoju, uvedbi in izvajanju vseh ukrepov, katerih cilj je varstvo okolja in javnega zdravja in ki vplivajo na trgovino med pogodbenicami, na pregleden način, s potrebno pozornostjo ter javnim in medsebojnim posvetovanjem ter s primernim in pravočasnim obveščanjem nedržavnih akterjev, vključno z zasebnim sektorjem, in posvetovanjem z njimi. Pogodbenice se strinjajo, da se izpolnitev določb o preglednosti, vključenih v poglavji 6 in 7 naslova I, šteje tudi za izpolnitev določb tega člena.

ČLEN 188

Ohranitev ravni varstva

1. Ob upoštevanju člena 184(1) se pogodbenice dogovorijo, da ne bodo spodbujale trgovine ali neposrednih tujih naložb, da bi okrepile ali ohranile konkurenčno prednost, z:

- (a) zniževanjem ravni varstva, ki jo zagotavlja domača okoljska in javnozdravstvena zakonodaja;
- (b) odstopanjem od ali neizvajanjem take zakonodaje.

2. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA se zavezujejo, da ne bodo sprejele ali uporabljale zakonodaje o regionalni ali nacionalni trgovini oziroma zakonodaje v zvezi z naložbami ali drugih s tem povezanih upravnih ukrepov na način, ki bi onemogočil ukrepe, katerih namen je koristiti okolju oziroma naravnim virom, jih varovati ali ohranjati ali varovati zdravje ljudi.

ČLEN 189

Posvetovanje in spremljanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen spremljanja in presoje vpliva izvajanja Sporazuma na trajnostni razvoj prek svojih sodelujočih procesov in institucij ter tistih, ki so vzpostavljeni na podlagi tega sporazuma.

2. Pogodbenice se lahko posvetujejo med seboj in s Posvetovalnim odborom CARIFORUM-ES o okoljskih vprašanjih, ki jih zajemajo členi 183 do 188. Člani Svetovalnega odbora CARIFORUM-ES lahko pogodbenicam predložijo ustna ali pisna priporočila za širjenje in izmenjavo najboljših praks v zvezi z vprašanji, ki jih zajema to poglavje.

3. Pogodbenice se lahko dogovorijo, da glede katerega koli vprašanja, ki ga zajemajo členi 183 do 188, pri ustreznih mednarodnih telesih poiščejo nasvet o najboljši praksi, uporabi učinkovitih orodij politike za reševanje okoljskih izzivov, povezanih s trgovino, in prepoznavanju morebitnih ovir, ki bi lahko preprečile učinkovito izvajanje okoljskih standardov v okviru ustreznih večstranskih okoljskih sporazumov.

4. Pogodbenica lahko zahteva posvetovanja z drugo pogodbenico o vprašanjih, ki se nanašajo na razlago in uporabo členov 183 do 188. Posvetovanja ne smejo biti daljša od treh mesecev. V okviru tega postopka lahko katera koli pogodbenica samostojno poišče nasvet pri ustreznih mednarodnih telesih. V tem primeru se omejitev obdobja posvetovanj podaljša za nadaljnje tri mesece.

5. Če vprašanje ni bilo zadovoljivo rešeno s posvetovanji med pogodbenicama skladno z odstavkom 3, lahko katera koli od pogodbenic zahteva, da se skliče Odbor strokovnjakov za proučitev take zadeve.

6. Odbor strokovnjakov sestavljajo trije člani s posebnim strokovnim znanjem in izkušnjami v zvezi z vprašanji, ki jih zajema to poglavje. Predsednik ne sme biti državlján nobene od pogodbenic. Odbor strokovnjakov pogodbenicama predloži poročilo v treh mesecih od njegovega oblikovanja. Poročilo se predloži Posvetovalnemu odboru CARIFORUM-ES.

ČLEN 190

Sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen sodelovanja pri okoljskih vprašanjih za doseg ciljev tega sporazuma.

2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore na naslednjih področjih:

- (a) tehnična pomoč proizvajalcem pri izpolnjevanju ustreznih standardov za proizvode in drugih standardov, ki se uporabljajo na trgih pogodbenice ES;

- (b) spodbujanje in pospeševanje zasebnih in javnih prostovoljnih in tržnih shem, vključno z ustreznimi shemami za označevanje in akreditacijo;
- (c) tehnična pomoč in krepitev zmogljivosti, zlasti ko gre za javni sektor, na področju izvajanja in uporabe večstranskih okoljskih sporazumov, med drugim v zvezi s trgovinskimi vidiki;
- (d) olajševanje trgovine med pogodbenicami z naravnimi viri, vključno z lesom in lesnimi proizvodi, iz zakonitih in trajnostnih virov;
- (e) pomoč proizvajalcem pri razvoju in/ali izboljšanju proizvodnje blaga in storitev, za katere pogodbenice menijo, da so koristne za okolje, ter
- (f) spodbujanje in pospeševanje ozaveščenosti javnosti ter izobraževalnih programov v zvezi z okolju prijaznimi proizvodi in storitvami, da bi spodbujali trgovino s takimi proizvodi med pogodbenicami.

POGLAVJE 5 SOCIALNI VIDIKI

ČLEN 191

Cilji in večstranske zaveze

1. Pogodbenice znova potrjujejo svojo zavezanost mednarodno priznanim temeljnim delovnim standardom, kakor so opredeljeni v ustreznih konvencijah ILO, zlasti svobodi združevanja in pravici do kolektivnega pogajanja, odpravi prisilnega dela, odpravi najhujših oblik dela otrok in nediskriminaciji pri zaposlovanju. Pogodbenice prav tako znova potrjujejo svoje obveznosti kot članice ILO ter svoje zaveze iz Deklaracije ILO o temeljnih načelih in pravicah iz dela in njene dopolnitve (1998).

2. Pogodbenice znova potrjujejo svojo zavezanost Ministrski deklaraciji Ekonomsko-socialnega sveta ZN iz leta 2006 o polni zaposlenosti in dostojnem delu, ki pospešuje razvoj mednarodne trgovine na način, ki spodbuja polno in produktivno zaposlenost ter dostojno delo za vse, vključno z moškimi, ženskami in mladimi.

3. Pogodbenice priznavajo koristno vlogo, ki jo lahko imajo temeljni delovni standardi in dostojno delo za ekonomsko učinkovitost, inovacije in produktivnost, ter poudarjajo pomen večje politične usklajenosti med trgovinskimi politikami na eni strani ter politiko zaposlovanja in socialno politiko na drugi.

4. Pogodbenici se strinjata, da se standardi dela ne smejo uporabljati za namene zaščite trgovine.

5. Pogodbenice priznavajo koristi trgovanja s proizvodi poštene in etične trgovine ter pomen olajševanja takega trgovanja med njimi.

ČLEN 192

Ravni varstva in pravica do zakonskega urejanja

Ob priznavanju pravice pogodbenic in držav podpisnic CARIFORUMA do zakonskega urejanja, da bi določile lastne socialne predpise in standarde dela, skladne z lastnimi prioritetami družbenega razvoja, ter da bi sprejele oziroma ustrezno spremenile svojo ustrezno zakonodajo in politike, vsaka pogodbenica in država podpisnica CARIFORUMA zagotovi, da njeni lastni socialni in delovnopравни predpisi in politike zagotavljajo in spodbujajo visoke ravni socialnih in delovnih standardov skladno z mednarodno priznanimi pravicami iz člena 191, in si prizadeva še naprej izboljševati to zakonodajo in politike.

ČLEN 193

Ohranitev ravni varstva

Ob upoštevanju člena 192 se pogodbenice dogovorijo, da ne bodo spodbujale trgovine ali neposrednih tujih naložb, da bi okrepile ali ohranile konkurenčno prednost, z:

- (a) zniževanjem ravni varstva, ki jo zagotavljata domača socialna in delovna zakonodaja;
- (b) odstopanjem od ali neizvajanjem take zakonodaje in standardov.

ČLEN 194

Regionalno povezovanje

V luči socialnih izzivov, s katerimi se spopadajo v svojih regijah, in z namenom spodbujati razvoj mednarodne trgovine pogodbenice priznavajo pomen vzpostavitve politik in ukrepov socialne kohezije za spodbujanje dostojnega dela na regionalni ravni.

ČLEN 195

Proces posvetovanja in spremljanja

1. V skladu s členom 191 pogodbenice priznavajo pomen spremljanja in presoje izvajanja Sporazuma na dostojno delo in druga področja trajnostnega razvoja prek svojih sodelujočih procesov in institucij ter tistih, ki so vzpostavljeni na podlagi tega sporazuma.

2. Pogodbenice se lahko posvetujejo med seboj in s Posvetovalnim odborom CARIFORUM-ES o socialnih vprašanjih, ki jih zajemajo členi 191 do 194. Člani Posvetovalnega odbora CARIFORUM-ES lahko pogodbenicam predložijo ustna ali pisna priporočila za širjenje in izmenjavo najboljše prakse v zvezi z vprašanji, ki jih zajema to poglavje.

3. Pogodbenice se lahko dogovorijo, da glede katerega koli vprašanja, ki ga zajemajo členi 191 do 194, pri MOD poiščejo nasvet o najboljši praksi, uporabi učinkovitih orodij politike za reševanje socialnih izzivov, povezanih s trgovino, kot je prilaganje na trgu delovne sile, in prepoznavanju morebitnih ovir, ki bi lahko preprečile učinkovito izvajanje temeljnih delovnih standardov.

4. Pogodbenica lahko zahteva posvetovanja z drugo pogodbenico o vprašanjih, ki se nanašajo na razlago in uporabo členov 191 do 194. Posvetovanja ne smejo biti daljša od treh mesecev. V okviru tega postopka lahko katera koli pogodbenica samostojno poišče nasvet pri MOD. V tem primeru se omejitev obdobja posvetovanj podaljša za nadaljnje tri mesece.

5. Če vprašanje ni bilo zadovoljivo rešeno s posvetovanji med pogodbenicama skladno z odstavkom 3, lahko katera koli od pogodbenic zahteva, da se skliče Odbor strokovnjakov, ki naj prouči tako zadevo.

6. Odbor strokovnjakov sestavljajo trije člani s posebnim strokovnim znanjem in izkušnjami v zvezi z vprašanji, ki jih zajema to poglavje. Predsednik ne sme biti državlján nobene od pogodbenic. Odbor strokovnjakov pogodbenicama predloži poročilo v treh mesecih od njegovega oblikovanja. Poročilo se predloži Posvetovalnemu odboru CARIFORUM-ES.

ČLEN 196

Sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen sodelovanja pri socialnih in delovnih vprašanjih za doseg ciljev tega sporazuma.
2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:
 - (a) izmenjava informacij o njihovi socialni in delovni zakonodaji ter s tem povezanih politikah, predpisih in drugih ukrepih;
 - (b) priprava nacionalne socialne in delovne zakonodaje ter krepitev veljavne zakonodaje kot tudi mehanizmov za socialni dialog, vključno z ukrepi, katerih cilj je spodbujanje Agende za dostojno delo, kot jo opredeljuje MOD;
 - (c) programi izobraževanja in ozaveščanja, vključno s pridobivanjem znanj in spretnosti ter politikami za prilagajanje trga dela, ter ozaveščanje o nalogah varovanja zdravja, pravicah delavcev in odgovornostih delodajalcev ter
 - (d) uveljavljanje spoštovanja nacionalne delovne zakonodaje in predpisov, vključno s pobudami inšpektorjev za delo za usposabljanje in krepitev zmogljivosti, ter spodbujanje družbene odgovornosti gospodarskih družb z obveščanjem javnosti in poročanjem.

POGLAVJE 6

VARSTVO OSEBNIH PODATKOV

ČLEN 197

Splošni cilj

1. Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA se ob priznavanju:
 - (a) skupnega interesa pri varstvu temeljnih pravic in svoboščin fizičnih oseb, zlasti njihove pravice do zasebnosti, pri obdelavi osebnih podatkov,
 - (b) pomena ohranjanja učinkovitih ureditev varovanja podatkov kot sredstva za zaščito interesov potrošnikov, spodbujanja zaupanja vlagateljev in olajševanja čezmejnih tokov osebnih podatkov,
 - (c) da je treba zbiranje in obdelavo osebnih podatkov izvajati na pregleden in pošten način, ob primernem upoštevanju osebe, na katero se podatki nanašajo,strinjajo, da vzpostavijo ustrezne pravne in regulativne ureditve ter ustrezne upravne zmogljivosti za njihovo izvajanje, vključno z neodvisnimi nadzornimi organi, ter tako zagotovijo ustrezno raven varstva posameznikov glede obdelave osebnih podatkov skladno z obstoječimi visokimi mednarodnimi standardi²⁹.

2. Države podpisnice CARIFORUMA si prizadevajo izvesti določbe odstavka 1 čim prej, najkasneje pa sedem let po začetku veljavnosti tega sporazuma.

ČLEN 198

Opredelevanje pojmov

V tem poglavju:

- (a) "osebni podatki" pomenijo vse podatke v zvezi z opredeljenim ali opredeljivim posameznikom (osebo, na katero se podatki nanašajo);
- (b) "obdelava osebnih podatkov" pomeni operacijo ali niz operacij, ki se izvajajo z osebnimi podatki, kot so zbiranje, zapisovanje, organiziranje, shranjevanje, spreminjanje, priklíc, iskanje, uporaba, razkritje, kombiniranje, blokiranje, brisanje ali uničenje, pa tudi prenose osebnih podatkov čez državne meje;
- (c) "kontrolor podatkov" pomeni fizično ali pravno osebo, organ ali katero koli drugo telo, ki določa namene in sredstva obdelave osebnih podatkov.

ČLEN 199

Načela in splošna pravila

Pogodbenice se strinjajo, da pravne in regulativne ureditve ter upravne zmogljivosti, ki se vzpostavijo, vključujejo najmanj naslednja vsebinska načela in mehanizme uveljavljanja:

- (a) Vsebinska načela
 - (i) načelo omejitve namena – podatki naj se obdelajo za poseben namen in potem uporabljajo ali naprej posredujejo le, če to ni v neskladju z namenom prenosa. Edine izjeme od tega pravila so tiste, ki jih predvideva zakonodaja in ki so v demokratični družbi nujne zaradi pomembnih javnih interesov;
 - (ii) načelo kakovosti in sorazmernosti podatkov – podatki morajo biti točni in se po potrebi posodabljati. Podatki morajo biti zadostni, ustrezni in ne preobsežni glede na namene, za katere se prenašajo ali dodatno obdelujejo;

²⁹ Taki standardi so tisti, ki so vključeni v naslednje mednarodne instrumente:

- (i) Smernice za ureditev računalniških datotek o osebnih podatkih, kot jih je spremenila Generalna skupščina Združenih narodov 20. novembra 1990;
- (ii) Priporočilo Sveta Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj o smernicah, ki urejajo varovanje zasebnosti in čezmejni prenos osebnih podatkov, z dne 23. septembra 1980.

- (iii) načelo preglednosti – posameznikom je treba zagotoviti informacije o namenu obdelave in identiteti kontrolorja podatkov v tretji državi ter druge informacije, kolikor je to potrebno za zagotovitev poštenosti. Edine dovoljene izjeme so tiste, ki jih predvideva zakonodaja in so v demokratični družbi nujne zaradi pomembnih javnih interesov;
- (iv) načelo varnosti – kontrolor podatkov naj sprejme tehnične in organizacijske varnostne ukrepe, ustrezne tveganjem, ki jih predstavlja obdelava. Nobena oseba, ki je podrejena kontrolorju podatkov, vključno z obdelovalcem, ne sme obdelovati podatkov, razen po navodilih kontrolorja;
- (v) pravica dostopa ter do popravka in ugovora – oseba, na katero se podatki nanašajo, mora imeti pravico pridobiti kopijo vseh podatkov, ki se obdelujejo, v zvezi z njo, in pravico do popravka podatkov, za katere se dokaže, da niso točni. V določenih okoliščinah ji mora biti omogočeno tudi, da ugovarja obdelavi podatkov, ki se nanašajo nanjo. Edine izjeme od teh pravic naj bodo tiste, ki jih predvideva zakonodaja in so v demokratični družbi nujne zaradi pomembnih javnih interesov;
- (vi) omejitev prenosov tretjemu – načeloma so nadaljnji prenosi osebnih podatkov s strani prejemnika prvotnega prenosa podatkov dovoljeni le, kadar tudi za drugega prejemnika (tj. prejemnika prenosa tretjemu) veljajo pravila, ki zagotavljajo ustrezno raven varstva;
- (vii) občutljivi podatki – kadar gre za posebne vrste podatkov, ki razkrivajo rasno ali etnično poreklo, politična, verska ali filozofska prepričanja, članstvo v sindikatu, podatke v zvezi z zdravjem ali spolnim življenjem ter podatke v zvezi s kaznivimi dejanji, kazenskimi obsodbami ali varnostnimi ukrepi, se podatkov ne sme obdelovati, razen če notranje pravo ne predvideva dodatnih zaščitnih ukrepov.

(b) Mehanizmi uveljavljanja

Vzpostaviti je treba ustrezne mehanizme, s katerimi se zagotavlja doseganje naslednjih ciljev:

- (i) zagotavljanje zadovoljive ravni skladnosti s pravili, vključno z visoko stopnjo ozaveščenosti kontrolorjev podatkov o svojih obveznostih ter oseb, na katere se podatki nanašajo, o svojih pravicah in načinih uresničevanja le-teh, obstoja učinkovitih in odvračilnih sankcij ter sistemov neposrednega preverjanja s strani organov, revizorjev ali neodvisnih uradnih oseb za varstvo podatkov;
- (ii) zagotavljanje podpore in pomoči – pri uresničevanju njihovih pravic – posameznim osebam, na katere se podatki nanašajo in ki morajo biti sposobni svoje pravice uveljavljati hitro in učinkovito in brez pretiranih stroškov, med drugim z ustreznimi institucionalnimi mehanizmi, ki omogočajo neodvisno preiskovanje pritožb;
- (iii) zagotavljanje ustrezne odškodnine oškodovani stranki, kadar se ne izpolnjujejo pravila, ki omogočajo plačilo nadomestila in uvedbo sankcij, kjer je to primerno, v skladu z veljavnimi notranjimi predpisi.

ČLEN 200

Skladnost z mednarodnimi obvezami

1. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA prek Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj druga drugo obveščajo o mednarodnih obvezah oziroma dogovorih s tretjimi državami, ki jih morda sprejmejo, ali o kakršni koli obveznosti, ki morda zanje velja, ki bi lahko bile pomembne za izvajanje tega poglavja, še zlasti pa o morebitnem dogovoru, ki predvideva obdelavo osebnih podatkov, kot na primer zbiranje ali shranjevanje osebnih podatkov, dostop tretjih oseb do osebnih podatkov ali prenosi osebnih podatkov tretjim osebam.

2. V zvezi s tem pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA na zahtevo pogodbenice ES oziroma držav podpisnic CARIFORUMA začnejo posvetovanja o reševanju morebitnih vprašanj, ki se pojavijo.

ČLEN 201

Sodelovanje

1. Pogodbenice priznavajo pomen sodelovanja za omogočanje oblikovanja ustrezne zakonodaje, pravosodnega in institucionalnega okvira ter ustrezne ravni varstva osebnih podatkov, skladnih s cilji in načeli, ki jih zajema to poglavje.

2. Ob upoštevanju določb člena 7 se pogodbenice dogovorijo za sodelovanje, med drugim z omogočanjem podpore, na naslednjih področjih:

- (a) izmenjava informacij ter strokovnega znanja in izkušenj;
- (b) pomoč pri pripravi zakonodaje, smernic in priročnikov;
- (c) izvajanje usposabljanja za ključno osebje;
- (d) pomoč z vzpostavitvijo in delovanjem ustreznih institucionalnih okvirov;
- (e) pomoč z načrtovanjem in izvajanjem pobud za skladnost, naravnanih na gospodarske subjekte in potrošnike za spodbujanje zaupanja vlagateljev in javnosti.

DEL III
IZOGIBANJE IN REŠEVANJE SPOROV

ČLEN 202

Cilj

Cilj tega dela je izogibanje in reševanje morebitnega spora med pogodbenicami, da se doseže sporazumna rešitev.

ČLEN 203

Področje uporabe

1. Ta del se uporablja za kakršen koli spor v zvezi z razlago in uporabo tega sporazuma.
2. Ne glede na odstavek 1 se postopek iz člena 98 Sporazuma iz Cotonouja uporablja v primeru spora v zvezi s sodelovanjem pri financiranju razvoja, kot ga predvideva Sporazum iz Cotonouja.

POGLAVJE 1
POSVETOVANJA IN POSREDOVANJE

ČLEN 204

Posvetovanja

1. Pogodbenice si prizadevajo rešiti kakršen koli spor iz člena 203 tako, da začnejo posvetovanja v dobri veri z namenom, da dosežejo soglasno rešitev.
2. Pogodbenica zahteva pogajanja s predložitvijo pisnega zahtevka drugi pogodbenici in njegove kopije Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, v katerem opredeli sporni ukrep in določbe Sporazuma, s katerimi ukrep po njenem mnenju ni skladen.
3. Posvetovanja se skličejo v štiridesetih (40) dneh od datuma predložitve zahtevka. Posvetovanja se štejejo za zaključena po šestdesetih (60) dneh od datuma predložitve zahtevka, razen če se obe pogodbenici ne dogovorita za nadaljevanje posvetovanj. Vse informacije, razkrite med posvetovanji, ostanejo zaupne.
4. Posvetovanja o nujnih zadevah, vključno s tistimi, ki se nanašajo na pokvarljivo ali sezonsko blago, se skličejo v petnajstih (15) dneh od datuma predložitve zahtevka in se štejejo za zaključena po tridesetih (30) dneh od datuma predložitve zahtevka.
5. Če se posvetovanja ne skličejo v rokih iz odstavka 3 oziroma odstavka 4 ali če se posvetovanja zaključijo, ne da bi bilo doseženo soglasje o sporazumni rešitvi, lahko pogodbenica, ki se pritožuje, zahteva ustanovitev arbitražnega senata v skladu s členom 206.
6. Pogodbenica ne sproži spora v okviru tega dela v zvezi z razlago in uporabo poglavij 4 in 5 naslova IV, razen če se sklicuje na člen 189(3), (4) in (5) oziroma člen 195(3), (4) in (5) in če zadeva ni bila zadovoljivo rešena v devetih (9) mesecih od začetka posvetovanj. Posvetovanja v skladu s temi določbami se nadomestijo s tistimi, ki bi bila obvezna po tem členu.

ČLEN 205

Posredovanje

1. Če posvetovanja ne dajo sporazumne rešitve, se lahko pogodbenici po dogovoru zatečeta k posredniku. Razen če se pogodbenici ne dogovorita drugače, so formalni pogoji za posredovanje zadeva, omenjena v zahtevku za pogajanja.
2. Če se pogodbenici v petnajstih (15) dneh od datuma dogovora o zahtevi za posredovanje ne sporazumeta o posredniku, predsednik Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj ali njegov pooblaščenec z žrebom izbere posrednika iz skupine posameznikov, ki so na seznamu iz člena 221 in niso državljani nobene od pogodbenic. Izbor se opravi v petindvajsetih (25) dneh od datuma predložitve dogovora o zahtevi za posredovanje v navzočnosti predstavnika vsake od pogodbenic. Posrednik bo sklical sejo s pogodbenicama najkasneje trideset (30) dni po tem, ko je bil izbran. Posrednik prejme vloge vsake od pogodbenic najkasneje petnajst (15) dni pred sejo in mnenje sporoči najkasneje petinštirideset (45) dni po tem, ko je bil izbran.
3. Mnenje posrednika lahko vključuje priporočilo o tem, kako rešiti spor skladno z določbami tega sporazuma. Mnenje posrednika ni zavezujoče.
4. Pogodbenici se lahko dogovorita za spremembo rokov iz odstavka 2. Posrednik se lahko prav tako odloči za spremembo teh rokov na zahtevo katere koli od pogodbenic ali na lastno pobudo, glede na posebne težave, ki jih ima zadevna pogodbenica, ali zapletenost primera.
5. Postopki, povezani s posredovanjem, zlasti vse razkrite informacije in stališča, ki jih zavzameta pogodbenici med temi postopki, so zaupni.

POGLAVJE 2
POSTOPKI REŠEVANJA SPOROVODDELEK 1
ARBITRAŽNI POSTOPEK

ČLEN 206

Sprožitev arbitražnega postopka

1. Kadar pogodbenicama ne uspe rešiti spora s pomočjo posvetovanj, kakor so opredeljena v členu 204, ali s pomočjo posredovanja, kakor je opredeljeno v členu 205, lahko pogodbenica, ki se pritožuje, zahteva ustanovitev arbitražnega senata.
2. Zahteva za ustanovitev arbitražnega senata mora biti podana v pisni obliki pogodbenici, proti kateri je vložena pritožba, in Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj. Pogodbenica, ki se pritožuje, v svoji zahtevi opredeli konkretne sporne ukrepe in razloži, kako taki ukrepi predstavljajo kršitev določb tega sporazuma.

ČLEN 207

Ustanovitev arbitražnega senata

1. Arbitražni senat sestavljajo trije arbitri.
2. V desetih (10) dneh od datuma predložitve zahteve za ustanovitev arbitražnega senata Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj se pogodbenici posvetujeta, da bi dosegli dogovor o sestavi arbitražnega senata.
3. Kadar se pogodbenici ne moreta sporazumeti o njegovi sestavi v roku iz odstavka 2, lahko katera koli od pogodbenic zaprosi predsednika Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj ali njegovega pooblaščenca, da z žrebom izbere vse tri člane s seznama, izdelanega v skladu s členom 221, enega izmed posameznikov, ki jih predlaga pogodbenica, ki se pritožuje, enega izmed posameznikov, ki jih predlaga pogodbenica, proti kateri je vložena pritožba, in enega izmed posameznikov, ki ga pogodbenici izbereta za predsedujočega. Kadar se pogodbenici sporazumeta o enem ali več članih arbitražnega senata, se vsi preostali člani izberejo po enakem postopku.
4. V primeru spora v zvezi z razlago in uporabo poglavij 4 in 5 naslova IV senat sestavljata najmanj dva člana s posebnim strokovnim znanjem in izkušnjami v zvezi z vprašanji, ki jih zajema to poglavje, s seznama petnajstih (15) oseb, ki ga izdela Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, kakor je določeno v členu 221.
5. Predsednik Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj ali njegov pooblaščenec izbere arbitre v petih (5) dneh od zahteve iz odstavka 3 s strani katere koli od pogodbenic, in sicer v navzočnosti predstavnika vsake od pogodbenic.
6. Datum ustanovitve arbitražnega senata je dan, ko so izbrani vsi trije arbitri.

ČLEN 208

Vmesno poročilo senata

Arbitražni senat pogodbenici uradno obvesti o vmesnem poročilu, ki vključuje tako opisni del kot njegove ugotovitve in sklepe, praviloma najkasneje sto dvajset (120) dni od datuma ustanovitve arbitražnega senata. Katera koli od pogodbenic lahko arbitražnemu senatu predloži pisne pripombe glede določenih vidikov njegovega vmesnega poročila v petnajstih (15) dneh od uradnega obvestila o poročilu.

ČLEN 209

Odločitev arbitražnega senata

1. Arbitražni senat pogodbenici ter Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj o svoji odločitvi uradno obvesti v sto petdesetih (150) dneh od datuma ustanovitve arbitražnega senata. Kadar meni, da tega roka ni mogoče ujeti, mora predsednik arbitražnega senata o tem pisno obvestiti pogodbenici ter Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, pri čemer navede razloge za odlog in datum, ko naj bi senat končal svoje delo. Uradno obvestilo o odločitvi pod nobenim pogojem ne sme biti podano pozneje kot sto osemdeset (180) dni od datuma ustanovitve arbitražnega senata.
2. V nujnih primerih, vključno s tistimi, ki so povezani s pokvarljivim in sezonskim blagom, si arbitražni senat vsestransko prizadeva, da svojo odločitev sporoči v petinsedemdesetih (75) dneh od datuma svoje ustanovitve. Pod nobenim pogojem to ne sme trajati več kot devetdeset (90) dni od njegove ustanovitve. Arbitražni senat lahko o tem, ali je primer po njegovem mnenju nujen, predhodno odloči v desetih (10) dneh od svoje ustanovitve.
3. Katera koli od pogodbenic lahko zahteva, da arbitražni senat da priporočilo v zvezi s tem, kako bi lahko pogodbenica, proti kateri je vložena pritožba, odpravila neskladnost. V primeru spora v zvezi z razlago in uporabo poglavja 4 oziroma 5 naslova IV arbitražni senat vključi priporočilo o tem, kako zagotoviti skladnost z ustreznimi določbami teh poglavij.

ODDELEK 2

SKLADNOST

ČLEN 210

Izpolnitev odločitve arbitražnega senata

Vsaka od pogodbenic sprejme vse potrebne ukrepe za izpolnitev odločitve arbitražnega senata, pogodbenici pa si bosta prizadevali za soglasje glede obdobja za izpolnitev odločitve.

ČLEN 211

Razumno obdobje za izpolnitev odločitve

1. Najkasneje v tridesetih (30) dneh po uradnem obvestilu pogodbenicama o odločitvi arbitražnega senata pogodbenica, proti kateri je vložena pritožba, uradno obvesti pogodbenico, ki se pritožuje, ter Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj o obdobju, ki ga bo potrebovala za izpolnitev odločitve ("razumno obdobje").
2. Če med pogodbenicama pride do razhajanja glede razumnega obdobja za izpolnitev odločitve arbitražnega senata, pogodbenica, ki se pritožuje, v dvajsetih (20) dneh od uradnega obvestila iz odstavka 1 pisno zahteva od arbitražnega senata, da določi dolžino razumnega obdobja. O taki zahtevi se hkrati uradno obvesti drugo pogodbenico ter Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj. Arbitražni senat pogodbenici ter Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj o svoji odločitvi uradno obvesti v tridesetih (30) dneh od datuma predložitve zahteve.
3. Arbitražni senat pri določanju dolžine razumnega obdobja upošteva obdobje, ki ga tožena pogodbenica običajno potrebuje za sprejetje zakonodajnih ali upravnih ukrepov, primerljivih s tistimi, za katere tožena pogodbenica ugotovi, da so potrebni za zagotovitev skladnosti. Arbitražni senat poleg tega upošteva očitne omejitve zmogljivosti, ki lahko vplivajo na sprejetje potrebnih ukrepov s strani tožene pogodbenice.
4. Če se prvotni arbitražni senat ali nekateri njegovi člani ne morejo ponovno sestati, se uporabijo postopki iz člena 207. Rok za sporočilo odločitve je petinštirideset (45) dni od datuma predložitve zahteve iz odstavka 2.
5. Razumno obdobje se lahko po dogovoru pogodbenic podaljša.

ČLEN 212

Proučitev ukrepov, sprejetih za izpolnitev odločitve arbitražnega senata

1. Pogodbenica, proti kateri je vložena pritožba, pred koncem razumnega obdobja uradno obvesti drugo pogodbenico ter Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj o vseh ukrepih, ki jih je sprejela za izpolnitev odločitve arbitražnega senata.
2. Če med pogodbenicama pride do razhajanja glede skladnosti katerega koli ukrepa, priglasenega na podlagi odstavka 1, z določbami tega sporazuma, lahko pogodbenica, ki se pritožuje, pisno zahteva od arbitražnega senata, da odloča o zadevi. V taki zahtevi mora biti opredeljen konkretni sporni ukrep in razloženo, v čem je tak ukrep neskladen z določbami tega sporazuma. Arbitražni senat svojo odločitev sporoči v devetdesetih (90) dneh od datuma predložitve zahteve. V nujnih primerih, vključno s tistimi, ki so povezani s pokvarljivim in sezonskim blagom, arbitražni senat svojo odločitev sporoči v petinštiridesetih (45) dneh od datuma predložitve zahteve.
3. Če se prvotni arbitražni senat ali nekateri njegovi člani ne morejo ponovno sestati, se uporabijo postopki iz člena 207. Rok za sporočilo odločitve je sto pet (105) dni od datuma predložitve zahteve iz odstavka 2.

ČLEN 213

Začasna pravna sredstva v primeru neizpolnitve odločitve

1. Če zadevna pogodbenica ukrepov, sprejetih za izpolnitev odločitve arbitražnega senata, ne priglasí pred iztekom razumnega obdobja ali če arbitražni senat odloči, da ukrep, priglasen po členu 212(1), ni skladen z obveznostmi te pogodbenice na podlagi določb tega sporazuma, pogodbenica, proti kateri je vložena pritožba, na zahtevo pogodbenice, ki se pritožuje, predloži ponudbo za nadomestilo. Nobena določba Sporazuma od pogodbenice, proti kateri je vložena pritožba, ne zahteva, da ponudi finančno nadomestilo.
2. Če v tridesetih (30) dneh od konca razumnega obdobja ali od odločitve arbitražnega senata po členu 212, da sprejet ukrep za izpolnitev odločitve ni skladen z določbami tega sporazuma, ni dosežen dogovor o nadomestilu, je pogodbenica, ki se pritožuje, upravičena, da po uradnem obvestilu drugi pogodbenici sprejme ustrezne ukrepe. Pri sprejemanju takih ukrepov si pogodbenica, ki se pritožuje, prizadeva izbrati ukrepe, ki najmanj vplivajo na doseganje ciljev tega sporazuma, ter upošteva njihov vpliv na gospodarstvo pogodbenice, proti kateri je vložena pritožba, in na posamezne države CARIFORUMA. Poleg tega, če pogodbenica ES dobi pravico, da sprejme take ukrepe, izbere ukrepe, katerih konkretni cilj je usklajevanje države oziroma držav CARIFORUMA, za ukrepe katerih je bilo ugotovljeno, da kršijo ta sporazum. Druge države CARIFORUMA olajšujejo sprejemanje ukrepov za izpolnitev odločitve arbitražnega senata s strani države oziroma držav CARIFORUMA, za katere je bila ugotovljena kršitev. V primerih, povezanih s sporom na podlagi poglavij 4 in 5 naslova IV, ustrezni ukrepi ne vključujejo zadržanja trgovinskih koncesij na podlagi tega sporazuma. Pogodbenica, ki se pritožuje, lahko sprejme ustrezne ukrepe deset (10) dni po datumu priglasitve.
3. Pogodbenica ES je pri zahtevanju nadomestila ali sprejemanju ustreznih ukrepov v skladu z odstavkom 1 oziroma 2 ustrezno zadržana.
4. Nadomestilo oziroma ustrezni ukrepi sočasni in se uporabljajo samo, dokler se morebitni ukrepi, s katerimi se kršijo določbe tega sporazuma, ne odpravijo oziroma se spremenijo tako, da so v skladu s temi določbami, ali dokler se pogodbenici ne dogovorita za rešitev spora.

ČLEN 214

Proučitev ukrepov, sprejetih za izpolnitev odločitve, po sprejetju ustreznih ukrepov

1. Pogodbenica, proti kateri je vložena pritožba, uradno obvesti drugo pogodbenico ter Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj o vseh ukrepih, ki jih je sprejela za izpolnitev odločitve arbitražnega senata, in o svoji zahtevi, da pogodbenica, ki se pritožuje, konča izvajanje ustreznih ukrepov.
2. Če pogodbenici v tridesetih (30) dneh od datuma predložitve uradnega obvestila ne dosežeta dogovora o skladnosti priglasenega ukrepa z določbami tega sporazuma, lahko pogodbenica, ki se pritožuje, od arbitražnega senata pisno zahteva, da odloča o zadevi. O taki zahtevi se uradno obvesti drugo pogodbenico ter Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj. Odločitev arbitražnega senata se v petinštiridesetih (45) dneh od datuma predložitve zahteve sporoči pogodbenicam ter Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj. Če arbitražni senat odloči, da kateri koli sprejeti ukrep za izpolnitev odločitve ni v skladu z določbami tega sporazuma, se bo odločil, ali lahko pogodbenica, ki se pritožuje, nadaljuje z izvajanjem ustreznih ukrepov. Če arbitražni senat odloči, da je morebitni sprejeti ukrep za izpolnitev odločitve v skladu z določbami tega sporazuma, se ustrezni ukrepi opustijo.
3. Če se prvotni arbitražni senat ali nekateri njegovi člani ne morejo ponovno sestati, se uporabijo postopki iz člena 207. Rok za sporočilo odločitve je šestdeset (60) dni od datuma predložitve zahteve iz odstavka 2.

ODDELEK 3

SKUPNE DOLOČBE

ČLEN 215

Sporazumna rešitev

Pogodbenici lahko kadar koli dosežeta soglasno rešitev spora v okviru tega dela. O vsaki taki rešitvi uradno obvestita Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj. Po sprejetju sporazumne rešitve se postopek zaključí.

ČLEN 216

Poslovnik

1. Postopke reševanja sporov na podlagi poglavja 2 tega dela ureja poslovnik, ki ga sprejme Skupni svet CARIFORUM-ES v treh (3) mesecih od začetka začasne uporabe tega sporazuma.
2. Seje arbitražnega senata so v skladu s poslovnikom odprte za javnost, razen če se arbitražni senat na lastno pobudo ali na zahtevo pogodbenic odloči drugače.

ČLEN 217

Informacije in tehnični nasveti

Na zahtevo pogodbenice ali na lastno pobudo lahko arbitražni senat pridobi informacije iz katerega koli vira, tudi od pogodbenic, vpletenih v spor, za katerega meni, da je primeren za postopek arbitražnega senata. Arbitražni senat ima prav tako pravico pridobiti ustrezno mnenje strokovnjakov, kadar meni, da je to primerno. Zainteresirane stranke so pooblaščenice, da arbitražnemu senatu predložijo dopise prijateljev sodišča (*amicus curiae*) v skladu s poslovnikom. Kakršne koli na ta način pridobljene informacije je treba razkriti vsaki od pogodbenic in jima jih predložiti, da izrazita pripombe.

ČLEN 218

Jeziki prispevkov

1. Pisni in ustni prispevki pogodbenic se predložijo v katerem koli od uradnih jezikov pogodbenic.
2. Pogodbenici si prizadevata za dogovor o skupnem delovnem jeziku za kateri koli konkretni postopek v okviru tega dela. Če se pogodbenici ne moreta dogovoriti o skupnem delovnem jeziku, vsaka od njiju poskrbi in krije stroške za prevajanje svojih pisnih prispevkov in tolmačenje na obravnavah v jezik po izboru pogodbenice, proti kateri je vložena pritožba, razen če je tak jezik uradni jezik te pogodbenice.³⁰

ČLEN 219

Pravila razlage

Arbitražni senati razlagajo določbe tega sporazuma v skladu z običajnimi pravili razlage mednarodnega javnega prava, vključno s tistimi, določenimi v Dunajski konvenciji o pogodbenem pravu. Odločitve arbitražnega senata ne morejo povečati ali zmanjšati pravic in obveznosti, določenih v določbah tega sporazuma.

ČLEN 220

Odločitve arbitražnega senata

1. Arbitražni senat si vsestransko prizadeva za sprejemanje odločitev s konsenzom. Kadar odločitve kljub temu ni mogoče doseči s konsenzom, se o sporni zadevi odloča z večino glasov. V nobenem primeru pa se ločena odklonilna mnenja arbitrov ne objavijo.
2. Odločitev zajema ugotovitve o dejstvih, relevantnost ustreznih določb tega sporazuma in argumente za sprejete ugotovitve in sklepe. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj javno objavi odločitve arbitražnega senata, razen če se odloči, da tega ne bo storil.

ČLEN 221

Seznam arbitrov

1. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj najkasneje tri mesece po začetku začasne uporabe tega sporazuma izdela seznam petnajstih (15) posameznikov, ki so pripravljeni in sposobni opravljati funkcijo arbitra. Vsaka od pogodbenic izbere pet posameznikov, ki bodo opravljali funkcijo arbitra. Pogodbenici se prav tako dogovorita o petih posameznikih, ki niso državljani nobene od pogodbenic in ki bodo opravljali funkcijo predsednika arbitražnega senata. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj bo skrbel, da se bo seznam vedno vodil na tej ravni.
2. Arbitri morajo imeti strokovno znanje ali izkušnje iz prava in mednarodne trgovine. Biti morajo samostojni, delovati morajo v svoji individualni pristojnosti, ne smejo sprejemati navodil od nobene organizacije ali vlade ali biti povezani z vlado katere koli od pogodbenic in ravnati morajo v skladu z etičnim kodeksom, priloženim poslovniku.
3. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj lahko izdela dodaten seznam petnajstih (15) posameznikov, ki imajo področno strokovno znanje iz posebnih zadev, ki jih zajema ta sporazum. Kadar se uporabi postopek izbire iz člena 207, lahko predsednik Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj tak področni seznam uporabi ob soglasju obeh pogodbenic. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj izdela dodaten seznam petnajstih (15) posameznikov, ki imajo strokovno znanje iz posebnih zadev, ki jih zajemata poglavji 4 in 5 naslova IV.

ČLEN 222

Razmerje do obveznosti STO

1. Arbitražni organi, ustanovljeni na podlagi tega sporazuma, ne razrešujejo sporov o pravicah in obveznostih vsake od pogodbenic oziroma držav podpisnic CARIFORUMA v okviru Sporazuma o ustanovitvi STO.
2. Uporaba določb o reševanju sporov iz tega sporazuma ne posega v nobeno dejanje v okviru STO in ne v postopek reševanja sporov. Toda kadar pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA v zvezi z določenim ukrepom sproži postopek reševanja sporov, v skladu s členom 206(1) tega dela ali v skladu s Sporazumom STO, ne more sprožiti postopka reševanja sporov glede istega ukrepa pri drugem sodišču, dokler se prvi postopek ne konča. Za namene tega odstavka velja, da se postopki reševanja sporov v skladu s Sporazumom STO sprožijo na zahtevo pogodbenice oziroma države podpisnice CARIFORUMA za ustanovitev senata iz člena 6 Dogovora STO o pravilih in postopkih za reševanje sporov.
3. Nobena določba tega sporazuma pogodbenici oziroma državi podpisnici CARIFORUMA ne preprečuje izvajanja opustitve obveznosti, ki jo odobri Organ STO za poravnavo sporov. Nobena določba Sporazuma STO pogodbenicam ne preprečuje ukinitve ugodnosti v okviru tega sporazuma.

ČLEN 223

Časovni okvir

1. Vsi roki, določeni v tem delu, vključno z roki, v katerih morajo arbitražni senati sporočiti svoje odločitve, se štejejo v koledarskih dnevih od dneva, ki sledi dejanju oziroma dejstvu, na katerega se nanašajo.
2. Kateri koli rok iz tega dela se lahko podaljša z medsebojnim soglasjem pogodbenic.

³⁰ Za namene tega člena so uradni jeziki držav CARIFORUMA nizozemski, angleški, francoski in španski, uradni jeziki pogodbenice ES pa so tisti, ki so navedeni v členu 249.

DEL IV
SPLOŠNE IZJEME

ČLEN 224

Klavzula o splošnih izjemah

1. V skladu z zahtevo, da se taki ukrepi ne uporabljajo na način, ki bi pomenil sredstvo za samovoljno ali neupravičeno diskriminacijo med pogodbenicami, v katerih vladajo podobne razmere, ali prikrito omejevanje trgovine z blagom, storitev ali ustanavljanja, se nobena določba tega sporazuma ne razlaga tako, da pogodbenici ES, državam CARIFORUMA ali državi podpisnici CARIFORUMA preprečuje, da sprejme ali uporablja ukrepe, ki:

- (a) so potrebni za zaščito javne varnosti in javne morale³¹ oziroma za ohranjanje javnega reda in miru;
- (b) so potrebni za zaščito življenja ali zdravja ljudi, živali ali rastlin;
- (c) so potrebni za zagotovitev skladnosti z zakoni ali predpisi, ki niso v neskladju z določbami tega sporazuma, vključno s tistimi, ki se nanašajo na:
 - (i) preprečevanje varljivega in goljufivega ravnanja ali obravnavanje posledic neizpolnjevanja obveznosti iz pogodb;
 - (ii) varovanje zasebnosti posameznikov v zvezi z obdelavo in razširjanjem osebnih podatkov ter varovanje zaupnosti dokumentacije in računov posameznikov;
 - (iii) varnost;
 - (iv) carino ali
 - (v) varstvo pravic intelektualne lastnine;
- (d) so povezani z uvozom ali izvozom zlata ali srebra;
- (e) so nujni za varstvo nacionalnih bogastev z umetniško, zgodovinsko ali arheološko vrednostjo;
- (f) so povezani z ohranjanjem neobnovljivih naravnih virov, če se takšni ukrepi uveljavijo v povezavi z omejevanjem domače proizvodnje ali porabe blaga, domače ponudbe ali porabe storitev ter domačih vlagateljev;
- (g) so povezani s proizvodi, ki jih izdelujejo zaporniki, ali
- (h) so v neskladju s členoma 68 in 77, pod pogojem, da je razlika v obravnavi namenjena zagotavljanju učinkovite ali pravične naložitve ali pobiranja neposrednih davkov v zvezi z gospodarskimi dejavnostmi, vlagatelji oziroma ponudniki storitev pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA.³²

2. Določbe naslova II in Priloge IV se ne uporabljajo za sisteme socialne varnosti pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA ali za dejavnosti na ozemlju posamezne pogodbenice, ki so povezane, četudi občasno, z izvajanjem javnih pooblastil.

ČLEN 225

Varnostne izjeme

1. Nobena določba tega sporazuma se ne razlaga tako, da:
- (a) od pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA zahteva, da mora razkriti informacije, za katere meni, da je njihovo razkritje v nasprotju z njenimi bistvenimi varnostnimi interesi;
 - (b) pogodbenici ES oziroma državi podpisnici CARIFORUMA preprečuje, da ukrepa tako, kot meni, da je potrebno za zaščito njenih bistvenih varnostnih interesov:
 - (i) v zvezi s cepljivimi in fuzijskimi materiali ali z materiali, iz katerih so pridobljeni;
 - (ii) v zvezi z gospodarskimi dejavnostmi, ki se izvajajo neposredno ali posredno z namenom preskrbe oziroma oskrbe vojaških sil;
 - (iii) v zvezi s proizvodnjo ali trgovino z orožjem, strelivom in vojaškimi sredstvi;
 - (iv) v zvezi z vladnimi naročili, ki so nepogrešljiva za nacionalno varnost ali za namene obrambe države, ali
 - (v) sprejetih v času vojne ali drugega izrednega stanja v mednarodnih odnosih, ali
 - (c) pogodbenici ES oziroma državi podpisnici CARIFORUMA preprečuje ukrepanje z namenom izpolnjevanja obveznosti, ki jih je sprejela za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti.
2. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj je v največji možni meri obveščan o ukrepih, sprejetih na podlagi odstavkov 1(b) in (c) tega člena, ter o njihovi opustitvi.

³¹ Pogodbenice se strinjajo, da se v skladu s poglavjem 5 naslova IV šteje, da so ukrepi, potrebni za boj proti delu otrok, vključeni v pomen ukrepov, potrebnih za zaščito javne morale, oziroma ukrepov, potrebnih za varovanje zdravja.

³² Ukrepi, namenjeni zagotavljanju pravične ali učinkovite naložitve ali pobiranja neposrednih davkov, vključujejo ukrepe, ki jih pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA sprejmejo v okviru svojega sistema obdavčevanja, ki: (i) se uporablja za nerezidenčne vlagatelje in ponudnike storitev ob priznavanju dejstva, da se davčna obveznost nerezidentov ugotavlja glede na obdavčljivo blago, ki je bilo pridobljeno ali se nahaja na ozemlju pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA; ali (ii) se uporablja za nerezidente, da se zagotovi naložitev ali pobiranje davkov na ozemlju pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA; ali (iii) se uporablja za nerezidente ali rezidente, da se prepreči izogibanje oziroma utaja davkov, vključno z ukrepi za skladnost; ali (iv) se uporablja za porabnike storitev, ki se opravljajo na ozemlju druge pogodbenice ali z njega, da se zagotovi naložitev ali pobiranje davkov za take storitve, ki izhajajo iz virov na ozemlju pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA; ali (v) loči vlagatelje in ponudnike storitev, ki so predmet davka na svetovno obdavčljivo blago, od drugih vlagateljev in ponudnikov storitev ob priznavanju razlike v naravi davčne osnove med njimi; ali (vi) ugotavlja, deli ali razporeja dohodek, dobiček, zaslužek, izgubo, odbitek ali dobropis rezidenčnih oseb ali podružnic ali med sorodnimi osebami ali podružnicami iste osebe, da se zaščiti davčna osnova pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA. Davčni izrazi oziroma pojmi v odstavku (f) te določbe in v tej opombi pod črto so določeni skladno z davčnimi opredelitvami in pojmi oziroma ustreznimi ali podobnimi opredelitvami ter pojmi v notranjem pravu pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA, ki sprejema ukrep.

ČLEN 226

Obdavčenje

1. Nobena določba tega sporazuma ali katerega koli dogovora, sklenjenega na podlagi tega sporazuma, se ne razlaga tako, da pogodbenici ES oziroma državi podpisnici CARIFORUMA preprečuje, da pri uporabi ustreznih določb svoje davčne zakonodaje razlikuje med davkoplačevalci, ki niso v enakem položaju, zlasti glede na njihov kraj stalnega prebivališča ali glede na kraj, kjer je vložen njihov kapital.

2. Nobena določba tega sporazuma ali katerega koli dogovora, sklenjenega na podlagi tega sporazuma, se ne razlaga tako, da preprečuje sprejetje ali uporabo ukrepov, namenjenih preprečevanju izogibanja ali utaje davkov v skladu z davčnimi določbami iz sporazumov o izogibanju dvojnega obdavčevanja ali z drugo davčno ureditvijo ali domačo davčno zakonodajo.

3. Nobena določba tega sporazuma ne vpliva na pravice in obveznosti pogodbenice ES oziroma države podpisnice CARIFORUMA po kateri koli davčni konvenciji. V primeru morebitne neskladnosti med tem sporazumom in katero koli tako konvencijo v okviru te neskladnosti prevlada konvencija.

DEL V
INSTITUCIONALNE DOLOČBE

ČLEN 227

Skupni svet CARIFORUM-ES

1. Ustanovi se Skupni svet CARIFORUM-ES, ki nadzira izvajanje tega sporazuma. Skupni svet CARIFORUM-ES se sestaja na ministrski ravni v rednih časovnih presledkih, ki niso daljši od dveh let, in izredno, kadar to zahtevajo okoliščine, če se pogodbenice tako dogovorijo.

2. Brez poseganja v funkcije Sveta ministrov, kot so opredeljene v členu 15 Sporazuma iz Cotonouja, je Skupni svet CARIFORUM-ES praviloma pristojen za uporabo in izvajanje tega sporazuma ter spremlja izpolnjevanje njegovih ciljev. Prav tako prouči vsa pomembna vprašanja, ki se pojavijo v okviru tega sporazuma, ter vsa druga dvostranska, večstranska ali mednarodna vprašanja, ki so v skupnem interesu in vplivajo na trgovino med pogodbenicami.

3. Skupni svet CARIFORUM-ES prouči tudi predloge in priporočila pogodbenic za pregled tega sporazuma.

ČLEN 228

Sestava in poslovnik

1. Skupni svet CARIFORUM-ES sestavljajo člani Sveta Evropske unije in člani Evropske komisije na eni strani ter predstavniki vlad držav podpisnic CARIFORUMA na drugi.

2. Države CARIFORUMA enega od svojih predstavnikov pooblastijo za nastopanje v njihovem imenu v zvezi z vsemi vprašanji v okviru tega sporazuma, pri katerih so se dogovorile za skupen nastop.

3. Skupni svet CARIFORUM-ES sestavi svoj poslovnik.

4. Skupnemu svetu CARIFORUM-ES izmenično predsedujeta predstavnik pogodbenice ES in predstavnik CARIFORUMA skladno z določbami njegovega poslovnika. Skupni svet CARIFORUM-ES posreduje Svetu ministrov, ustanovljenemu v skladu s členom 15 Sporazuma iz Cotonouja, redna poročila o uporabi tega sporazuma.

5. Člani Skupnega sveta CARIFORUM-ES se lahko dogovorijo, da jih v skladu s pogoji, določenimi v njegovem poslovniku, zastopajo namestniki.

ČLEN 229

Pristojnosti in postopki odločanja

1. Z namenom doseganja ciljev tega sporazuma je Skupni svet CARIFORUM-ES pooblaščen za odločanje v zvezi z vsemi vprašanji, ki jih zajema Sporazum.

2. Sprejete odločitve so zavezujoče za pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA, ki sprejmejo vse potrebne ukrepe za njihovo izvrševanje v skladu z notranjimi pravili vsake od pogodbenic in držav podpisnic CARIFORUMA.

3. Skupni svet CARIFORUM-ES lahko daje tudi ustrezna priporočila.

4. V zvezi z vprašanji, pri katerih so se države podpisnice CARIFORUMA dogovorile za skupen nastop, Skupni svet CARIFORUM-ES odločitve in priporočila sprejema z medsebojnim soglasjem pogodbenic. V zvezi z vprašanji, pri katerih se države podpisnice CARIFORUMA niso dogovorile za skupen nastop, je za sprejetje katere koli odločitve potrebno soglasje zadevne države podpisnice oziroma zadevnih držav podpisnic CARIFORUMA.

ČLEN 230

Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj

1. Skupnemu svetu CARIFORUM-ES pri opravljanju njegovih nalog pomaga Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj, ki ga sestavljajo predstavniki pogodbenic, običajno na ravni visokih uradnikov. Države CARIFORUMA enega od svojih predstavnikov pooblastijo za nastopanje v njihovem imenu v zvezi z vsemi vprašanji v okviru tega sporazuma, pri katerih so se dogovorile za skupen nastop. Katera koli pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA lahko opozori odbor na katero koli vprašanje, povezano z uporabo Sporazuma ali z doseganjem ciljev.

2. Skupni svet CARIFORUM-ES sestavi poslovnik Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj. Funkcijo predsednika Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj izmenično opravlja predstavnik vsake od pogodbenic, in sicer za obdobje enega leta. Letno poroča Skupnemu svetu CARIFORUM-ES.

3. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj ima zlasti naslednje naloge:

(a) Na področju trgovine:

- (i) nadzoruje in je pristojen za izvajanje in pravilno uporabo določb Sporazuma ter obravnava in priporoča prednostne naloge sodelovanja v zvezi s tem;
- (ii) nadzoruje nadaljnjo podrobno razčlenitev določb tega sporazuma in vrednoti rezultate, dosežene z njegovo uporabo;
- (iii) izvaja ukrepe za izogibanje sporom in reševanje sporov, ki se lahko pojavijo v zvezi z razlago ali uporabo Sporazuma, v skladu z določbami iz dela III;
- (iv) pomaga Skupnemu svetu CARIFORUM-ES pri opravljanju njegovih nalog;
- (v) spremlja razvoj regionalnega povezovanja ter gospodarskih in trgovinskih odnosov med pogodbenicami;
- (vi) spremlja in ocenjuje vpliv izvajanja tega sporazuma na trajnostni razvoj pogodbenic;
- (vii) obravnava in izvaja ukrepe, ki bi lahko spodbujali trgovino, naložbe in poslovne priložnosti med pogodbenicami, ter
- (viii) obravnava kakršna koli vprašanja, ki se nanašajo na ta sporazum, in kakršne koli probleme, ki bi utegnili vplivati na doseganje njegovih ciljev;

- (b) Na področju razvoja:
 - (i) pomaga Skupnemu svetu CARIFORUM-ES pri opravljanju njegovih nalog glede zadev, povezanih z razvojnim sodelovanjem, ki sodijo v okvir tega sporazuma;
 - (ii) spremlja izvajanje določb o sodelovanju iz tega sporazuma in tako usklajuje delovanje s tretjimi donatorji;
 - (iii) daje priporočila o sodelovanju, povezanem s trgovino, med pogodbenicami;
 - (iv) redno pregleduje prednostne naloge sodelovanja, določene v tem sporazumu, in po potrebi daje priporočila o vključitvi novih prednostnih nalog ter
 - (v) proučuje in obravnava vprašanja v zvezi s sodelovanjem, ki se nanašajo na regionalno povezovanje in izvajanje tega sporazuma.
- 4. Pri opravljanju svojih nalog lahko Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj:
 - (a) ustanovi in nadzira posebne odbore ali telesa za obravnavanje zadev, ki so v njegovi pristojnosti, ter določi njihovo sestavo in dolžnosti ter njihov poslovnik;
 - (b) se sestane ob katerem koli času, o katerem se sporazumejo pogodbenice;
 - (c) obravnava vsa vprašanja v okviru tega sporazuma in ustrezno ukrepa pri opravljanju svojih nalog ter
 - (d) sprejema odločitve ali daje priporočila v primerih, predvidenih v tem sporazumu, ali takrat, kadar tako izvršilno pooblastilo nanj prenese Skupni svet CARIFORUM-ES. V takih primerih odbor sprejema odločitve oziroma daje priporočila v skladu s pogoji iz člena 229(4).
- 5. Odbor CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj se na splošno sestaja enkrat letno zaradi celovitega pregleda izvajanja tega sporazuma, eno leto v pogodbenici ES in naslednje v državi CARIFORUMA, in sicer na dan in z dnevnim redom, o katerih se pogodbenice dogovorijo vnaprej. Odbor za opravljanje nalog, predvidenih v odstavku 3(a) in (b), skliče posebne delovne seitanke.

ČLEN 231

Parlamentarni odbor CARIFORUM-ES

- 1. Ustanovi se Parlamentarni odbor CARIFORUM-ES. To je forum, v katerem se sestajajo člani Evropskega parlamenta in zakonodajnih teles držav CARIFORUMA ter si izmenjujejo mnenja. Sestaja se v časovnih presledkih, ki jih določi sam. Sodeluje s Skupno parlamentarno skupščino iz člena 17 Sporazuma iz Cotonouja.
- 2. Parlamentarni odbor CARIFORUM-ES sestavljajo člani Evropskega parlamenta na eni strani in člani zakonodajnih teles držav CARIFORUMA na drugi. Predstavniki pogodbenic se lahko udeležujejo sej Parlamentarnega odbora CARIFORUM-ES.
- 3. Parlamentarni odbor CARIFORUM-ES sestavi svoj poslovnik in o tem obvesti Skupni svet CARIFORUM-ES.
- 4. Parlamentarnemu odboru CARIFORUM-ES izmenično predsedujeta predstavnik Evropskega parlamenta in predstavnik zakonodajnega telesa države CARIFORUMA skladno z določbami, ki se določijo v njegovem poslovniku.
- 5. Parlamentarni odbor CARIFORUM-ES lahko od Skupnega sveta CARIFORUM-ES zahteva ustrezne informacije v zvezi z izvajanjem tega sporazuma, slednji pa zahtevane informacije predloži odboru.
- 6. Parlamentarni odbor CARIFORUM-ES je obveščen o odločitvah in priporočilih Skupnega sveta CARIFORUM-ES.
- 7. Parlamentarni odbor CARIFORUM-ES lahko daje priporočila Skupnemu svetu CARIFORUM-ES in Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj.

ČLEN 232

Posvetovalni odbor CARIFORUM-ES

- 1. Ustanovi se Posvetovalni odbor CARIFORUM-ES, katerega naloga je pomagati Skupnemu svetu CARIFORUM-ES pri spodbujanju dialoga in sodelovanja med predstavniki organizacij civilne družbe, vključno z akademsko skupnostjo, ter socialnimi in gospodarskimi partnerji. Dialog in sodelovanje vključujeta vse ekonomske, socialne in okoljske vidike odnosov med pogodbenico ES in državami CARIFORUMA, ki se pojavljajo v okviru izvajanja tega sporazuma.
- 2. O sodelovanju v Posvetovalnem odboru CARIFORUM-ES odloča Skupni svet CARIFORUM-ES, da se zagotovi široka zastopanost vseh zainteresiranih strani.
- 3. Posvetovalni odbor CARIFORUM-ES svoje dejavnosti izvaja na podlagi posvetovanj s Skupnim svetom CARIFORUM-ES ali na lastno pobudo, in Skupnemu svetu CARIFORUM-ES daje priporočila. Predstavniki pogodbenic se udeležujejo sej Posvetovalnega odbora CARIFORUM-ES.
- 4. Posvetovalni odbor CARIFORUM-ES sprejme svoj poslovnik v soglasju s Skupnim svetom CARIFORUM-ES.
- 5. Posvetovalni odbor CARIFORUM-ES lahko daje priporočila Skupnemu svetu CARIFORUM-ES in Odboru CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj.

DEL VI
SPLOŠNE IN KONČNE DOLOČBE

ČLEN 233

Opredelitev pogodbenic in izpolnjevanje obveznosti

1. Pogodbenice tega sporazuma so Antigva in Barbuda, Zveza Bahami, Barbados, Belize, Zveza Dominika, Dominikanska republika, Grenada, Republika Gvajana, Republika Haiti, Jamajka, Saint Kitts in Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent in Grenadine, Republika Surinam ter Republika Trinidad in Tobago, v tem besedilu "države CARIFORUMA", na eni strani ter Evropska skupnost ali njene države članice oziroma Evropska skupnost in njene države članice v okviru svojih območij pristojnosti, kot izhajajo iz Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti, v tem besedilu "pogodbenica ES", na drugi strani.
2. Za namene tega sporazuma se države CARIFORUMA dogovorijo za skupen nastop.
3. V tem sporazumu se izraz "pogodbenica" nanaša bodisi na države CARIFORUMA, ki nastopajo skupaj, ali na pogodbenico ES. Izraz "pogodbenice" oziroma "pogodbenici" se nanaša na države CARIFORUMA, ki nastopajo skupaj, in pogodbenico ES.
4. Kadar je predviden ali potreben posamezni ukrep za uresničevanje pravic oziroma izpolnjevanje obveznosti iz tega sporazuma, se sklicuje na "države podpisnice CARIFORUMA".
5. Pogodbenice oziroma države podpisnice CARIFORUMA sprejmejo vse splošne ali posebne ukrepe, potrebne za izpolnitev svojih obveznosti iz tega sporazuma, in zagotavljajo, da so ti skladni s cilji iz tega sporazuma.

ČLEN 234

Koordinatorji in izmenjava informacij

1. Zaradi lažje komunikacije in za zagotovitev učinkovitega izvajanja Sporazuma pogodbenica ES, države CARIFORUMA skupaj in vsaka država podpisnica CARIFORUMA ob začetku začasne uporabe tega sporazuma imenujejo koordinatore. Imenovanje koordinatore ne vpliva na posebno določitev pristojnih organov v skladu s posebnimi določbami tega sporazuma.
2. Na zahtevo katere koli pogodbenice koordinator druge pogodbenice oziroma države podpisnice CARIFORUMA navede urad ali uradnika, pristojnega za zadeve, ki se nanašajo na izvajanje tega sporazuma, in zagotovi potrebno podporo za lažjo komunikacijo s pogodbenico prosilko.
3. Na zahtevo katere koli pogodbenice in kolikor je to pravno mogoče, vse pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA prek svojih koordinatore zagotovijo informacije in nemudoma odgovorijo na vsa vprašanja, povezana z dejanskim ali predlaganim ukrepom, ki bi utegnil vplivati na trgovino med pogodbenicami. Pogodbenice se strinjajo, da svoje izmenjave informacij v največji možni meri usmerjajo prek koordinatore CARIFORUMA.

ČLEN 235

Preglednost

1. Vsaka pogodbenica in država podpisnica CARIFORUMA zagotovi, da se vsi zakoni, predpisi, postopki in upravne odločbe v splošni uporabi ter vse mednarodne obveze, povezane s katerim koli trgovinskim vprašanjem, ki ga zajema ta sporazum, takoj objavijo oziroma napravijo javno dostopni ter da se nanje opozori drugo pogodbenico.
2. Brez poseganja v posebne določbe o preglednosti v tem sporazumu se šteje, da so informacije, omenjene v tem členu, zagotovljene, ko so dane na voljo z ustrezno priglasitvijo Svetovni trgovinski organizaciji ali ko so objavljene na uradni, javno dostopni in neplačljivi spletni strani pogodbenice oziroma zadevne države podpisnice CARIFORUMA.
3. Nobena določba tega sporazuma od nobene pogodbenice oziroma držav podpisnic CARIFORUMA ne zahteva, da zagotovijo zaupne informacije, katerih razkritje bi oviralo kazenski pregon ali bilo kako drugače v nasprotju z javnim interesom oziroma bi škodovalo legitimnim poslovnim interesom posameznih javnih ali zasebnih podjetij, razen kolikor jih je morda potrebno razkriti v sklopu postopka reševanja sporov v okviru dela III tega sporazuma. Kadar je po mnenju senata, ustanovljenega v skladu s členom 207, tako razkritje potrebno, senat zagotovi, da je zaupnost popolnoma zaščitena.

ČLEN 236

Dialog o finančnih vprašanjih

Pogodbenice in države podpisnice CARIFORUMA se dogovorijo za pospeševanje dialoga, spodbujanje preglednosti in izmenjavo najboljših praks na področju davčne politike in uprave.

ČLEN 237

Sodelovanje v boju proti ilegalnim finančnim dejavnostim

Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA so zavezane preprečevanju in boju proti ilegalnim, goljufivim in nepoštenim dejavnostim, pranju denarja in financiranju terorizma ter sprejmejo potrebne zakonodajne in upravne ukrepe za izpolnitev mednarodnih standardov, vključno s tistimi iz Konvencije Združenih narodov proti korupciji, Konvencije Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu in njenimi protokoli ter Konvencije Združenih narodov o zatiranju financiranja terorizma. Pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA se dogovorijo za izmenjavo informacij in sodelovanje na teh področjih.

ČLEN 238

Posebna regionalna ugodnost

1. Nobena določba tega sporazuma pogodbenice ne zavezuje, da drugi pogodbenici tega sporazuma v okviru svojega procesa regionalnega povezovanja ponudi ugodnejšo obravnavo, kot se uporablja v vsaki od pogodbenic.
2. Morebitne ugodnejše obravnave in prednosti, ki ju katera koli država podpisnica CARIFORUMA na podlagi tega sporazuma odobri pogodbenici ES, je deležna tudi vsaka država podpisnica CARIFORUMA.
3. Ne glede na odstavek 2:
 - (i) se morebitna ugodnejša obravnava in prednost začneta uporabljati takoj po podpisu tega sporazuma v zvezi z vsemi proizvodi, za katere velja dajatev po stopnji nič, kot je opredeljena v Prilogi III;

- (ii) se morebitna ugodnejša obravnava in prednost začneta uporabljati eno leto po datumu podpisa tega sporazuma med državami CARIFORUMA, ki zajemajo "razvitejše države" Karibske skupnosti (Zvezo Bahami, Barbados, Republiko Gvajano, Jamajko, Republiko Surinam ter Republiko Trinidad in Tobago), in Dominikansko republiko v zvezi z vsemi drugimi proizvodi, določenimi v Prilogi III in določbah Priloge IV;
- (iii) se morebitna ugodnejša obravnava in prednost začneta uporabljati dve leti po datumu podpisa tega sporazuma med državami CARIFORUMA, ki zajemajo "manj razvite države" Karibske skupnosti (Antigvo in Barbudo, Belize, Zvezo Dominika, Grenado, Saint Kitts in Nevis, Saint Lucio ter Saint Vincent in Grenadine), in Dominikansko republiko v zvezi z vsemi drugimi proizvodi, določenimi v Prilogi III in določbah Priloge IV. Republiko Haiti ni treba podaljšati take ugodnejše obravnave in prednosti za Dominikansko republiko pred pretekom petih let od datuma podpisa tega sporazuma.

ČLEN 239

Najbolj obrobne regije Evropske skupnosti

1. Ob upoštevanju geografske bližine najbolj obrobni regij Evropske skupnosti in držav CARIFORUMA ter z namenom krepitve gospodarskih in socialnih povezav med temi regijami in državami CARIFORUMA si pogodbenice prizadevajo zlasti pospeševati sodelovanje na vseh področjih, ki jih zajema ta sporazum, olajševati trgovino z blagom in storitvami, pa tudi spodbujati naložbe ter prometne in komunikacijske povezave med najbolj obrobni regijami in državami CARIFORUMA.

2. Cilji, izraženi v odstavku 1, se prav tako uresničujejo, kadar koli je to mogoče, s spodbujanjem skupnega nastopa držav CARIFORUMA in najbolj obrobni regij v okvirnih in posebnih programih Evropske skupnosti na področjih, ki jih zajema ta sporazum.

3. Pogodbenica ES si prizadeva zagotoviti usklajenost različnih finančnih instrumentov kohezijske in razvojne politike Evropske skupnosti ter tako pospešiti sodelovanje med državami CARIFORUMA in najbolj obrobni regijami Evropske skupnosti na področjih, ki jih zajema ta sporazum.

4. Nobena določba tega sporazuma pogodbenici ES ne preprečuje izvajanja obstoječih ukrepov, katerih cilj je reševanje strukturno pogojenih socialnih in gospodarskih razmer najbolj obrobni regij skladno s členom 299(2) Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti.

ČLEN 240

Plačilnobilančne težave

1. Kadar je katera koli od držav podpisnic CARIFORUMA oziroma pogodbenica ES v resnih plačilnobilančnih in zunanjih finančnih težavah ali ji te grozijo, lahko sprejme ali ohrani omejevalne ukrepe v zvezi s trgovino z blagom, storitvami in ustanavljanjem.

2. Države podpisnice CARIFORUMA in pogodbenica ES si prizadevajo za izogibanje izvajanju omejevalnih ukrepov iz odstavka 1.

3. Omejevalni ukrepi, ki se sprejmejo ali ohranijo po tem členu, so nediskriminacijski in časovno omejeni ter ne presegajo ukrepov, ki so potrebni za izboljšanje plačilnobilančnega in zunanjega finančnega položaja. Ukrepi so v skladu s pogoji, določenimi v sporazumih STO, in v skladu s Statutom Mednarodnega denarnega sklada, kakor je ustrezno.

4. Katera koli od držav podpisnic CARIFORUMA oziroma pogodbenica ES, ki ohranja ali je sprejela omejevalne ukrepe ali morebitne spremembe teh ukrepov, jih nemudoma priglasijo drugi pogodbenici in čim prej predložijo časovni razpored za njihovo odpravo.

5. Posvetovanja se izvedejo nemudoma, in sicer v okviru Odbora CARIFORUM-ES za trgovino in razvoj. Na takih posvetovanjih se presodi plačilnobilančni položaj zadevnih držav podpisnic CARIFORUMA oziroma pogodbenice ES ter omejitve, ki se sprejmejo ali ohranijo na podlagi tega člena, pri čemer se med drugim upoštevajo dejavniki, kot so:

- (a) narava in obseg plačilnobilančnih in zunanjih finančnih težav;
- (b) zunanje gospodarsko in trgovinsko okolje;
- (c) alternativni popravni ukrepi, ki so morda na voljo.

Na posvetovanjih se prouči skladnost morebitnih omejevalnih ukrepov z odstavkoma 3 in 4. Sprejmejo se vse ugotovitve glede statističnih in drugih dejstev, predloženih s strani Mednarodnega denarnega sklada, v zvezi s tujo valuto, denarnimi rezervami in plačilno bilanco, sklepi pa temeljijo na presoji Sklada o plačilnobilančnem in zunanjem finančnem položaju zadevne države CARIFORUMA oziroma pogodbenice ES.

ČLEN 241

Razmerje do Sporazuma iz Cotonouja

1. Z izjemo določb o razvojnem sodelovanju iz naslova II dela 3 Sporazuma iz Cotonouja, v primeru morebitne neskladnosti med določbami tega sporazuma in določbami iz naslova II dela 3 Sporazuma iz Cotonouja prevladajo določbe tega sporazuma.

2. Nobena določba tega sporazuma se ne razlaga tako, da pogodbenici ES oziroma državi podpisnici CARIFORUMA preprečuje sprejetje kakršnih koli ukrepov, vključno z ukrepi v zvezi s trgovino iz tega sporazuma, ki se štejejo za primerne, kot je opredeljeno v členih 11(b), 96 in 97 Sporazuma iz Cotonouja ter v skladu s postopki, določenimi v teh členih.

ČLEN 242

Razmerje do Sporazuma STO

Pogodbenice se strinjajo, da nobena določba tega sporazuma od njih ali od držav podpisnic CARIFORUMA ne zahteva, da ravnajo na način, ki bi bil v neskladju z njihovimi obveznostmi STO.

ČLEN 243

Začetek veljavnosti

1. Ta sporazum začne veljati prvi dan v mesecu, ki sledi mesecu, v katerem so se pogodbenice uradno obvestile o končanju postopkov, ki so potrebni v ta namen.

2. Uradna obvestila se pošljejo generalnemu sekretarju Sveta Evropske unije, ki je depozitar tega sporazuma.

3. Evropska skupnost in države podpisnice CARIFORUMA se strinjajo, da do začetka njegove veljavnosti Sporazum začasno uporabljajo v celoti ali delno. To se lahko izvrši z začetkom začasne uporabe v skladu z zakonodajo podpisnice ali z ratifikacijo Sporazuma. O začetku začasne uporabe se uradno obvesti depozitarja. Sporazum se začne začasno uporabljati deset (10) dni po tem, ko depozitar od Evropske skupnosti oziroma od vseh držav podpisnic CARIFORUMA prejme uradno obvestilo o začetku začasne uporabe. Začasna uporaba se začne čim prej, vendar najkasneje 31. oktobra 2008.

4. Ne glede na odstavke 3 lahko Evropska skupnost in države podpisnice CARIFORUMA, kolikor je to izvedljivo, sprejmejo korake za uporabo Sporazuma še pred začetkom začasne uporabe.

ČLEN 244

Veljavnost

1. Ta sporazum velja za nedoločen čas.

2. Katera koli pogodbenica oziroma država podpisnica CARIFORUMA lahko druge pisno obvesti, da namerava odpovedati ta sporazum.

3. Odpoved začne veljati šest mesecev po uradnem obvestilu.

ČLEN 245

Teritorialna uporaba

Ta sporazum se na eni strani uporablja za ozemlja, na katerih se uporablja Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti, in pod pogoji, določenimi v tej pogodbi, ter na drugi strani za ozemlja držav podpisnic CARIFORUMA. V tem sporazumu se sklicevanje na "ozemlje" razume v tem smislu.

ČLEN 246

Klavzula o spremembah

1. Pogodbenice se dogovorijo za proučitev možnosti širitve tega sporazuma z namenom razširitve in dopolnitve področja njegove uporabe v skladu s svojo zakonodajo, tako da ga spremenijo ali sklenejo sporazume o posebnih sektorjih oziroma dejavnostih ob upoštevanju izkušenj, pridobljenih med njegovim izvajanjem. Pogodbenice lahko proučijo tudi možnost spremembe tega sporazuma, s katero v njegovo področje uporabe vključijo čezmorske države in ozemlja, ki so pridružena Evropski skupnosti.

2. Kar zadeva izvajanje tega sporazuma, lahko katera koli pogodbenica pripravi predloge za prilagoditev sodelovanja, povezanega s trgovino, ob upoštevanju izkušenj, pridobljenih med njegovim izvajanjem.

3. Pogodbenice se strinjajo, da je ta sporazum morda treba proučiti v luči prenehanja veljavnosti Sporazuma iz Cotonouja.

ČLEN 247

Pristop novih držav članic EU

1. Skupni svet CARIFORUM-ES se uradno obvesti o vsaki prošnji tretje države, da bi postala članica Evropske unije (EU). V času pogajanj med EU in državo prosilko pogodbenica ES posreduje državam CARIFORUMA vse ustrezne informacije, države CARIFORUMA pa pogodbenici ES posredujejo svoje interese, tako da jih le-ta lahko v celoti upošteva. Pogodbenica ES obvesti države CARIFORUMA o vsakem morebitnem pristopu k EU.

2. Vsaka nova država članica EU pristopi k temu sporazumu z dnem pristopa k EU z ustrezno klavzulo v aktu o pristopu. Če akt o pristopu k EU ne določa takega avtomatičnega pristopa države članice EU k temu sporazumu, zadevna država članica EU pristopi tako, da akt o pristopu deponira pri Generalnem sekretariatu Sveta Evropske unije, ta pa pošlje overjene kopije državam CARIFORUMA.

3. Pogodbenice proučijo učinke pristopa novih držav članic EU k temu sporazumu. Skupni svet CARIFORUM-ES se lahko odloči za morebitne prehodne ukrepe ali spremembe ukrepov, ki so potrebni.

ČLEN 248

Pristop

1. Vsaka karibska država lahko pristopi k temu sporazumu v skladu s pogoji, za katere se dogovorijo ta država ter pogodbenica ES in države podpisnice CARIFORUMA, in sicer po odobritvi v skladu z ustreznimi pravnimi postopki pogodbenice ES in držav podpisnic CARIFORUMA ter države pristopnice.

2. Listina o pristopu se deponira pri depozitarju.

ČLEN 249

Verodostojna besedila

Ta sporazum je sestavljen v dveh izvodih v angleškem, bolgarskem, češkem, danskem, estonskem, finskem, francoskem, grškem, italijanskem, latvijskem, litovskem, madžarskem, malteškem, nemškem, nizozemskem, poljskem, portugalskem, romunskem, slovaškem, slovenskem, španskem in švedskem jeziku, pri čemer je vsako od teh besedil enako verodostojno.

ČLEN 250

Priloge

Priloge, protokoli in opombe pod črto so sestavni del tega sporazuma. Dodatek 1 k Prilogi III je sestavljen zgolj v angleškem jeziku.